

شناسایی و ارزیابی سیاست‌های فقرزدایی مبتنی بر استراتژی توسعه

پایدار مناطق نفت خیز و محروم کشور

کاربردی از روش شناسی پویایی سیستم (SD)

عنوان گزارش: شناسایی و ارزیابی سیاست‌های فقرزدایی مبتنی بر استراتژی توسعه پایدار مناطق نفت‌خیز و محروم کشور: کاربردی از روش-
شناسی پویایی سیستم (SD)
کمیسیون: توسعه پایدار، محیط زیست و آب
تهیه کنندگان: مرضیه صمدی فروشانی، محمدجواد کیهان پور، طیبه خدامرادی
انتشار: امور کمیسیون های تخصصی اتاق ایران
شماره گزارش: ۱۹۰۷۷۱
زمستان ۱۴۰۱

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۳	خلاصه مدیریتی.....
۴	۱- مقدمه.....
۵	۱-۱- واژگان کلیدی.....
۶	۲- پدیده فقر (مفاهیم، تئوری‌های فقر و اثر توسعه بر کاهش فقر).....
۶	۲-۱- عوامل پدیدآورنده فقر.....
۸	۲-۲- اثر توسعه بر کاهش فقر.....
۹	۳- استان ایلام و مزیت‌های نسبی و پتانسیل‌های بالقوه مناطق محروم آن.....
۱۰	۴- روش‌شناسی پویایی سیستم (SD).....
۱۰	۵- مدل‌سازی پویایی سیستم توسعه پایدار مناطق نفت‌خیز و محروم ایلام.....
۱۰	۵-۱- ساختار بندی مسئله توسعه مناطق نفت‌خیز و محروم ایلام.....
۱۵	۵-۲- نمودار علت و معلولی توسعه پایدار مناطق نفت‌خیز و محروم ایلام.....
۲۱	۵-۳- مدل جریان توسعه پایدار مناطق نفت‌خیز و محروم ایلام.....
۲۴	۵-۴- شبیه‌سازی و اعتبارسنجی مدل پویایی سیستم توسعه پایدار مناطق نفت‌خیز و محروم ایلام.....
۲۶	۵-۵- سیاست‌گذاری توسعه پایدار مناطق نفت‌خیز و محروم ایلام.....
۲۶	۵-۵-۱- استراتژی پایداری اقتصادی مناطق نفت‌خیز و محروم ایلام.....
۲۸	۵-۵-۲- استراتژی پایداری اجتماعی مناطق نفت‌خیز و محروم ایلام.....
۲۹	۵-۵-۳- استراتژی پایداری محیطی مناطق نفت‌خیز و محروم ایلام.....
۴۸	۶- نتیجه‌گیری و پیشنهادات.....
۵۰	منابع.....

خلاصه مدیریتی

منطبق با اصول یکپارچه توسعه پایدار که متمرکز بر پایان دادن به فقر، محافظت از زمین و اطمینان از صلح و آزادی همه مردم جامعه است، مقوله کاهش فقر و نابرابری ارزشی ذاتی در مباحث توسعه پایدار پیدا کرده است. در قوانین برنامه توسعه کشور، اصطلاح "مناطق محروم یا مناطق کمتر توسعه یافته" در نظام سیاست گذاری ایران برای مناطقی به کار می رود که میزان توسعه یافتگی کمتر از میانگین کشور دارند و دولت ملزم به حمایت بودجه ای جهت جبران عقب ماندگی های این مناطق است. بیشترین مناطق محروم کشور پس از سیستان و بلوچستان مربوط به استان ایلام است این در حالی است که استان ایلام یکی از استان های غنی از منابع نفت و گاز کشور است که در حوزه نفت با ۶ درصد منابع نفتی کشور، در جایگاه سوم و در حوزه گاز با ۱۱ درصد منابع گازی رتبه دوم کشور را در تولید صنعت نفت و گاز دارد. علاوه بر آن پالایشگاه گاز ایلام به عنوان بزرگترین پالایشگاه گاز غرب ایران، بخش مهمی از گاز استان های کشور را تأمین می کند. با این وجود علی رغم وجود قوانین توسعه مناطق محروم کشور مبنی بر عدالت منطقه ای و استفاده متوازن از امکانات برای ارتقای مناطق محروم و نیز تکالیف قانونی تخصیص سه درصد از درآمد حاصل از صادرات نفت خام و گاز طبیعی به توسعه استان های نفت خیز و گاز خیز و شهرستان های مناطق کمتر توسعه یافته با توجه به احکام دائمی و قوانین برنامه توسعه کشور، مناطق محروم بسیاری در استان نفت خیز و گاز خیز ایلام وجود دارد.

پژوهش حاضر با طرح مداخله سیستمی در جستجوی شناسایی سیاست های محرومیت زدایی مبتنی بر توسعه پایدار مناطق محروم نفت خیز و گاز خیز ایلام است. برای این منظور ابتدا مدل پویایی سیستم فقر مبتنی بر توسعه پایدار مناطق محروم نفت خیز با مشارکت سیاست گذاران توسعه منطقه ای طراحی و پس از اعتبارسنجی مدل، در افق بیست ساله شبیه سازی گردید. سپس با توجه به نتایج تحلیل حساسیت مدل، سیاست های فقر زدایی مبتنی بر توسعه پایدار مناطق محروم شامل پایداری اقتصادی، اجتماعی و محیطی منطقه ای شناسایی و نتایج مقایسه و رفتار متغیرهای هدف تجزیه و تحلیل گردید. یافته های حاصل از شبیه سازی مدل، سیاست های ترکیبی منتخب شامل: ۱- تأمین منابع مالی دولتی و نهادهای عمومی در راستای تأمین زیرساخت ها و جذابیت سرمایه گذاری بخش خصوصی در طرح های توسعه منطقه ای و محرومیت زدایی؛ ۲- افزایش پاسخگویی و شفافیت در تخصیص منابع دولتی و منابع حاصل از درآمد حاصل از صادرات نفت و گاز به طرح های توسعه و محرومیت زدایی استان و طراحی سامانه های اطلاعاتی کارآمد و انتشار گزارش های شفافیت مالی طرح های توسعه ای؛ ۳- سرمایه گذاری بر روی فرصت های شغلی صنعت نفت و گاز؛ ۴- سرمایه گذاری بر روی فرصت های شغلی کشاورزی؛ ۵- سرمایه گذاری بر روی فرصت های شغلی گردشگری و گمرک مرز بین المللی؛ ۶- توانمندسازی نیروی کار کشاورزی متناسب با فرصت های شغلی در دسترس کشاورزی؛ ۷- توانمندسازی نیروی کار صنعت نفت و گاز متناسب با فرصت های شغلی در دسترس بخش صنعت نفت و گاز در راستای کاهش استخدام غیربومی؛ ۸- توانمندسازی نیروی کار بخش خدمات متناسب با فرصت های شغلی گردشگری و گمرک مرز بین المللی؛ ۹- سرمایه گذاری در بهره وری منابع آب در راستای مدیریت تقاضای منابع آب در کشاورزی و صنعت نفت و گاز؛ ۱۰- افزایش نظارت بر اجرای الزامات و استانداردهای محیطی و اعمال جرایم محیطی برای بهره برداران توسعه صنعتی منطقه و الزام به انتشار گزارش پایداری شرکت های صنعت نفت، گاز و پتروشیمی به عنوان بهترین سیاست های فقر زدایی مبتنی بر توسعه پایدار مناطق محروم نفت خیز ایلام شناسایی شده است. پژوهش حاضر در راستای اولویت پنجم کمیسیون توسعه پایدار، محیط زیست و آب با عنوان ترویج رویکردهای سیستمی حل مسائل پیچیده توسعه پایدار مطرح شده است و کاربردی از پیاده سازی مدل سازی پویایی سیستم در سیاست گذاری و برنامه ریزی توسعه پایدار مناطق محروم و کمتر توسعه یافته کشور را ارائه داده است.

۱- مقدمه

منطبق با اصول یکپارچه توسعه پایدار که متمرکز بر پایان دادن به فقر، محافظت از زمین و اطمینان از صلح و آزادی همه مردم جامعه است، مقوله کاهش فقر و نابرابری ارزشی ذاتی در مباحث توسعه پایدار پیدا کرده است (برنامه توسعه پایدار سازمان ملل متحد، ۲۰۲۰). در قوانین برنامه توسعه کشور، اصطلاح "مناطق محروم یا مناطق کمتر توسعه یافته" در نظام سیاست گذاری ایران برای مناطقی به کار می رود که میزان توسعه یافتگی کمتر از میانگین کشور دارند و دولت ملزم به حمایت بودجه ای جهت جبران عقب ماندگی های این مناطق است. بیشترین مناطق محروم کشور مربوط به استان ایلام (۹۵ درصد) است (اطلس مناطق محروم کشور، ۱۳۹۶). این در حالی است که استان ایلام یکی از استان های غنی از منابع نفت و گاز کشور است که در حوزه نفت با ۶ درصد منابع نفتی کشور، در جایگاه سوم و در حوزه گاز با ۱۱ درصد منابع گازی رتبه دوم کشور را در تولید صنعت نفت و گاز دارد علاوه بر آن پالایشگاه گاز ایلام به عنوان بزرگترین پالایشگاه گاز غرب ایران، بخش مهمی از گاز استان های کشور را تأمین می کند (گزارش محرومیت زدایی مناطق کمتر توسعه یافته کشور: استان ایلام، ۱۳۹۶). به نظر می رسد علی رغم وجود قوانین توسعه مناطق محروم کشور مبنی بر عدالت منطقه ای و استفاده متوازن از امکانات برای ارتقای مناطق محروم و نیز تکالیف قانونی تخصیص سه درصد از درآمد حاصل از صادرات نفت خام و گاز طبیعی به توسعه استان های نفت خیز و گازخیز و شهرستان های مناطق کمتر توسعه یافته با توجه به احکام دائمی و قوانین برنامه توسعه کشور، مناطق محروم بسیاری در استان نفت خیز و گازخیز ایلام وجود دارد.

بر این اساس پژوهش حاضر با طرح مداخله سیستمی به شناسایی پیچیدگی عوامل موثر بر پدیده فقر مبتنی بر استراتژی توسعه پایدار مناطق محروم و نفت خیز و گازخیز استان ایلام با استفاده از رویکرد پویایی سیستم^۱ (SD) پرداخته و در جستجوی شناسایی سیاست های محرومیت زدایی مبتنی بر توسعه پایدار مناطق نفت خیز و گازخیز و محروم ایلام است. مشارکت کنندگان پژوهش متمرکز بر سیاست گذاران توسعه منطقه ای و توسعه پایدار مناطق محروم و برنامه ریزان توسعه استان ایلام است.

با توجه به آن که محرومیت نتیجه فقر و پدیده فقر یکی از مسائل پیچیده سیستم های اجتماعی-اقتصادی است، مطالعات گسترده ای در حوزه های مختلف در زمینه چستی و چرایی فقر و چگونگی توسعه و فقر زدایی همواره مورد توجه است. نتایج بررسی پیشینه پژوهش در حوزه فقر و سیاست های فقر زدایی و توسعه منطقه ای نشان می دهد که پژوهشی مبتنی بر مسئله محوری فقر و شناسایی سیاست های فقر زدایی در یک منطقه محروم کشور بسیار محدود است. بنابراین تقویت سازوکارهای مسئله محوری (شناسایی دقیق مسئله)، استفاده از رویکردهای ساختار بندی مسئله و نیز روش شناسی های نوین میان رشته ای سیستمی در فقر پژوهی مورد نیاز می باشد و تا آنجا که از دید پژوهشگران گذشت تاکنون مدل پویایی سیستم فقر مبتنی بر توسعه پایدار مناطق نفت خیز و گازخیز و محروم کشور طراحی نشده است. علاوه بر آن سیاست های محرومیت زدایی و توسعه پایدار منطقه ای مدل پویا در این پژوهش بر نظریه توسعه و آزادی سن (۱۹۹۹) معطوف است که پژوهش حاضر را از سایر پژوهش های این حوزه برجسته ساخته است.

پژوهش حاضر در راستای اولویت پنجم کمیسیون توسعه پایدار، محیط زیست و آب با عنوان ترویج رویکردهای سیستمی حل مسائل پیچیده توسعه پایدار مطرح شده است و انتظار می رود کاربردی از پیاده سازی رویکردهای سیستمی را در سیاست گذاری و حل مسائل توسعه پایدار کشور ارائه دهد.

¹ Systems Dynamics (SD)

۱-۱- واژگان کلیدی

توسعه پایدار: منطبق با اصول یکپارچه توسعه پایدار که به منظور پایان دادن به فقر، محافظت از زمین و اطمینان از صلح و آزادی همه مردم جامعه است (برنامه توسعه پایدار سازمان ملل متحد، ۲۰۲۰)، مقوله کاهش فقر و نابرابری ارزشی ذاتی در مباحث توسعه پایدار پیدا کرده است و دستیابی به توسعه پایدار مرهون توازن همه‌جانبه در کلیه مناطق کشور است.

توسعه پایدار منطقه‌ای: توسعه پایدار منطقه‌ای، با در نظر داشتن دسترسی به منابع طبیعی، در حوزه توسعه اقتصادی و اجتماعی منطقه مطرح می‌شود. به طوری که توسعه اقتصادی منطقه باید در سطحی باقی بماند که از ظرفیت محیطی منطقه خارج نباشد و منجر به بهبود کیفیت زندگی انسان گردد (استریمبکینه، استریلکووسکی و بیلان، ۲۰۱۶).

مناطق محروم و کمتر توسعه یافته: در قوانین برنامه توسعه کشور، اصطلاح "مناطق محروم یا مناطق کمتر توسعه یافته" در نظام سیاست‌گذاری ایران برای مناطقی به کار می‌رود که میزان توسعه‌یافتگی کمتر از میانگین کشور دارند و دولت ملزم به حمایت بودجه‌ای جهت جبران عقب ماندگی‌های این مناطق است. در این راستا تعداد ۵۶۴ بخش محروم در ۲۷۱ شهرستان و ۲۸ استان در کشور شناسایی و معرفی شده‌اند (مصوبه هیئت وزیران، ۱۳۹۱).

فقر و محرومیت: فقر فقدان منابع است و محرومیت نتیجه آن است که در شکل‌های مختلف ظاهر می‌شود. از این رو است که فقر را می‌توان از یک سو، به صورت مستقیم، با اندازه‌گیری درآمد سنجید و از سوی دیگر، به صورت غیرمستقیم و با شمارش جنبه‌های مختلفی از یک زندگی معمول که خانوار از آن محروم است (عینیان و سوری، ۱۳۹۵).

سیاست فقرزدایی توسعه و آزادی: یکی از نظریه‌های مطرح در سیاست‌گذاری کاهش فقر، نظریه توسعه و آزادی آمارتیا کومار سن^۲ (۱۹۹۹) است که هدف اصلی توسعه را حذف نازآزادی‌ها و افزایش دامنه انتخاب انسان‌ها می‌داند و ۱- آزادی سیاسی: دموکراسی و آزادی بیان. ۲- آزادی اقتصادی: امکان دسترسی به منابع و تسهیلات زندگی؛ ۳- آزادی اجتماعی: امکان استفاده از فرصت‌های اجتماعی همچون آموزش، اشتغال و امنیت و آینده شغلی؛ ۴- تضمین شفافیت و ۵- نظام حمایتی از آزادی اقتصادی، اجتماعی و سیاسی را به‌عنوان ابزارهای برخورداری از آزادی در راستای دستیابی به توسعه می‌داند.

مدلسازی سیستم‌های پیچیده: مدلسازی فرآیندی است تا موقعیت‌های جهان واقعی را ساده‌تر و عینی‌تر نشان دهند. هدف اصلی مدلسازی این است که یک توصیف فشرده و قابل تسهیم درباره نحوه عملکرد کسب و کار، صنعت یا نظام اجتماعی بیابد. در مدلسازی‌های سیستم‌های پیچیده، هدف مدل‌ها آن است که سازمان‌ها و افراد را برای آینده‌های جایگزین آماده کنند و این کار از طریق شبیه‌سازی آینده انجام می‌شود تا امکان آزمون سیاست‌ها را فراهم آورد (مور کرافت، ۲۰۱۶).

رویکرد سیستم‌های بازخوردی: رویکرد سیستم‌های بازخوردی روشی برای درک رفتارهای یک سامانه پیچیده در طول زمان است. در این روش با تمرکز بر حلقه‌های بازخورد درون سیستم، تأثیرات غیرخطی و تاخیرهای زمانی در میان متغیرها و همچنین ماهیت انباشتی یا جریان‌ی متغیرها به بررسی رفتار یک سیستم می‌پردازد. با توجه به ماهیت عددی روش پویایی‌های سامانه، این امکان وجود دارد که مدل‌های مبتنی بر این روش را با استفاده از رایانه شبیه‌سازی کرد و با مجموعه پارامترها و متغیرهای مختلف وضعیت سیستم برای یک بازه زمانی در آینده را پیش‌بینی نمود (استرمن، ۲۰۰۰).

² United Nation Development Programm

³ Amartya Kumar sen

۲- پدیده فقر (مفاهیم، تئوری‌های فقر و اثر توسعه بر کاهش فقر)

به طور کلی فقر به معنای ناتوانی در تامین نیازهای اساسی زندگی از قبیل خوراک، پوشاک، مسکن، معیشت خانواده و .. است. مفهوم نیازهای اساسی بر حسب زمان و مکان متفاوت است و از حداقل نیازها برای زنده ماندن تا متوسط سطح زندگی را در بر می‌گیرد (پژوهش‌های اقتصادی بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، ۱۳۸۴). فقر فقدان منابع است و محرومیت نتیجه آن است که در شکل‌های مختلف ظاهر می‌شود. از این رو است که فقر را می‌توان از یک سو، به صورت مستقیم، با اندازه‌گیری درآمد سنجید و یا از سوی دیگر، به صورت غیرمستقیم و با شمارش جنبه‌های مختلفی از یک زندگی معمول که خانوار از آن محروم است. در رویه اول به فقر تنها از بعد درآمد نگریسته می‌شود درحالی‌که در رویه دوم فقر پدیده‌ای چندبعدی تلقی شده و از ابعاد مختلف مورد سنجش قرار می‌گیرد (عینیان و سوری، ۱۳۹۵).

بررسی مفاهیم و تئوری‌های فقر نشان می‌دهد یکی از جدال‌های جدی که ساختار اجتماعی سیاسی دولت‌ها را دربر گرفته، تعریف فقر است. دو رویکرد اصلی درباره فقر و تعریف و تفکر در خصوص آن وجود دارد که عبارت است از: فقر درآمدی و فقر قابلیت. فقر درآمدی خود به دو طریق قابل بیان و اندازه‌گیری است؛ فقر مطلق و فقر نسبی. مراد از فقر مطلق، عدم برخورداری یک فرد یا خانوار از حداقل نیازهای اساسی زندگی است و فقر نسبی نیز به معنای پایین بودن درآمد فرد یا خانوار نسبت به میانگین درآمد آن جامعه است. بنابراین هنگامی که بحث از اندازه‌گیری فقر مطلق یا نسبی می‌کنیم پایه تحلیل ما درآمد است و هر یک از این دو وجه یا جنبه از مطالعه فقر، تصویری از میزان برخورداری افراد یا خانوارها را از درآمد نشان می‌دهد. اما فقر قابلیت مفهومی عام‌تر از فقر درآمدی است. در فقر قابلیت گفته می‌شود که درآمد، یکی از عناصر یا ابزارهایی است که انسان‌ها برای دست یابی به زندگی دلخواه‌شان به آن نیاز دارند؛ چرا که در نگاه قابلیت، غایت جست و جوی انسان دست یابی به ثروت نیست، بلکه دست یابی به زندگی دلخواه و متناسب با هویت فرهنگی جامعه است. به همین ترتیب می‌گوییم با نگاه به مقوله فقر از منظر فقر درآمدی ما نمی‌توانیم تصویر صحیحی از حجم فقر و محرومیت داشته باشیم. از نگاه سن (۱۹۹۹) مناسب است که در کشورهای در حال توسعه فقر را به طور غیرمستقیم و با استفاده از نشانگرهای سطح زندگی اندازه‌گیری کرد و روش‌های مستقیم که از سطح درآمد برای اندازه‌گیری فقر استفاده می‌کنند، مناسب کشورهای در حال توسعه نیستند. چگونگی اندازه‌گیری فقر تاثیر زیادی بر شناخت از فقر، تحلیل آن و طراحی سیاست‌های مبارزه با فقر دارد (آمارتیا کومار سن، ۱۹۹۹).

۱-۲- عوامل پدیدآورنده فقر

همواره پژوهشگران و برنامه‌ریزان به شناخت عوامل فقر در کشورهای مختلف توجه داشته‌اند و پژوهش‌های بسیاری در این زمینه انجام شده است. شواهد نشان می‌دهد گروه‌های خاصی شامل کم درآمدان، افراد ناتوان، والدین مجرد، افراد بیکار و سالمندان بیش از گروه‌های دیگر در معرض فقر و محرومیت قرار دارند. گفتنی است زنان و اقلیت‌های نژادی در بسیاری از این گروه‌ها حضور دارند. با مروری بر تئوری‌های فقر می‌توان آنها را در ۵ گروه عمده طبقه‌بندی کرد: ۱- عوامل فردی موثر بر فقر (نظریات فردگرایانه)، ۲- عامل فرهنگی (نظام‌های ارزشی و اعتقادی)، ۳- نابسامانی‌های سیاسی، اقتصادی و اجتماعی (نابرابری و تبعیض)، ۴- نابسامانی‌های محیطی (عامل جغرافیایی)؛ ۵- وابستگی متقابل چرخه‌ای و تراکمی عوامل (بلنک، ۲۰۰۳). در ادامه به اختصار هر یک از محورهای تئوری‌های فقر تشریح شده است.

۲-۱-۱- عوامل فردی موثر بر فقر (نظریات فرد گرایانه): مجموعه گسترده‌ای از نظریات وجود دارند که فقر را به کفایت و صلاحیت فرد نسبت می‌دهند. بر اساس این نظریات افراد با استعدادها، ویژگی‌ها و توانمندی و مهارت هایشان بر وضعیت اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی شان تاثیر می‌گذارند. این دیدگاه فرد را مسئول وضعیت فقر خود می‌داند. این نظریه بیشتر از سوی متفکرین سیاسی محافظه کار ارائه شده است. آنها معتقدند که کار سخت و انتخاب‌های بهتر به فرد کمک می‌کند از افتادن در دام فقر رها شود (مایر، ۱۳۸۵).

۲-۱-۲- نظریه‌ی فرهنگی: فقر ریشه در نظام‌های اقتصادی و فرهنگی دارد که از خرده فرهنگ فقر حمایت می‌کند. این نظریه ریشه فقر را در "فرهنگ فقر" جستجو می‌کند. براساس نظریه پردازان این گروه، فقر از طریق انتقال مجموعه‌ای از باورها، ارزش‌ها، هنجارها و مهارت‌هایی که از یک نسل به نسل‌های بعدی منتقل می‌شوند به وجود می‌آید. افراد مسئول فقر خود نیستند بلکه آنها قربانیان فقر هستند که تحت تاثیر شرایط بد خرده فرهنگ و فرهنگ‌شان به آن دچار شده‌اند (باوش و همکاران، ۱۳۹۶).

۲-۱-۳- نابرابری و تبعیض اجتماعی، سیاسی و اقتصادی: در این سنت نظریه‌پردازان به افراد به عنوان منابع فقر نگاه نمی‌کنند بلکه به نظام اجتماعی، سیاسی و اقتصادی که موجب محدود شدن فرصت‌ها و منابع کسب درآمد و رفاه می‌شود، تاکید می‌کنند (یانگ، ۲۰۰۷).

۲-۱-۴- عوامل جغرافیایی موثر بر فقر: فقر روستایی، فقر حاشیه نشینی، فقر جنوب، فقر جهان سوم از مشخصات جغرافیایی فقر است که این دسته از نظریات را از نظریات قبلی متمایز می‌سازد. این نظریه‌ها به این واقعیت توجه دارند که نهادها و فرهنگ مناطق خاص، منابع و شرایط لازم برای دستیابی به درآمد، رفاه را ندارند. مقایسه فقر در محیط‌های شهری و روستایی، روستاهای حاصل خیز و لم یزرع، مناطق بالای شهر و پایین شهر، در پژوهش‌ها وابستگی فقر را به سطح برخورداری این مناطق از منابع و امکانات زیر بنایی نشان می‌دهد. این دیدگاه بامهاجرت ارتباط دارد. خارج شدگان توانمند از مناطق محروم موجب می‌شوند که این مناطق محروم‌تر و فقیرتر شوند. افزایش جمعیت شهر در نتیجه مهاجرت با اشکال نامناسب اسکان از جمله زاغه‌نشینی همراه می‌شود (بهمنی و همکاران، ۱۳۹۷).

۲-۱-۵- وابستگی متقابل چرخه‌ای و تراکمی میان عوامل: چهار گروه از نظریه‌های قبلی پیچیدگی منابع فقر و به تبعیت از آن تنوع راهبردهای برخورد با فقر را نشان می‌دهند. آخرین نظریه فقر، پیچیده‌ترین نظریه و تا حدودی ترکیبی از همه‌ی نظریه‌های موجود درباره فقر را شامل می‌گردد. این نظریه به فرد و جامعه در قالب حلقه‌های متصل و درهم تنیده از فرصت‌ها و مسائل نگاه می‌کند. در این نظریه اگر یک مسئله بوجود آید، فرصت‌های دیگر زندگی را از بین می‌برد و یک مجموعه تراکمی از مسائلی را که رفع آنها دشوار است، رقم می‌زند. تبیین چرخه‌ای به صراحت، وابستگی متقابل موقعیت‌های فردی و منابع اجتماعی را مورد توجه قرار می‌دهد (بلنک، ۲۰۰۳). نظریه‌ی چرخه‌ی فقر، بیانگر این است که ما باید به هنگام مطالعه‌ی فقر، به وابستگی متقابل زمینه‌های اجتماعی و توانایی‌های روانشناختی افراد توجه کنیم. همچنین تاثیر متقابل عوامل ساختی و سیاسی و اجتماعی را با عوامل اقتصادی هم در ارتباط با فرد و هم در ارتباط با محیط زندگی آنها در نظر بگیریم. نادیده گرفتن ارتباط متقابل میان عوامل بوجود آورنده فقر، تبیین مساله را با دشواری مواجه می‌سازد چرا که هریک از این عوامل می‌توانند نقش عوامل دیگر را تقویت نمایند. به نظر می‌رسد نظریه وابستگی متقابل چرخه‌ای فقر و تراکم میان عوامل متناسب با ادبیات تفکر سیستمی و پویایی شناسی سیستم به این پدیده می‌پردازد. این پژوهش در تلاش است علل و عوامل تبیین کننده فقر را بر این مبنا و مبتنی بر ادبیات پایداری و توسعه پایدار جستجو کند.

۲-۲- اثر توسعه بر کاهش فقر

۲-۲-۱- توسعه اقتصادی و کاهش فقر: بر اساس استدلال کاکونی، تغییرات متناسب در فقر می‌تواند به اثر درآمد متوسط و اثر تغییرات نابرابری تجزیه شود. بر این مبنای اثر توسعه اقتصادی و فقر منفی برآورد می‌گردد که نشان دهنده کاهش فقر بر اثر توسعه اقتصادی است (مصطفایی و همکاران، ۱۳۹۹).

۲-۲-۲- توسعه انسانی و کاهش فقر: معیار توسعه شاخص انسانی معیار هر نوع پیشرفتی در رویکردهای انسانی است که در سال ۱۹۹۰ توسط سن مطرح و توسط برنامه توسعه سازمان ملل با شعار مردم ثروت واقعی کشورها مورد حمایت قرار گرفت که حاکی از تغییر رویکردی نسبت به فرآیند توسعه می‌باشد (اسدی و اسماعیلی، ۱۳۹۲). در خصوص تاثیرگذاری شاخص توسعه انسانی بر فقر دو دیدگاه اساسی وجود دارد: عده‌ای معتقدند با توسعه انسانی، توسعه اقتصادی مستمر و پایدار فراهم می‌گردد و در نتیجه رشد اقتصادی نیز منجر به کاهش فقر می‌شود. در واقع بهبود زیر مولفه‌های توسعه انسانی (درآمد، بهداشت و آموزش) منجر به افزایش قابلیت‌ها و کارکردهای افراد و در نتیجه باعث افزایش مزیت‌های نسبی در اقتصاد می‌شود. این مزیت‌ها کارایی بخش اقتصادی را افزایش و درآمدزایی بالاتری را به همراه خواهند داشت و لذا فقر کاهش می‌یابد. دیدگاه دیگر معتقد است با افزایش رشد اقتصادی، رفاه خانوارها افزایش می‌یابد و در نتیجه صرف مخارج بر آموزش، بهداشت و تغذیه موجبات افزایش توسعه انسانی فراهم می‌شود. به بیان دیگر با افزایش رشد اقتصادی سازمان‌های غیردولتی تشکیل می‌شود که هدف آنها بالا بردن کیفیت زندگی مردم و از بین بردن فقر است، در نتیجه توسعه انسانی نیز افزایش می‌یابد (جلالی، ۱۳۹۴).

۲-۲-۳- توسعه صنعتی و کاهش فقر: از جمله استراتژی‌های توسعه‌ای به کار رفته در کشورهای در حال توسعه، استراتژی صنعتی شدن است. در این استراتژی بر رشد اقتصاد با ابزار گسترش سریع بخش صنعت تاکید می‌شود. رشد صنعت یکی از راه‌کارهای ایجاد درآمد و اشتغال و تولید مهارت می‌باشد. کامیاب‌ترین اقتصادها آنهایی بوده‌اند که بخش صنعت خود را در جهت افزایش صادرات به کار انداخته که در کاهش فقر هم بسیار موثر است. با توجه به اهمیت بخش صنعت در کشور و نیز بر اساس طرح آمارگیری نیروی کار مرکز آمار ایران در سال ۱۳۹۶ حدود ۳۲ درصد از اشتغال کل کشور و ۳۴ درصد از اشتغال منطقه شهری در بخش صنعت بوده است. در نتیجه انتظار بر این است که ارزش افزوده و اشتغال بخش صنعت موجب کاهش فقر می‌گردند (مصطفایی و همکاران، ۱۳۹۹).

۲-۲-۴- توسعه، آزادی و کاهش فقر: به عقیده‌ی سن جهان کنونی از دو جهت شاخص است: اولاً نعمات سرشار مادی، سرعت تحولات اقتصادی، گسترش دموکراسی، مشارکت و آزادی‌های سیاسی، حقوق بشر، افزایش طول عمر مردم، گسترش ارتباطات تجاری و تأثیر متقابل ایده‌ها و اهداف. ثانیاً وجود بدبختی و ظلم، فقر پایدار، کمبود نیازهای اساسی و اولیه، گرسنگی و قحطی، بی‌توجهی به آزادی‌های اولیه و بنیادین سیاسی، نادیده گرفتن علائق و نقش زنان، و تهدیدات متعدد نسبت به محیط زیست. از دیدگاه وی، غلبه بر این مشکلات، محور اصلی برنامه‌ی توسعه است. برای غلبه بر این مشکلات و حصول توسعه، باید به نقش آزادی در اشکال متنوع آن توجه کنیم. توسعه آن هنگام محقق می‌شود که عوامل اساسی ضد آزادی از بین برود: عواملی چون فقر و ظلم، فرصت‌های کم اقتصادی، محرومیت نظام ضد اجتماعی، بی‌توجهی به تأمین امکانات عمومی، و عدم تسامح و یا دخالت بیش از حد دولت‌های سرکوب‌گر. شواهد نشان می‌دهد علی‌گرم افزایش بی‌سابقه‌ی ثروت عمومی در جهان معاصر، کماکان گروه‌های وسیعی از مردم (اکثر مردم جهان) بی‌بهره از آزادی‌های اولیه هستند. سن معتقد است پنج نوع آزادی متمایز از دید ابزاری مورد تحقیق قرار گرفته است. این آزادی‌ها عبارتند از: ۱- آزادی‌های سیاسی، ۲- امکانات و تسهیلات اقتصادی، ۳- فرصت‌های اجتماعی، ۴- تضمین شفافیت، ۵- نظام

حمایتی. سن اولویت را به آزادی‌های سیاسی در روند توسعه ی ملی می‌دهد. به عقیده‌ی او غالباً ناامنی اقتصادی می‌تواند با نبود آزادی‌ها و حقوق مردم سالارانه ارتباط پیدا کند. در واقع، مردم سالاری و حقوق سیاسی حتی می‌تواند در پیشگیری از وقوع فقر، قحطی و دیگر فجایع اقتصادی کارکرد داشته باشد (سن، ۱۹۹۹).

۳- استان ایلام و مزیت‌های نسبی و پتانسیل‌های بالقوه مناطق محروم آن

استان ایلام یکی از استان‌های غنی از منابع نفت و گاز کشور است که در حوزه نفت با ۶ درصد منابع نفتی کشور در جایگاه سوم و در حوزه گاز با ۱۱ درصد منابع گازی رتبه دوم کشور را در تولید دارد. این استان با دارا بودن یک تریلیون مترمکعب ذخائر شناخته شده گاز، استعدادها، ظرفیت‌ها و قابلیت‌های بی‌نظیری دارد. علاوه بر آن پالایشگاه گاز ایلام به‌عنوان بزرگ‌ترین پالایشگاه گاز غرب ایران، بخش مهمی از گاز استان‌های کشور را تأمین می‌کند. با این حال استان ایلام از نظر شاخص‌های کلان و اقتصادی از دیگر مناطق عقب‌تر است. در صورتی که انتظار می‌رود بهره‌برداری از این منابع عظیم خدادادی باید همراه با از بین رفتن فقر، بیکاری و توسعه متوازن و همه جانبه منطقه شود. مزیت‌های نسبی مناطق محروم استان ایلام در جدول (۱) در سه بخش عمده اقتصادی یعنی کشاورزی، صنعت و خدمات و زیربخش‌های مربوطه مشخص و ارائه شده است (گزارش‌های محرومیت زدایی مناطق کمتر توسعه یافته کشور- استان ایلام، ۱۳۹۶).

جدول (۱) مزیت‌های نسبی مناطق محروم استان ایلام در سه بخش عمده اقتصادی یعنی کشاورزی، صنعت و خدمات (گزارش‌های محرومیت زدایی مناطق کمتر توسعه یافته کشور- استان ایلام، ۱۳۹۶)

بخش	مزیت‌های نسبی و پتانسیل‌ها بالقوه استان ایلام
کشاورزی بخش پتانسیل	تولید محصولات باغی نظیر زیتون، گردو، انگور آبی، لیوترش و انجیر آبی
	تولید گندم، جو، ذرت دان‌های، نخود، خیار، کلزا و هندوانه
	دامداری و دامپروری و پرورش دام سبک و سنگین و پرورش زنبور عسل
	شیلات و آبی‌پروری با توجه به وجود رودخانه‌های دائمی و چشمه‌سارها و وجود جنگل و مراتع مناسب
بخش صنعت پتانسیل‌های	وجود شهرک‌های صنعتی زیاد در محدوده بخش‌ها و شهرستان‌های ایلام
	ظرفیتهای معدنی و معادن بیتومین، سنگ گچ، لاشه و مالون، آلوپوم آهکی، شیل، شن و ماسه کوهی، کلسیت و آهک در بخش‌های محروم
	وجود معادن عظیم نفت، گاز، گوگرد و زاج در بخش‌های محروم
	توسعه صنایع وابسته به نفت و گاز به عنوان بهترین گزینه و امکان برای اشتغال زایی پایدار جوانان
خدمات پتانسیل‌های	تولید صنایع دستی (قالیچه و جاجیم) در بخش‌های محروم
	وجود مرز بین المللی مهران و وجود پتانسیل گمرک مهران (بخش مرکزی شهرستان مهران)
	در مرز بهرام آباد که بزرگترین گمرک خاکی کشور است.
	ارائه خدمات مرزی با کشور عراق برای بخش مرکزی و صالح آباد شهرستان مهران، بخش چوار شهرستان ایلام، بخش مرکزی و موسیان شهرستان دهلران
	وجود جاذبه‌های طبیعی گردشگری، چشمه‌های آبگرم و فعالیت‌های مرتبط با گردشگری (مجمع‌های آبدرمانی)
	مزیت در وجود مراکز آموزشی فنی و حرفه‌ای در شهرستان‌های استان و ارائه خدمات آموزشی فنی و حرفه‌ای جهت توانمندسازی ساکنین بخش‌های محروم استان

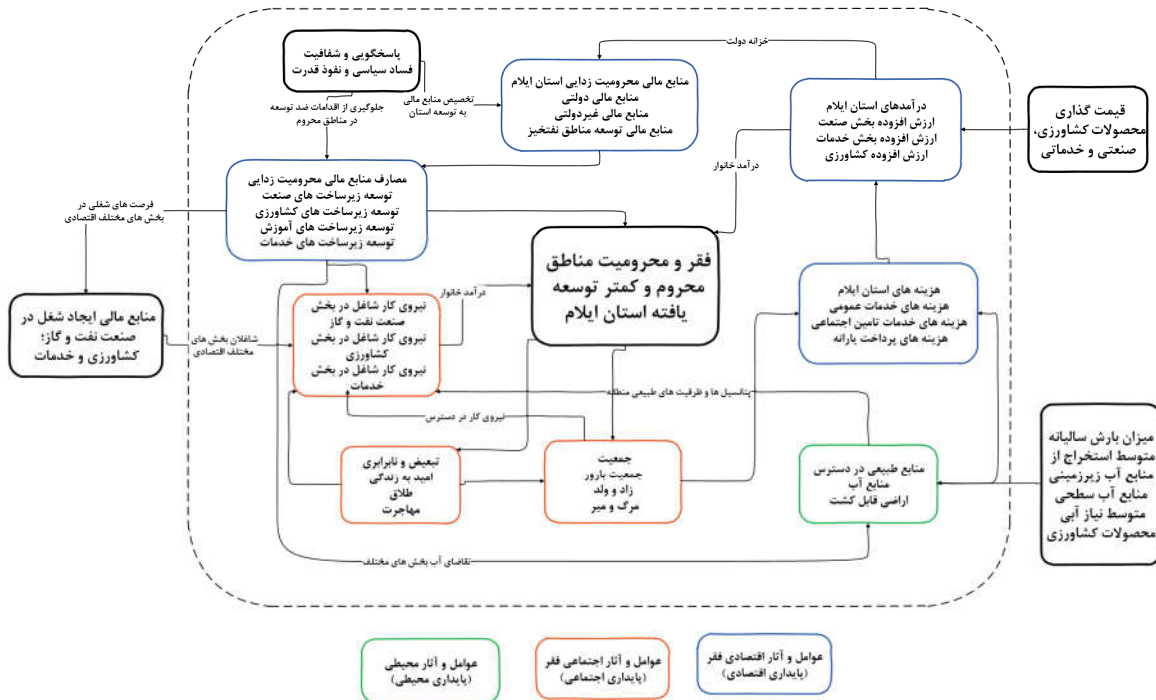
۴- روش‌شناسی پویایی سیستم (SD)

پژوهش حاضر به مدیریت پیچیدگی فقر مبتنی بر توسعه پایدار مناطق نفت خیز و محروم کشور با استفاده از روش‌شناسی پویایی سیستم پرداخته است. با توجه به آنکه دستیابی به توسعه پایدار مناطق محروم با بهره‌برداری از فرصت‌های توسعه اقتصادی و اجتماعی و بدون تخریب محیطی و در نظر گرفتن ارتباط علی بین عوامل فقر و تحلیل سیاست‌های توسعه پایدار منطقه‌ای در طول زمان با نگاهی کل‌نگر و سیستمی فراهم می‌شود. روش‌شناسی پویایی سیستم به منظور مدل‌سازی سیستم‌های پیچیده کاربرد دارد و گام‌هایی را دربر می‌گیرد گام اول: شناسایی و تعریف مسئله؛ مهمترین گام در مدل‌سازی، شناسایی و تعریف مسئله (ساختار بندی مسئله) است. گام دوم: طراحی نمودار حلقه‌ی علی: پس از شناسایی فرضیه‌های پویا، ساختن مدل مفهومی (نمودار حلقه‌ی علی) رابطه‌ی بین پدیده‌ها را بیان می‌کند. گام سوم: طراحی نمودار جریان مدل؛ گام چهارم: شبیه‌سازی و اعتبارسنجی مدل؛ گام پنجم: تعریف سیاست‌های مختلف، انتخاب و پیاده‌سازی راه حل مناسب (استرمن، ۲۰۰۰). با اعمال سیاست‌ها در مدل رفتار متغیرهای کلیدی بررسی و در نهایت منتخب سیاست‌های پیشنهادی ارائه می‌گردد. داده‌های پژوهش بر اساس مستندات سازمانی و مشارکت برنامه‌ریزان توسعه مناطق محروم و نفت خیز کشور شامل معاونت توسعه روستایی و مناطق محروم نهاد ریاست جمهوری، وزارت نفت جمهوری اسلامی ایران، وزارت جهاد کشاورزی، مرکز آمار ایران، فرمانداری استان ایلام، استانداری استان ایلام، شرکت بهره‌برداری نفت و گاز غرب، شرکت پالایش گاز ایلام و اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و جهاد کشاورزی استان ایلام، دفتر برنامه‌ریزی و مدیریت توسعه شهری و روستایی استان ایلام گردآوری شده است. مدل با استفاده از داده‌های زمانی (۱۳۹۰-۱۳۹۷) در نرم افزار ونسیم طراحی و در افق بیست ساله (۱۳۹۷-۱۴۱۷) شبیه‌سازی شده است. مشارکت کنندگان بر مبنای تحلیل ذینفعان و درگیران مسئله با روش نمونه‌گیری هدفمند انتخاب شدند.

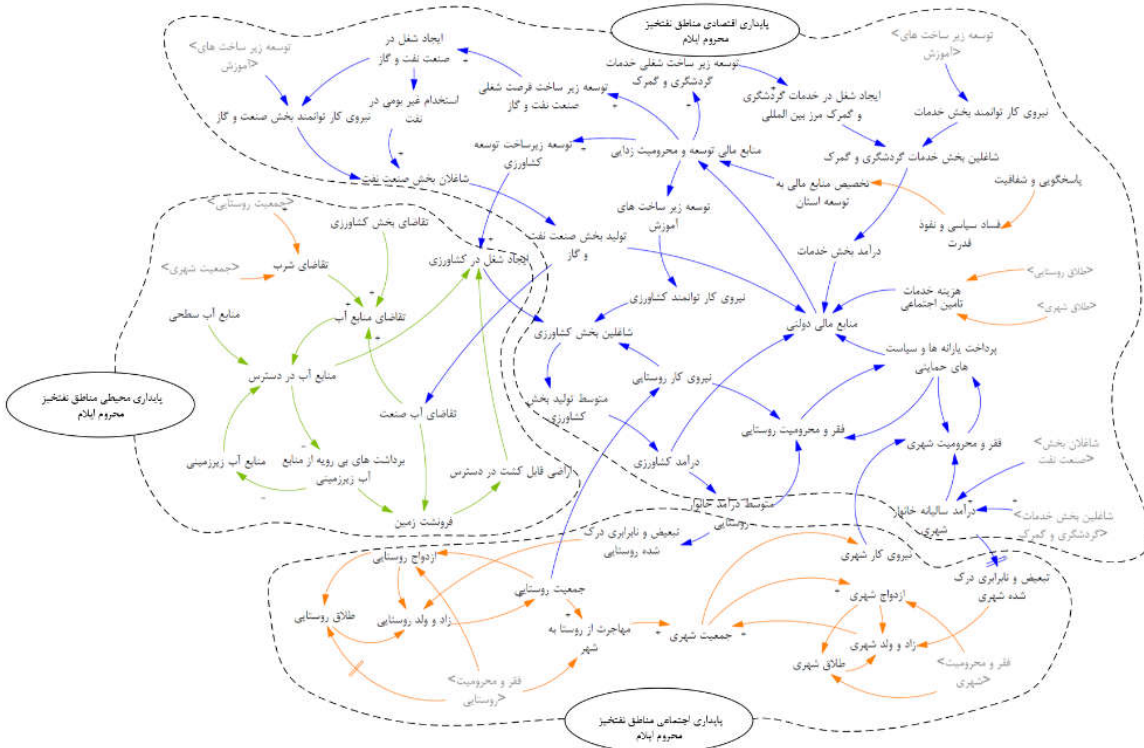
۵- مدل‌سازی پویایی سیستم فقر مبتنی بر توسعه پایدار مناطق نفت خیز و محروم ایلام

۱-۵- ساختار بندی مسئله فقر و توسعه مناطق نفت خیز و محروم ایلام

ابتدا پس از بررسی موضوعی مسئله توسعه پایدار و متوازن منطقه‌ای و سیاست‌های کاهش فقر مناطق محروم و کمتر توسعه یافته کشور، تلاش شد مشارکت کنندگانی از سازمان‌های سیاست‌گذار و برنامه ریزان محرومیت زدایی و توسعه مناطق کمتر توسعه یافته و محروم کشور شناسایی گردد و با مشارکت آنها مسئله ساختاردهی گردد. بدین منظور بر مبنای تعریف توسعه پایدار ابتدا علل و عوامل توسعه پایدار با رویکرد کاهش فقر در سه زیر سیستم پایداری اقتصادی، پایداری اجتماعی و پایداری محیطی همان‌طور که در شکل (۱) مشاهده می‌شود از ادبیات فقر و توسعه پایدار و متوازن منطقه ای استخراج گردید.

شکل (۱) زیرسیستم های مدل مسئله فقر مبتنی بر توسعه پایدار مناطق محروم

شکل (۲) فرضیه پویا مسئله فقر مبتنی بر توسعه پایدار مناطق خیز و محروم ایلام

با توجه به زیر سیستم‌های شناسایی شده؛ برای هر یک از این زیر سیستم‌ها با استفاده از ادبیات پژوهش و پیشینه و نیز با استفاده از نظر مشارکت کنندگان پژوهش، متغیرهای تأثیرگذار یعنی متغیرهای درونزا و برونزا و همچنین متغیرهایی که در پویایی مدل نقش معناداری ندارند در پویایی مدل با توافق نسبی مشارکت‌کنندگان برنامه ریزی توسعه مناطق محروم کشور شناسایی گردید و به کمک آن نمودار حلقه‌های علی و معلولی مسئله ترسیم گردید. جدول (۲) متغیرهای شناسایی شده مؤثر بر فقر مبتنی بر توسعه پایدار مناطق محروم را نشان می‌دهد.

جدول (۲) متغیرهای شناسایی شده مؤثر بر فقر مبتنی بر توسعه پایدار مناطق محروم

زیرسیستم پایداری اقتصادی			
درآمد های دولت	ارزش افزوده هر شاغل خدمات	نسبت در دسترس توانمندسازی	سرانه تولید
خدمات عمومی دولت	تولید به ازای شاغلین	در صنعت	زمان فعالیت در کشاورزی
توسعه مناطق محروم	متوسط درآمد هر واحد تولید	ایجاد فرصت شغلی صنعت به	سهم خزانه
سایر مصارف دولت	انرژی	ازای هر واحد منابع مالی	منابع مالی توسعه و محرومیت
تخصیص به توسعه بخش	درآمد بخش کشاورزی	ایجاد فرصت شغلی خدمات به	زدایی
خدمات	درآمد بخش خدمات	ازای هر واحد منابع مالی	اقدامات ضد توسعه
تخصیص به زیرساخت	فرصت شغلی خدمات در	استخدام در سال	توسعه زیر ساخت شغلی خدمات
صنعت	دسترس	استخدام خدمات در سال	توسعه زیرساخت شغلی کشاورزی
منابع مالی مورد نیاز	فرصت شغلی در صنعت نفت	زمان مورد نیاز ایجاد فرصت در	توسعه زیر ساخت فرصت شغلی
آموزش نیروی کار بخش	در دسترس	صنعت نفت و گاز	صنعت
خدمات	درآمد صنعت نفت و گاز	هزینه ها	توسعه زیر ساخت آموزش
منابع مالی مورد نیاز	تولید بخش صنعت نفت و گاز	فرصت های بالقوه صنعت نفت	توسعه مناطق محروم
آموزش نیروی کار صنعت	نیروی کار شهری	و گاز	سهم توسعه مناطق نفت خیز
استخدام نیروی توانمند	مهاجرت نیروی کار صنعت	زمان مورد نیاز ایجاد فرصت در	استخدام نیروی توانمند خدمات
بومی صنعت نفت و گاز	نفت	کشاورزی	استخدام غیر بومی
نرخ توانمند سازی صنعت	زمان بازنشستگی خدمات	ایجاد فرصت شغلی کشاورزی	تخصیص منابع مالی به توسعه
نیروی کار توانمند بخش	زمان بازنشستگی صنعت نفت	به ازای هر واحد سرمایه گذاری	استخدام غیر بومی در سال
خدمات	زمان مهاجرت	تخصیص به زیر ساخت	فرصت شغلی صنعت نفت و گاز
استخدام نیروی توانمند	نسبت نیروی کار شهری در	کشاورزی	استخدام در صنعت نفت و گاز
خدمات	دسترس توانمندسازی در بخش	فرصت به ازای هر واحد زمین	ایجاد شغل در صنعت نفت و گاز
شاغل بخش صنعت نفت	خدمات	سهم بخش کشاورزی	فرصت شغلی بخش خدمات
استخدام غیر بومی در	شاغل بخش خدمات	نسبت فرصت شغلی به بالقوه	استخدام در خدمات
صنعت نفت	استخدام نیروی توانمند خدمات	کشاورزی	ایجاد شغل در خدمات
	بازنشستگی خدمات	تقاضای بخش کشاورزی	

استخدام نیروی توانمند	شاغل بخش کشاورزی	متوسط تولید بخش کشاورزی	منابع مالی مورد نیاز آموزش نیروی کشاورزی
بومی صنعت نفت	استخدام نیروی توانمند	ضریب فرصت به استخدام	کشاورزی
بازنشستگی صنعت نفت	کشاورزی	متوسط درآمد خانوار روستایی	نرخ توانمند سازی کشاورزی
مهاجرت نیروی کار صنعت نفت	استخدام در بخش کشاورزی	متوسط درآمد روستایی در کشور	نیروی کار توانمند کشاورزی
نیروی کار توانمند بخش صنعت نفت و گاز		متوسط درآمد فروش	فرصت شغلی بخش کشاورزی
بازنشستگی کشاورزی		محصولات کشاورزی	استخدام نیروی توانمند کشاورزی
			ایجاد شغل در کشاورزی
			نرخ توانمند سازی خدمات

زیرسیستم پایداری اجتماعی

نرخ ازدواج روستایی	تبعیض و نابرابری درک شده	مرگ و میر جمعیت بارور	نرخ مهاجرت روستایی
نرخ مرگ و میر روستایی	روستایی	روستایی	مهاجرت از روستا به شهر
مدت زمان باروری	امید به زندگی روستایی	پایان سن باروری	جمعیت روستایی
اثر فقر و محرومیت بر ازدواج روستایی	اثر امید به تولد روستایی	طلاق روستایی	زاد و ولد روستایی
اثر فقر و محرومیت بر طلاق روستایی	نرخ تولد روستایی	طلاق شهری	مرگ و میر روستایی
اثر فقر بر ازدواج شهری	نرخ طلاق روستایی	ضریب درصد تبعیض روستایی	جمعیت شهری
اثر فقر بر تولد روستایی	فقر و محرومیت روستایی	اثر تبعیض بر مهاجرت روستایی	زاد و ولد شهری
اثر فقر بر تولد شهری	جمعیت بارور روستایی	اثر فقر بر مهاجرت از روستا	مرگ و میر شهری
مهاجرت به سایر نقاط	ازدواج روستایی	نرخ مرگ و میر شهری	ورود مهاجرین
اثر امید به تولد شهری	ورود مهاجر	فقر شهری	نرخ مهاجرت شهری
	اثر فقر بر طلاق شهری		نرخ تولد شهری
	امید به زندگی شهری		نرخ طلاق شهری

زیرسیستم پایداری محیط زیستی

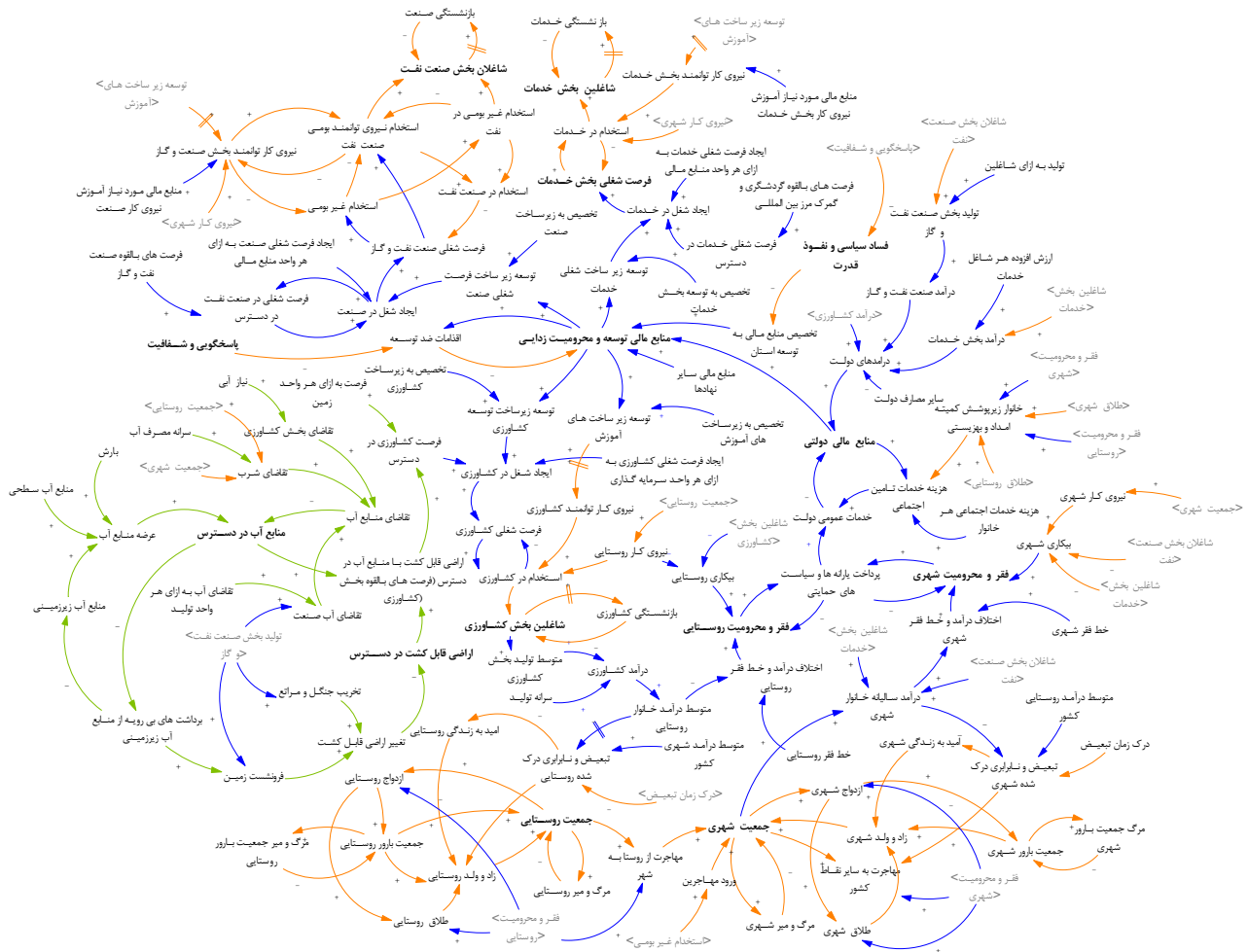
اراضی قابل کشت در دسترس	عرضه منابع آب	سهم بخش کشاورزی	حجم بارش سالیانه
اراضی قابل کشت	تقاضای بخش کشاورزی	اراضی قابل کشت با منابع آب	منابع آب زیرزمینی
تخریب مراتع و جنگل	تقاضای شرب	در دسترس	دسترس سالیانه منابع آب
تقاضای آب صنعت	سرانه مصرف آب	نسبت فرصت شغلی به بالقوه	برداشت بی رویه از منابع آب
تقاضای منابع آب	نیاز آبی	کشاورزی	زیرزمینی
منابع آب در دسترس	منابع آب سطحی	فرصت به ازای هر واحد زمین	اثر برداشت بی رویه بر فرونشست زمین
تقاضای آب به ازای هر واحد تولید	متوسط آب مورد نیاز هر هکتار اراضی قابل کشت	فرصت کشاورزی در دسترس	اثر استخراج نفت و گاز بر تخریب جنگل
		فرونشست زمین	

علل و عوامل درون زا	علل و عوامل برون زا
نرخ مرگ و میر شهری	متوسط درآمد خانوار روستایی
مهاجرت روستایی	متوسط درآمد روستایی در کشور
مهاجرت از روستا به شهر	زمان بازنشستگی صنعت نفت
جمعیت روستایی	زمان مهاجرت
زاد و ولد روستایی	نسبت نیروی کار شهری در دسترس
مرگ و میر روستایی	توانمندسازی در بخش خدمات
جمعیت شهری	فرصت های بالقوه صنعت نفت و گاز
زاد و ولد شهری	منابع مالی مورد نیاز آموزش نیروی کار
مرگ و میر شهری	بخش خدمات
ورود مهاجرین	منابع مالی مورد نیاز آموزش نیروی کار
نرخ مهاجرت شهری	صنعت
استخدام نیروی توانمند خدمات	زمان مورد نیاز ایجاد فرصت در
بازنشستگی خدمات	کشاورزی
شاغل بخش کشاورزی	تخصیص به زیر ساخت کشاورزی
استخدام نیروی توانمند کشاورزی	فرصت به ازای هر واحد زمین
بازنشستگی کشاورزی	منابع مالی مورد نیاز آموزش نیروی
ایجاد شغل در بخش کشاورزی	کشاورزی
نیروی کار توانمند بخش صنعت نفت و	ایجاد فرصت شغلی کشاورزی به ازای
گاز	هر واحد سرمایه گذاری
استخدام در بخش کشاورزی	زمان مورد نیاز ایجاد فرصت در صنعت
فرصت شغلی بخش خدمات	نفت و گاز
ایجاد شغل در خدمات	
	توسعه زیر ساخت آموزش
	توسعه مناطق محروم
	استخدام نیروی توانمند خدمات
	استخدام غیر بومی
	نیروی کار توانمند کشاورزی
	استخدام نیروی توانمند کشاورزی
	نرخ توانمند سازی کشاورزی
	شاغل بخش صنعت نفت
	استخدام غیر بومی در صنعت نفت
	استخدام نیروی توانمند بومی صنعت نفت
	بازنشستگی صنعت نفت
	مهاجرت نیروی کار صنعت نفت
	نسبت فرصت شغلی به بالقوه کشاورزی
	تقاضای بخش کشاورزی
	متوسط تولید بخش کشاورزی
	متوسط درآمد فروش محصولات کشاورزی
	متوسط تولید بخش کشاورزی
	فرصت شغلی بخش کشاورزی
	تخصیص منابع مالی به توسعه استان
	فرصت شغلی صنعت نفت و گاز
	استخدام در صنعت نفت و گاز
	ایجاد شغل در صنعت نفت و گاز

۵-۲- نمودار علت و معلولی مسئله توسعه پایدار مناطق نفت خیز و محروم ایلام

برای تعیین روابط علی و معلولی مسئله از ادبیات پژوهش و پیشینه و نیز نظر برنامه ریزان و تصمیم سازان و خبرگان واحدهای درگیر مسئله استفاده شده است. نمودار علی-معلولی همان طور که در شکل (۳) مشاهده می شود، در سه زیرسیستم پایداری اقتصادی، پایداری اجتماعی و پایداری محیطی طراحی شده است. در ادامه به تشریح هر یک از این زیرسیستمها پرداخته شده است.

شکل (۳) علی-معلولی مدل مسئله توسعه پایدار مناطق نفت خیز و محروم ایلام

۵-۲-۱- زیرسیستم پایداری اقتصادی: این زیر سیستم از ابعاد اقتصادی به عوامل بوجود آورده فقر و آثار اقتصادی مسئله و نیز زیرساخت‌های توسعه اقتصادی تولید و خدمات در منطقه مورد مطالعه مورد بررسی قرار خواهد گرفت. اگر چه شناسایی این عوامل و روابط علی حاکم بر آن‌ها در حین مداخله با مشارکت ذی‌نفعان کلیدی مسئله نهایی خواهد شد، منطبق با ادبیات موضوع و مصاحبه اولیه با برخی برنامه‌ریزان توسعه مناطق محروم و برنامه‌ریزان در منطقه نمودار علی ترسیم شده است. در این زیرسیستم میزان شاغلان در بخش کشاورزی، بخش صنعت و بخش خدمات و سطح درآمد شاغلان و در نتیجه درآمد خانوار در برابر میزان هزینه خانوار سنجیده می‌شود. پیامدهای فقر در منطقه نیز بر روی مهاجرت نیروی کار و ازدواج و رشد جمعیت در نظر گرفته شده است. علاوه بر آن درآمدهای ناشی از میزان تولید ناخالص داخلی استان از بخش‌های کشاورزی، خدمات و صنعت در خزانه کشور و نیز مالیات دریافتی از این بخش‌ها که منابع مالی دولت را تشکیل می‌دهد، از یک سو با سیاست‌های حمایتی و هدفمندسازی یارانه‌ها به توزیع ثروت و کاهش نابرابری و طبقات درآمدی می‌پردازد و از سوی دیگر منابع مالی توسعه‌ای در اختیار استان قرار می‌دهد تا در پروژه‌های توسعه‌ای سرمایه گذاری کند. توسعه زیرساخت‌های تولید در هر یک از بخش‌های صنعت و کشاورزی و خدمات ابعاد گوناگونی در ایجاد فرصت‌های شغلی دارند. با توجه به نفت و گاز خیز بودن منطقه مورد مطالعه و با توجه به قوانین توسعه‌ای مناطق

نفت خیز کمتر توسعه یافته، ۳ درصد درآمدهای مالی پروژه‌های نفت و گاز متعلق به توسعه این مناطق است که با توجه به نیازهای اساسی منطقه تعریف می‌شود. به طور کلی این زیر سیستم ابعاد اقتصادی مسئله فقر را مورد بررسی قرار می‌دهد. همانطور که در شکل (۳) مشخص است حلقه‌های تشدید کننده و تعدیل کننده زیادی در این زیر سیستم وجود دارد که در ادامه به تشریح چند حلقه پرداخته می‌شود.

حلقه تعدیل کننده فقر و محرومیت شهری: فقر و محرومیت شهری-خانوار زیر پوشش کمیته امداد و بهزیستی- هزینه خدمات تامین اجتماعی- خدمات عمومی دولتی- منابع مالی دولتی- منابع مالی توسعه و محرومیت زدایی- توسعه زیرساخت‌های آموزش- نیروی کار توانمند کشاورزی- استخدام در کشاورزی- شاغلین بخش کشاورزی- بیکاری روستایی- فقر و محرومیت روستایی- پرداخت یارانه و سیاست‌های حمایتی- فقر و محرومیت شهری: با افزایش فقر و محرومیت شهری خانوار زیر پوشش کمیته امداد و بهزیستی و هزینه خدمات تامین اجتماعی و خدمات عمومی دولت افزایش یافته پس منابع مالی دولتی و منابع مالی توسعه و محرومیت زدایی کاهش که باعث کاهش منابع مالی توسعه زیر ساخت‌های آموزش شده که در نتیجه نیروی کار توانمند کشاورزی، استخدام در کشاورزی و شاغلین بخش کشاورزی کاهش یافته و بیکاری روستایی و فقر و محرومیت روستایی افزایش که باعث افزایش پرداخت یارانه و سیاست های حمایتی می‌شود که خود به صورت تعدیل کننده باعث کاهش فقر و محرومیت شهری می‌شود.

حلقه تشدید کننده درآمد صنعت نفت و گاز: درآمد صنعت نفت و گاز- درآمدهای دولت- منابع مالی دولتی- منابع مالی توسعه و محرومیت زدایی- توسعه زیر ساخت های آموزش- نیروی کار توانمند بومی صنعت نفت- شاغلان بخش صنعت نفت- تولید بخش صنعت نفت و گاز- درآمد صنعت نفت و گاز: با افزایش درآمد صنعت نفت و گاز، درآمدهای دولت و منابع مالی دولتی و منابع مالی توسعه و محرومیت زدایی افزایش که به تبع افزایش توسعه زیر ساخت‌های آموزش و نیروی توانمند بومی صنعت نفت و شاغلان بخش صنعت نفت را در برداشته که در نتیجه تولید بخش صنعت نفت و گاز افزایش و به صورت تشدید باعث افزایش درآمد صنعت نفت و گاز می‌گردد.

حلقه تشدید کننده منابع مالی توسعه و محرومیت زدایی: منابع مالی توسعه و محرومیت زدایی- توسعه زیر ساخت های آموزش- نیروی کار توانمند بخش خدمات- استخدام در خدمات- شاغلین بخش خدمات- درآمد بخش خدمات- درآمد های دولت- منابع مالی دولتی- منابع مالی توسعه و محرومیت زدایی: با افزایش منابع مالی توسعه و محرومیت زدایی، توسعه زیر ساخت‌های آموزش افزایش و نیروی کار توانمند بخش خدمات و استخدام در خدمات و شاغلین بخش خدمات افزایش می‌یابد با افزایش تعداد شاغلین خدمات، درآمد بخش خدمات و به تبع درآمد دولت و منابع مالی دولتی افزایش یافته که خود به صورت تشدید کننده باعث افزایش منابع مالی توسعه و محرومیت زدایی می‌شود.

حلقه تشدید کننده ایجاد شغل در کشاورزی: ایجاد شغل در کشاورزی- استخدام در کشاورزی- شاغلین بخش کشاورزی- متوسط تولید بخش کشاورزی- درآمد کشاورزی- درآمدهای دولت- منابع مالی دولتی- منابع مالی توسعه و محرومیت زدایی- توسعه زیر ساخت کشاورزی- ایجاد شغل در کشاورزی: با افزایش ایجاد شغل در کشاورزی، استخدام در کشاورزی، شاغلین بخش کشاورزی و متوسط تولید بخش کشاورزی افزایش یافته که در نتیجه درآمد کشاورزی، درآمدهای دولتی، منابع مالی دولتی و منابع مالی توسعه و محرومیت زدایی نیز افزایش یافته که زیرساخت کشاورزی توسعه یافته و به صورت تشدید کننده باعث افزایش ایجاد شغل در کشاورزی می‌گردد.

حلقه تشدیدکننده درآمدهای دولت: درآمد های دولت-منابع مالی دولتی-منابع مالی توسعه و محرومیت زدایی-توسعه زیر ساخت های آموزش-نیروی کار توانمند بخش خدمات-استخدام در خدمات-شاغلین بخش خدمات-درآمد بخش خدمات: با افزایش درآمدهای دولت، منابع مالی دولتی، منابع مالی دولتی و منابع مالی توسعه و محرومیت زدایی افزایش در نتیجه توسعه زیرساخت کشاورزی افزایش که خود به صورت تشدیدکننده باعث افزایش درآمدهای دولت می شود.

حلقه تشدیدکننده پرداخت یارانه و سیاست های حمایتی: پرداخت یارانه و سیاست های حمایتی-فقر و محرومیت روستایی-مهاجرت از روستا به شهر-جمعیت شهری-درآمد سالیانه خانوار شهری-اختلاف درآمد و خط فقر شهری-فقر و محرومیت شهری: با افزایش یارانه و سیاست های حمایتی، فقر و محرومیت روستایی و مهاجرت از روستا به شهر و جمعیت شهری کاهش در نتیجه درآمد سالیانه خانوار شهری و اختلاف درآمد و خط فقر شهری نیز کم شده که خود به صورت تشدیدکننده باعث افزایش پرداخت یارانه و سیاست های حمایتی می گردد.

۵-۲-۲- زیرسیستم پایداری اجتماعی: این زیرسیستم به بررسی عوامل اجتماعی مسئله فقر و محرومیت در منطقه می پردازد. سطح سواد و طلاق و جرایم اجتماعی و گرسنگی و بهداشت و سلامت در این زیرسیستم در منطقه مطالعه بررسی خواهد شد. از سوی دیگر نیز در متغیرهای تبعیض و نابرابری، فساد و رانت جویی و شفافیت و پاسخ گویی دولت و نیز کسب فرصت های شغلی توسط افراد غیر بومی و رضایت اجتماعی و امید به زندگی به پدیده فقر و محرومیت در منطقه پرداخته می شود. در ادامه برخی از حلقه های این زیرسیستم تشریح می شود.

حلقه تشدیدکننده مهاجرت از روستا به شهر: مهاجرت از روستا به شهر-جمعیت شهری-نیروی کار شهری-بیکاری شهری-فقر و محرومیت شهری-پرداخت یارانه و سیاست های حمایتی-فقر و محرومیت روستایی-ازدواج روستایی-جمعیت بارور روستایی-جمعیت روستایی-مهاجرت از روستا به شهر:با افزایش مهاجرت از روستا به شهر، جمعیت شهری و نیروی کار شهری و بیکاری شهری افزایش، که باعث می شود فقر و محرومیت شهری سپس پرداخت یارانه و سیاست های حمایتی افزایش می یابد. با پرداخت یارانه و سیاست های حمایتی فقر و محرومیت روستایی کاهش و ازدواج روستایی به تبع جمعیت بارور روستایی و جمعیت روستایی افزایش می یابد که به صورت تشدیدکننده باعث افزایش مهاجرت از روستا به شهر می گردد.

حلقه تعدیل کننده جمعیت بارور روستایی: جمعیت بارور روستایی-جمعیت روستایی-مهاجرت از روستا به شهر-جمعیت شهری-درآمد سالیانه خانوار شهری-اختلاف درآمد و خط فقر شهری-فقر و محرومیت شهری-پرداخت یارانه ها و سیاست های حمایتی-فقر و محرومیت روستایی-ازدواج روستایی-جمعیت بارور روستایی:با افزایش جمعیت بارور روستایی، جمعیت روستایی و مهاجرت از روستا به شهر و به تبع جمعیت شهری افزایش می یابد با افزایش جمعیت شهری، درآمد سالیانه خانوار شهری افزایش که باعث کاهش اختلاف درآمد و خط فقر شهری و فقر و محرومیت شهری می گردد. با کاهش فقر و محرومیت شهری، پرداخت یارانه ها و سیاست های حمایتی کاهش و فقر و محرومیت روستایی پس ازدواج روستایی کاهش که خود به صورت تعدیل کننده باعث کاهش جمعیت بارور روستایی می شود.

حلقه تشدیدکننده جمعیت شهری: جمعیت شهری-درآمد سالیانه خانوار شهری-تبعیض و نابرابری درک شده شهری-امید به زندگی شهری-زاد و ولد شهری-جمعیت شهری: با افزایش جمعیت شهری، درآمد سالیانه خانوار شهری افزایش می یابد پس تبعیض و نابرابری

درک شده شهری کاهش می‌یابد و به تبع امید به زندگی شهری و زاد و ولد شهری افزایش می‌یابد که به صورت تشدیدکننده باعث افزایش جمعیت شهری می‌شود.

حلقه تشدیدکننده امید به زندگی روستایی: امید به زندگی روستایی-زاد و ولد روستایی-جمعیت روستایی-نیروی کار روستایی-استخدام کشاورزی-شاغلین بخش کشاورزی-درآمد کشاورزی-متوسط درآمد خانوار روستایی-تبعیض و نابرابری درک شده روستایی-امید به زندگی روستایی: با افزایش امید به زندگی روستایی، زاد و ولد روستایی و جمعیت روستایی افزایش می‌یابد سپس شاهد افزایش در نیروی کار روستایی و استخدام در کشاورزی هستیم. با افزایش استخدام کشاورزی، شاغلین بخش کشاورزی و درآمد کشاورزی و سپس متوسط درآمد خانوار روستایی افزایش می‌یابد که خود باعث کاهش تبعیض و نابرابری درک شده روستایی می‌شود که به صورت تشدیدکننده باعث افزایش امید به زندگی روستایی می‌گردد.

حلقه تشدیدکننده تبعیض و نابرابری درک شده شهری: تبعیض و نابرابری درک شده شهری-امید به زندگی شهری-زاد و ولد شهری-جمعیت شهری-درآمد سالیانه خانوار شهری-تبعیض و نابرابری درک شده شهری: با افزایش تبعیض و نابرابری درک شده شهری، امید به زندگی شهری و زاد و ولد شهری و به تبع جمعیت شهری کاهش می‌یابد سپس درآمد سالیانه خانوار شهری کاهش که خود به صورت تشدیدکننده باعث افزایش تبعیض و نابرابری درک شده می‌گردد.

حلقه تشدیدکننده طلاق شهری: طلاق شهری-زاد و ولد شهری-جمعیت شهری-درآمد سالیانه خانوار شهری-اختلاف درآمد و خط فقر شهری-فقر و محرومیت شهری-طلاق شهری: با افزایش طلاق شهری، از زاد و ولد شهری و جمعیت شهری کاسته که خود باعث کاهش درآمد سالیانه خانوار شهری و افزایش اختلاف درآمد و خط فقر شهری می‌گردد که در نتیجه فقر و محرومیت شهری به صورت تشدیدکننده باعث افزایش طلاق شهری می‌شود.

۵-۲-۳- زیرسیستم پایداری محیطی: این زیرسیستم به متغیرها و عوامل محیطی ایجاد کننده فقر و پایداری می‌پردازد. با توجه به پتانسیل‌های محیطی منطقه مورد مطالعه و ارتباط آن با محرومیت و فقر را نشان می‌دهد. یکی از بحران‌های منطقه کمبود منابع آب است. مسئله دیگر که با توجه به شدت توسعه میادین نفت و گاز در سال‌های اخیر با آن مواجه هستند، آلودگی آب، تخریب جنگل و مراتع حاصل از فعالیت‌های بخش صنعت و افزایش برداشت‌های بی‌رویه منابع آب زیرزمینی و افزایش کمبودهای منابع آب است. با تمرکز بر عوامل محیطی منطقه روابط بررسی خواهد شد. در ادامه تشریح برخی از حلقه‌های این زیرسیستم پرداخته می‌شود.

حلقه تعدیل‌کننده فرونشست زمین: فرونشست زمین-تغییر اراضی قابل کشت-اراضی قابل کشت در دسترس-اراضی قابل کشت با منابع آب در دسترس-فرصت کشاورزی در دسترس-ایجاد شغل در کشاورزی-فرصت شغلی کشاورزی-استخدام در کشاورزی-شاغلین بخش کشاورزی-بیکاری روستایی-فقر و محرومیت روستایی-طلاق روستایی-زاد و ولد روستایی-جمعیت روستایی-تقاضای شرب-تقاضای منابع آب-منابع آب در دسترس-برداشت بی‌رویه از منابع آب زیرزمینی-فرونشست زمین: با افزایش فرونشست زمین تغییر اراضی قابل کشت زیاد شده و اراضی قابل کشت در دسترس و اراضی قابل کشت با منابع آب در دسترس کاسته در نتیجه فرصت کشاورزی در دسترس، ایجاد شغل در کشاورزی، فرصت شغلی کشاورزی و استخدام در کشاورزی کم شده به تبع شاغلین بخش کشاورزی کاهش و بیکاری روستایی و فقر و محرومیت روستایی و طلاق روستایی افزایش و سپس زاد و ولد روستایی و جمعیت روستایی در نتیجه‌ی طلاق روستایی کاهش یافته که در ادامه کاهش تقاضای آب شرب و تقاضای منابع آب کاسته و منابع آب در دسترس

افزایش یافته در نتیجه برداشت بی‌رویه از منابع آب زیر زمینی کم شده که به صورت تعدیل‌کننده باعث کاهش فرونشست زمین می‌شود.

حلقه تشدیدکننده منابع آب در دسترس: منابع آب در دسترس-اراضی قابل کشت با منابع آب در دسترس-فرصت کشاورزی در دسترس-ایجاد شغل در کشاورزی-فرصت شغلی کشاورزی-استخدام در کشاورزی-شاغلین بخش کشاورزی-بیکاری روستایی-فقر و محرومیت روستایی-مهاجرت از روستا به شهر-جمعیت شهری-تقاضای شرب-تقاضای منابع آب-منابع آب در دسترس: با افزایش منابع آب در دسترس، اراضی قابل کشت با منابع آب در دسترس و فرصت کشاورزی در دسترس افزایش یافته که باعث ایجاد شغل در کشاورزی، فرصت شغلی کشاورزی و استخدام در کشاورزی می‌شود در ادامه شاغلین بخش کشاورزی زیاد و بیکاری روستایی و فقر و محرومیت روستایی در نتیجه مهاجرت از روستا به شهر کاهش می‌یابد که شاهد کاهش جمعیت شهری خواهیم بود سپس تقاضای شرب کاهش یافته و تقاضای منابع آب کاهش یافته که به صورت تشدیدکننده باعث افزایش منابع آب در دسترس می‌گردد.

حلقه تشدیدکننده اراضی قابل کشت در دسترس: اراضی قابل کشت در دسترس-اراضی قابل کشت با منابع آب در دسترس-ایجاد شغل در کشاورزی-فرصت شغلی کشاورزی-استخدام در کشاورزی-شاغلین بخش کشاورزی-بیکاری روستایی-فقر و محرومیت روستایی-مهاجرت از روستا به شهر-جمعیت شهری-تقاضای شرب-تقاضای منابع آب-منابع آب در دسترس-برداشت بی‌رویه از منابع آب زیر زمینی-فرونشست زمین-تغییر اراضی قابل کشت-اراضی قابل کشت در دسترس: با افزایش اراضی قابل کشت در دسترس، اراضی قابل کشت با منابع آب در دسترس افزایش یافته که افزایش ایجاد شغل در کشاورزی، فرصت شغلی کشاورزی، استخدام در کشاورزی و شاغلین بخش کشاورزی را در بردارد در نتیجه بیکاری روستایی، فقر و محرومیت روستایی، مهاجرت از روستا به شهر و جمعیت شهری کاهش می‌یابد با کاهش جمعیت شهری، تقاضای شرب و تقاضای منابع آب کاهش و منابع آب در دسترس افزایش پس، از برداشت بی‌رویه منابع آب زیر زمینی و فرونشست زمین و تغییر اراضی قابل کشت کاسته شده که به صورت تشدیدکننده باعث افزایش اراضی قابل کشت در دسترس می‌گردد.

حلقه تشدیدکننده تخریب جنگل و مراتع: تخریب جنگل و مراتع-تغییر اراضی قابل کشت-اراضی قابل کشت در دسترس-اراضی قابل کشت با منابع آب در دسترس-فرصت کشاورزی در دسترس-ایجاد شغل در کشاورزی-فرصت شغلی کشاورزی-استخدام در کشاورزی-شاغلین بخش کشاورزی-بیکاری روستایی-فقر و محرومیت روستایی-مهاجرت از روستا به شهر-جمعیت شهری-نیروی کار شهری-نیروی کار توانمند بخش صنعت و گاز-استخدام نیروی توانمند بومی صنعت نفت-شاغلان بخش صنعت نفت-تولید بخش صنعت نفت و گاز-تخریب جنگل و مراتع: با افزایش تخریب جنگل و مراتع، تغییر اراضی قابل کشت افزایش و اراضی قابل کشت در دسترس، اراضی قابل کشت با منابع آب در دسترس و فرصت کشاورزی در دسترس کاهش و ایجاد شغل در کشاورزی، فرصت شغلی کشاورزی، استخدام در کشاورزی و شاغلین بخش کشاورزی کم که در نتیجه بیکاری روستایی، فقر و محرومیت روستایی، در نتیجه مهاجرت از روستا به شهر افزایش سپس جمعیت شهر و نیروی کار شهری و نیروی کار توانمند بخش صنعت و گاز و استخدام نیروی توانمند بومی صنعت نفت افزایش و شاغلان بخش صنعت نفت در نتیجه تولید بخش صنعت نفت و گاز افزایش یافته که خود به صورت تشدیدکننده باعث افزایش تخریب جنگل و مراتع می‌گردد.

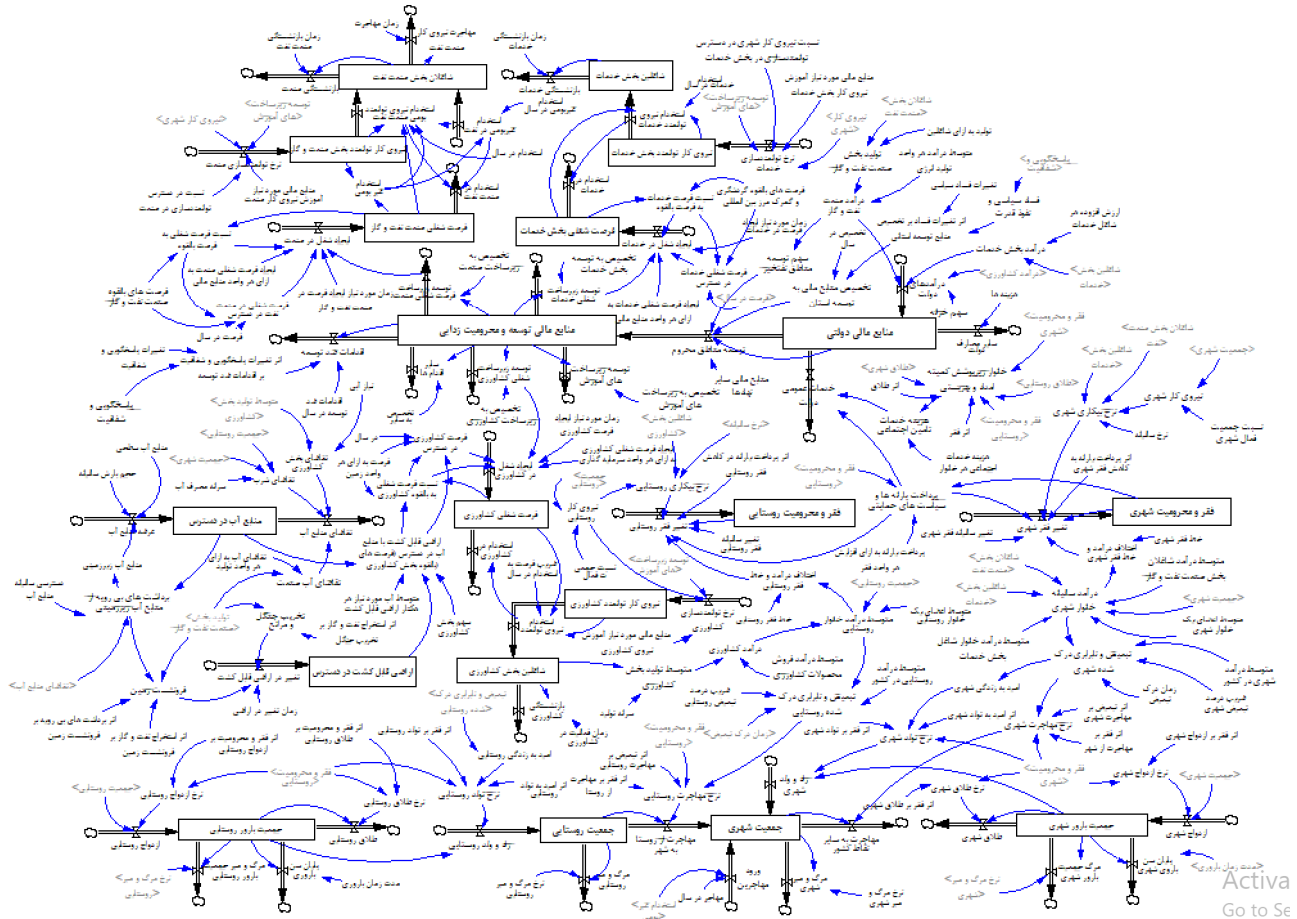
حلقه تشدیدکننده برداشت بی‌رویه از منابع آب زیرزمینی: برداشت بی‌رویه از منابع آب زیرزمینی-منابع آب زیرزمینی-عرضه منابع آب-منابع آب در دسترس-برداشت بی‌رویه از منابع آب زیر زمینی: با افزایش برداشت بی‌رویه از منابع آب زیرزمینی، منابع آب

زیرزمینی و عرضه منابع آب کاهش در نتیجه از میزان منابع آب در دسترس کاسته شده که خود به صورت تشدیدکننده باعث افزایش برداشت بی‌رویه از منابع آب زیر زمینی می‌گردد.

حلقه تشدیدکننده تقاضای منابع آب: تقاضای منابع آب-منابع آب در دسترس-اراضی قابل کشت با منابع آب در دسترس-فرصت کشاورزی در دسترس-ایجاد شغل در کشاورزی-فرصت شغلی کشاورزی-استخدام در کشاورزی-شاغلین بخش کشاورزی-بیکاری روستایی-فقر و محرومیت روستایی-مهاجرت از روستا به شهر-جمعیت شهری-تقاضای شرب-تقاضای منابع آب: با افزایش تقاضای منابع آب، منابع آب در دسترس و اراضی قابل کشت با منابع آب در دسترس کاهش می‌یابد در نتیجه ایجاد شغل در کشاورزی، فرصت شغلی کشاورزی، استخدام در کشاورزی و شاغلین بخش کشاورزی نیز کم شده پس بیکاری روستایی و فقر و محرومیت روستایی و مهاجرت از روستا به شهر افزایش می‌یابد با افزایش مهاجرت از روستا به شهر جمعیت شهری و تقاضای شرب افزایش یافته که به صورت تشدیدکننده باعث افزایش تقاضای منابع آب می‌گردد.

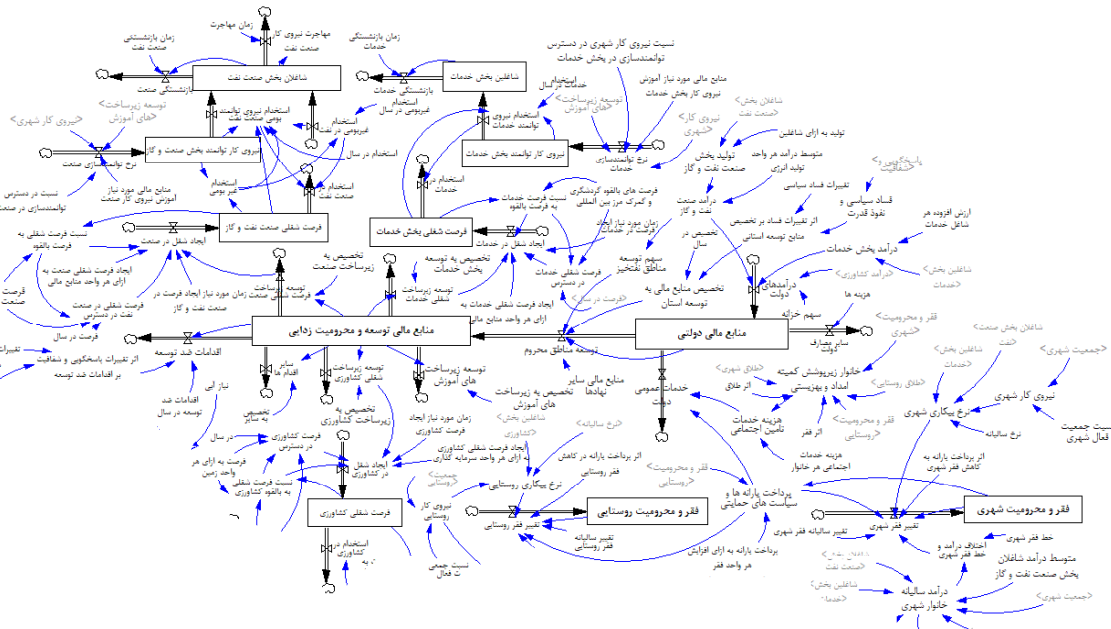
۵-۳- مدل جریان توسعه پایدار مناطق نفت خیز و محروم ایلام

ساختار حلقه‌های بازخورد مدل با ترسیم نمودار علت و معلولی مسئله فقر مبتنی بر توسعه پایدار مناطق محروم مشخص گردید. برای مدلسازی ساختارهای حالت و جریان مدل علاوه بر متغیرهای شناسایی شده در نمودار علی نیاز به شناسایی متغیرها و پارامترهای جدیدی نیز می‌باشد تا محاسبه روابط ریاضی میان متغیرها تسهیل گردد. برای ساخت مدل جریان، مصاحبه‌های عمیق با مشارکت-کندگان پژوهش و از مستندات و داده‌های کمی ذینفعان مسئله استفاده شده است. شکل (۴) نمودار جریان توسعه پایدار مناطق نفت خیز و محروم ایلام را نشان می‌دهد. همان‌طور که در شکل (۴) مشاهده می‌شود مدل توسعه پایدار منطقه در زیرسیستم اقتصادی، اجتماعی و محیط زیست مدل‌سازی شده است. در ادامه به ارایه نمودار جریان هر یک از زیرسیستم‌ها و جزئیات مدل‌سازی آنها پرداخته خواهد شد.

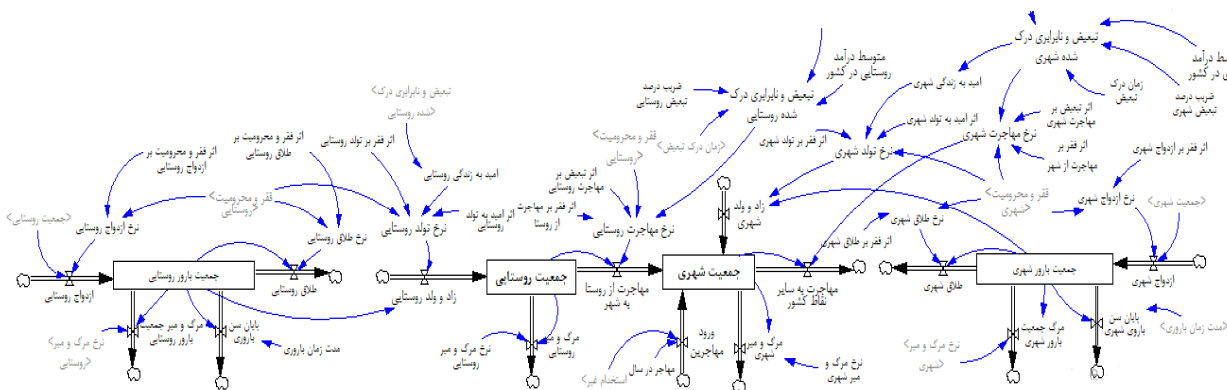
شکل (۴) مدل جریان مدل توسعه پایدار مناطق نفت خیز و محروم ایلام

۵-۳-۱- مدل جریان زیرسیستم اقتصادی: همان طور که در شکل (۵) مشاهده می‌شود، زیرسیستم اقتصادی مدل کاهش فقر مبتنی بر توسعه پایدار مناطق محروم استان ایلام متمرکز بر جریان منابع مالی توسعه مناطق محروم است. به طوری کلی منابع مالی دولتی و غیر دولتی و منابع مالی توسعه مناطق نفت خیز و منابعی که از صندوق توسعه کشور به توسعه مناطق محروم تخصیص می‌یابد در چهار بخش توسعه زیرساخت‌های کشاورزی، آموزش، زیرساخت‌های خدمات و توسعه زیرساخت‌های صنعت در نظر گرفته شده است. سرمایه گذاری در این زیرساخت‌ها موجب بوجود آمدن فرصت‌های شغلی و با وجود نیروی کار توانمند، شاغلان هر یک از بخش‌های صنعت، کشاورزی و خدمات، تغییر خواهند کرد و موجب تغییر در سطح درآمد و میزان فقر شهری و روستایی خواهند شد.

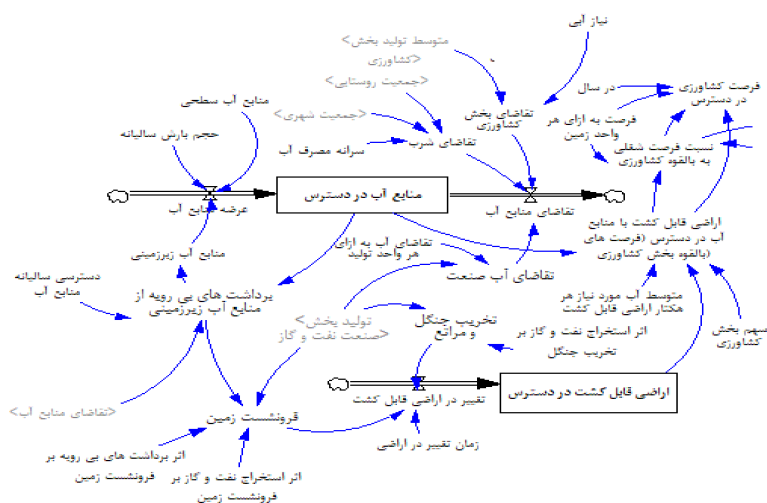
شکل (۵) مدل جریان زیرسیستم اقتصادی مدل مسئله فقر مبتنی بر توسعه پایدار مناطق محروم

۵-۳-۲- مدل جریان زیر سیستم پایداری اجتماعی : در این زیر سیستم، علل و عوامل اجتماعی مسئله مدل سازی شده است. شکل (۶) نمودار حالت جریان زیرسیستم اجتماعی را نشان می دهد. همان طور که مشاهده می شود جمعیت شهری و جمعیت روستایی با توجه به تفاوتی که در فقر شهری و روستایی وجود دارد به صورت جداگانه در مدل اعمال شده اند. میزان زاد و ولد شهری و روستایی با توجه به جمعیت بارور شهری و روستایی در نظر گرفته شده است. اثر فقر را بر عوامل نرخ ازدواج و طلاق و نرخ تولد شهری و روستایی نیز در نظر گرفته شده است. نکته حائز اهمیت میزان مهاجرت روستا به شهر و مهاجرت جمعیت شهری به سایر نقاط کشور است. تبعیض و نابرابری درک شده روستایی و شهری با توجه به متناسب و در مقایسه با متوسط درآمد در سایر نقاط روستایی و شهری در نظر گرفته شده است.

شکل (۶) مدل جریان زیرسیستم پایداری اجتماعی

۵-۳-۳- مدل جریان زیر سیستم پایداری محیطی: همان طور که در شکل (۷) مشاهده می شود منابع آب در دسترس و اراضی قابل کشت در دسترس با توجه به نقش کلیدی که در توسعه منطقه ای و توسعه کشاورزی دارند در نظر گرفته شده است. منابع آب در دسترس با توجه به میزان بارندگی سالیانه در منطقه و جریان منابع آب سطحی و برداشت از منابع آب زیرزمینی در نظر گرفته شده است و مصارف آن در بخش کشاورزی، شرب و صنعت دیده شده است. همان طور که می دانید صنعت نفت و گاز آثار تخریبی محیطی بسیاری در طبیعت به جای می گذارد که بیشترین تخریب متوجه منابع آب و خاک است. یکی از مهمترین آثار تخریبی بر روی منابع خاک که حفاری های صنعت نفت و گاز و نیز برداشت های بی رویه و چاه های آب موجب آن می شود، فرونشست زمین است. آثار تخریبی فرونشست بر تخریب جنگل ها و مراتع و اراضی قابل کشت منطقه در نظر گرفته شده است. از سوی دیگر تقاضای آب در بخش های صنعت، شرب و کشاورزی موجب تغییر در میزان آب در دسترس و فرصت های شغلی در بخش کشاورزی است

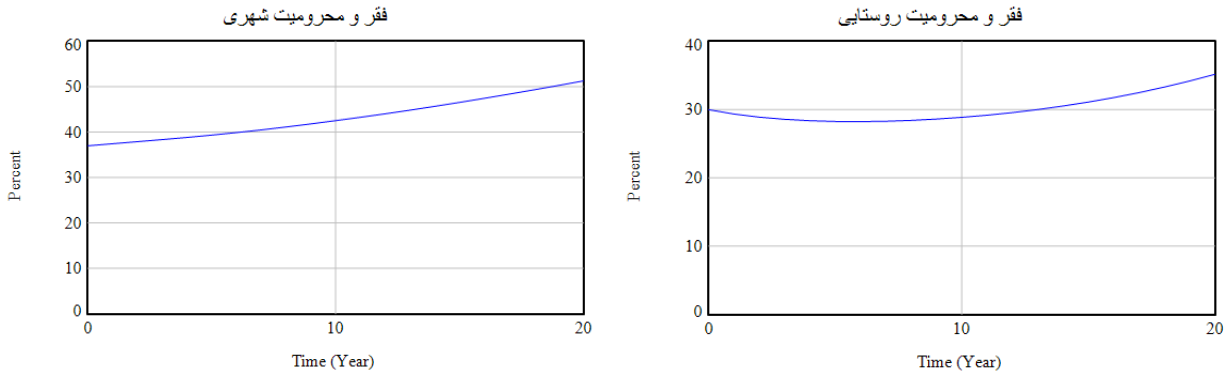

شکل (۷) مدل جریان زیر سیستم محیط زیست

۴-۵- شبیه سازی و اعتبارسنجی مدل پویایی سیستم توسعه پایدار مناطق نفت خیز و محروم ایلام

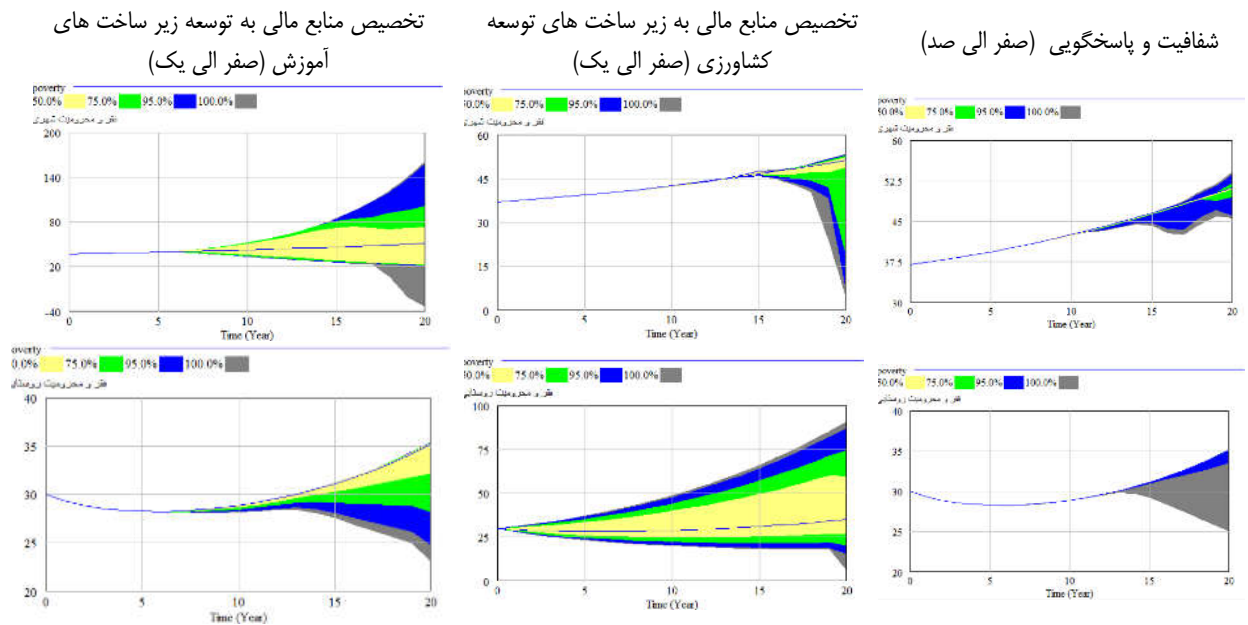
برای اعتبارسنجی علاوه بر تأیید آزمون کفایت مرزهای مدل برای پرداختن به مسئله و تطبیق ساختار مدل با دانش توصیفی از سیستم توسط متخصصان، آزمون های اعتبار ساختاری و رفتاری شامل آزمون سازگاری ساختار و ابعاد مدل، آزمون خطای انتگرال گیری، آزمون شرایط حدی و آزمون بازتولید رفتار بر حسب شاخص $RMSPE^4$ انجام گردید. در آزمون بازتولید رفتار، رفتار شبیه سازی متغیرهای اصلی با رفتار مرجع آن ها مقایسه شده و در صورت اندک بودن درصد خطا می توان ادعا کرد که مدل از اعتبار رفتاری برخوردار است. پس از تأیید اعتبار، مدل در افق ۲۰ ساله (۱۳۹۷-۱۴۱۷) شبیه سازی گردید و رفتار متغیرهای کلیدی نمودار جریان سیستم مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. همان طور که در شکل (۸) مشاهده می شود، منطبق با ادامه روند موجود سیاست گذاری در مناطق نفت خیز و محروم ایلام، افزایش فقر و محرومیت شهری و روستایی در منطقه در افق شبیه سازی پیش بینی شده است.

⁴ Root Mean Squared Percentage Error (RMSPE)

شکل (۸) رفتار متغیرهای فقر و محرومیت شهری و روستایی در افق شبیه‌سازی (ادامه روند موجود)

پس از شبیه‌سازی اولیه آزمون تحلیل حساسیت مونت کارلو مدل به انجام رسید. با توجه به نتایج تحلیل حساسیت مدل متغیرهایی که بیشترین دامنه تغییرات را ایجاد می‌کردند و به اصطلاح نقاط اهرمی مدل شناسایی شدند. نتایج تحلیل حساسیت مدل نشان داد، مدل به تغییرات متغیرهای تخصیص منابع به توسعه زیرساخت‌های آموزش، توسعه کشاورزی، توسعه بخش صنعت نفت و گاز و توسعه خدمات حساسیت بالایی دارد. همچنین مدل به تغییرات سرانه تولید محصولات کشاورزی، شفافیت و پاسخگویی، استخدام نیروی غیربومی در صنعت نفت و گاز و منابع مالی سایر نهادهای محرومیت‌زدایی نیز حساس است. شکل (۹) نتایج تحلیل حساسیت برخی از متغیرهای برون‌زای مدل را بر روی متغیرهای هدف فقر و محرومیت شهری و روستایی نشان می‌دهد.

شکل (۹) نتایج تحلیل حساسیت برخی از متغیرهای مدل پویایی سیستم فقر

۵-۵- سیاست گذاری توسعه پایدار مناطق نفت خیر و محروم ایلام

از دیدگاه سن توسعه عصاره انواع آزادی ها است و هدف اصلی توسعه، حذف نآزادی ها و افزایش دامنه انتخاب انسان هاست. ابزارهایی که برای برخورداری از آزادی مطرح می شود شامل: ۱- آزادی سیاسی: دموکراسی و آزادی بیان. ۲- آزادی اقتصادی: امکان دسترسی به منابع و تسهیلات زندگی؛ ۳- آزادی اجتماعی: امکان استفاده از فرصت های اجتماعی همچون آموزش، اشتغال و امنیت و آینده شغلی؛ ۴- تضمین شفافیت و ۵- نظام حمایتی از آزادی اقتصادی، اجتماعی و سیاسی. پس از تحلیل حساسیت مدل پویایی سیستم منطقه محروم ایلام؛ با توجه به نتایج تحلیل حساسیت مدل پویایی سیستم و بر مبنای دیدگاه آمارتیا سن در حوزه توسعه و آزادی به سیاست های پایداری اقتصادی و سرمایه گذاری توسعه مبتنی بر افزایش اشتغال در استان در سه بخش کشاورزی، صنعت نفت و گاز و خدمات با در نظر گرفتن پایداری اجتماعی و محیطی و بررسی فرصت های توسعه پایدار منطقه پرداخته شد.

۵-۵-۱- استراتژی پایداری اقتصادی مناطق نفت خیر و محروم ایلام

استراتژی پایداری اقتصادی با تمرکز بر ابعاد اقتصادی و اشتغال بر مبنای امکان دستیابی به فرصت های اقتصادی منطقه ای شکل گرفته است.

سیاست تامین منابع مالی توسعه منطقه ای و محرومیت زدایی: جذب منابع مالی و سرمایه مهم ترین محور توسعه اقتصادی منطقه ای محسوب می شود. تامین منابع مالی در سه حوزه منابع مالی دولتی، نهادها و بخش خصوصی تامین می گردد. از سوی دیگر با توجه به اینکه استان ایلام جزو مناطق کمتر توسعه یافته نفت خیز محسوب می شود، مشمول سه درصد منابع مالی حاصل از درآمد صنعت نفت و گاز به توسعه مناطق محروم نفت خیز است. افزایش تامین مالی دولتی نیز در راستای سیاست های تشویقی و مشارکت های مالی و پرداخت تسهیلات به بخش خصوصی و سایر نهادها به منظور جذب سرمایه در توسعه منطقه در نظر گرفته شده است.

سیاست متناسب سازی پرداخت یارانه مبتنی بر فقر روستایی و شهری: سیاست های حمایتی کنونی دولت و پرداخت یارانه بدون توجه به افزایش سالیانه خط فقر در مناطق شهری و روستایی به صورت ثابت در چند سال اخیر تعریف شده است. سیاست های توزیع برابر درآمد به منظور کاهش شکاف درآمدی در مناطق روستایی و شهری در این سیاست مد نظر است.

سیاست توسعه کشاورزی (زراعت، باغداری، دام و طیور): فعالیتهای بخش کشاورزی تقریباً در کل استان پراکنده می باشد و هر کدام از شهرستان ها یا بخش ها بنا به استعداد و منابع آب و خاک در یکی از شاخه های کشاورزی یا دامپروری فعالیت بیشتری دارند. به دلیل مصرف آب بالا و ارزش افزوده پایین به نظر می رسد که باید یک برنامه جدی از طرف سازمانها و نهادهای متولی در خصوص اصلاح الگوی کشت و کشت جایگزین در این مناطق تدوین و اجرا شود. بخش دام و طیور استان نیز از جمله زیر بخش های کشاورزی استان، دارای تولید و اشتغال بالایی است و باید برنامه های توسعه ای در این خصوص با نگاه حفظ و پایداری اشتغال موجود از طریق توسعه زنجیره کسب و کار صورت گیرد. جنگلهای وسیع بلوط استان با حدود ۶۴۰ هزار هکتار از جمله منابع طبیعی استفاده نشده در استان می باشد که با توجه به سرانه بالای ۱ هکتار به ازای هر نفر جمعیت استان، قابلیت و پتانسیل بالایی در حوزه اکوتوریسم و توریسم سلامت و توریسم ورزشی محسوب میشود که باید از این منظر مورد توجه جدی واقع شود. با توجه به گزارش اداره کل امور

اقتصادی و دارایی استان ایلام در سامانه معرفی فرصت‌های سرمایه‌گذاری استان ایلام، پروژه‌های با اولویت سرمایه‌گذاری بالاتر در بخش کشاورزی با مشارکت برنامه‌ریزان توسعه اقتصادی منطقه‌ای به شرح ذیل انتخاب گردید:

- احداث گلخانه کشاورزی: برآورد سرمایه: ۴۳۰ میلیارد ریال
- احداث پرورش گاو شیری: برآورد سرمایه ۲۹۰ میلیون ریال
- احداث پرورش مرغ مادر و جوجه کشی: برآورد سرمایه: ۸۵ میلیون ریال
- احداث سورتینگ و بسته بندی محصولات کشاورزی: برآورد سرمایه: ۸۰ میلیارد ریال
- احداث تولید اسانس و عرقیات گیاهی: برآورد سرمایه ۱۵۰ میلیارد ریال

سیاست توسعه صنعت (صنایع نفت، گاز و پتروشیمی):

صنعت نفت و گاز استان ایلام از نظر منابع گازی رتبه دوم کشور (۱۱ درصد منابع گازی کشور) و از نظر منابع نفتی سومین استان غنی کشور (۶ درصد منابع نفتی کشور) و امکان ایجاد صنایع بالادستی و پایین دستی در صنعت نفت، گاز و پتروشیمی استحصال روزانه ۱۶۵ هزار بشکه نفت از استان و امکان ارتقای آن در سال‌های آتی به ۲۳۵ هزار بشکه در روز تولید محصولات نهایی، میانی و جانبی پتروشیمی، فرصت مناسبی را برای سرمایه‌گذاری در این بخش فراهم نموده است. یکی از زمینه‌های دارای قابلیت توسعه در بخش صنعت، صنایع پایین دستی پتروشیمی میباید که با توجه به وجود صنایع بالادستی آن در استان، امکان جذب سرمایه‌گذاری و تولید محصولات پتروشیمی با هدف صادرات را دارد. با توجه به گزارش اداره کل امور اقتصادی و دارایی استان ایلام در سامانه معرفی فرصت‌های سرمایه‌گذاری استان ایلام، پروژه‌های با اولویت سرمایه‌گذاری بالاتر در صنعت نفت، گاز و پتروشیمی با مشارکت برنامه‌ریزان توسعه اقتصادی منطقه‌ای به شرح ذیل انتخاب گردید:

- احداث واحد اتیلن و نیل استات (EVA) صنعت نفت، گاز و پتروشیمی: برآورد سرمایه: ۱۵۰۰۰ میلیارد ریال
- طرح احداث واحد اتیلن پروپیلن دی ان مونومر (EPDM) صنعت نفت، گاز و پتروشیمی: برآورد سرمایه: ۱۲۰۰۰ میلیارد ریال
- طرح احداث واحد اتیلن اکساید، اتوکسیلات و اتانول آمین: صنعت نفت، گاز و پتروشیمی: برآورد سرمایه: ۲۳۴۶۰ میلیارد ریال
- اجرای خط تغذیه گازرسانی و تست خط توزیع: برآورد سرمایه: ۶۷ میلیارد ریال
- احداث ساختمان گاز ناحیه دهلران: برآورد سرمایه: ۲۸ میلیارد ریال
- احداث ایستگاه تقلیل فشار و تست و ترمیم شبکه گازرسانی: برآورد سرمایه: ۸۳ میلیارد ریال

سیاست توسعه خدمات (خدمات عمومی و گردشگری):

بخش خدمات در استان میتواند به عنوان محور توسعه استان مطرح شود و قابلیت توسعه بالایی دارد که میتواند باعث تحریک و رونق سایر بخشهای اقتصادی نیز بشود. از جمله موانع توسعه استان، ناشناخته بودن منابع و مزیت‌های استان، دوری از مرکز، کمبود زیرساختهای حمل و نقل و کمبود سرمایه‌گذاری در استان میباید که همه این موانع با سرمایه‌گذاری و قراردادن مرز مهران به عنوان محور توسعه استان مرتفع خواهند شد؛ رونق بخشیدن به خدمات استان باعث بهبود زیر ساختهای حمل و نقل جاده ای و هوایی و جذب سرمایه‌گذاری خواهد شد و کم استان ایلام در مدار توسعه قرار میگیرد. با توجه به گزارش اداره کل امور اقتصادی و دارایی استان ایلام در سامانه معرفی فرصت‌های سرمایه‌گذاری استان ایلام، پروژه‌های با اولویت سرمایه‌گذاری بالاتر در بخش خدمات عمومی و گردشگری با مشارکت برنامه‌ریزان توسعه اقتصادی منطقه‌ای به شرح ذیل انتخاب گردید:

- احداث شبکه ریلی اتصال ایلام به شبکه ریلی کشور: برآورد سرمایه: ۱۲۰۰۰ میلیون ریال
- احداث آزادراه دهلران-نجف: برآورد سرمایه ۱۷۷۵۰ میلیارد ریال
- احداث آزادراه ایلام-مرز مهران: برآورد سرمایه: ۱۸۲۴۰ میلیارد ریال
- احداث هتل و مجتمع های رفاهی و گردشگری: برآورد سرمایه: ۳۷۰ میلیارد ریال

۵-۲- استراتژی پایداری اجتماعی مناطق نفت خیز و محروم ایلام

پایداری اجتماعی در جستجوی کاهش تبعیض و نابرابری درک شده جمعیت شهری و روستایی و امکان استفاده از فرصت های اجتماعی همچون آموزش، اشتغال و امنیت و آینده شغلی و تضمین شفافیت و عدالت اجتماعی است. کاهش نرخ مهاجرت شهری و روستایی، افزایش امید به زندگی شهری و روستایی با توجه به ساختار جمعیت شناسی منطقه با توجه به وجود نیروی کار و فارغ التحصیل دانشگاه با توجه به توسعه واحدهای دانشگاهی و افزایش رشته های فنی، آموزشکده های فنی و حرفه ای در سطح استان و دسترسی مناسب به نیروی کار و اشتغال متخصصین بومی شکل گرفته است. در این راستا چهار سیاست شناسایی گردید.

سیاست پاسخگویی و شفافیت در راستای مبارزه با فساد سیاسی و نفوذ قدرت در تخصیص منابع دولتی به استان و کاهش اقدامات ضد توسعه. میزان شفافیت با توجه به نمره شاخص فساد درک شده سازمان شفافیت بین المللی در حدود ۳۰ درصد است که نشان از وضعیت نامناسب فساد و عدم شفافیت در ساختار پاسخگویی کشور است. طراحی سامانه های اطلاعاتی و انتشار گزارش های شفافیت مالی در خصوص چگونگی تخصیص منابع مالی به پروژه های توسعه منطقه ای زمینه ساز مبارزه با فساد است.

سیاست توانمندسازی نیروی کار بخش کشاورزی متناسب با فرصت های شغلی در دسترس بخش کشاورزی با افزایش تخصیص سالیانه منابع مالی به توسعه زیرساخت های آموزش نیروی کار کشاورزی و ضریب افزایشی سرانه تولید محصولات کشاورزی با توجه به آموزش های نوین ترویج کشاورزی شامل (اصلاح بذر، کود و روش های بهبود عملکرد زمین)

- آموزش توسعه کسب و کار و هدایت دانشجویان دانشکده کشاورزی دانشگاه ایلام در مسیر کارآفرینی در بخش کشاورزی
- آموزش های کارودانش و فنی حرفه ای با مشارکت سازمان جهاد کشاورزی استان ایلام
- آموزش بهره برداران سنتی در فرآیند ایجاد نظام نوین ترویج کشاورزی: برآورد سرمایه ۲۰ میلیارد ریال سالیانه

سیاست توانمندسازی نیروی کار بخش صنعت نفت و گاز متناسب با فرصت های شغلی در دسترس بخش صنعت نفت و گاز در راستای کاهش استخدام غیربومی: تخصیص منابع مالی به توسعه زیرساخت های آموزش نیروی کار بومی متناسب با فرصت های شغلی در صنعت نفت، گاز و پتروشیمی

- برنامه ریزی آموزشی دانشگاه های منطقه و مراکز فنی و حرفه ای متناسب با تخصص های مورد نیاز صنعت نفت و گاز و نظارت بر اجرای اولویت استخدامی افراد بومی در منطقه: برآورد سرمایه: ۴۰ میلیارد ریال سالیانه

سیاست توانمندسازی نیروی کار بخش خدمات متناسب با فرصت های شغلی گردشگری و گمرک مرز بین المللی: تخصیص منابع مالی به توسعه زیرساخت های آموزش نیروی کار بومی متناسب با فرصت های شغلی بخش خدمات گردشگری

-برنامه‌ریزی آموزشی دانشگاه‌ها و مراکز فنی و حرفه‌ای و کار و دانش متناسب با تخصص‌های مورد نیاز: برآورد سرمایه‌ای ۲۰ میلیارد ریال سالیانه

۵-۳- استراتژی پایداری محیطی مناطق نفت‌خیز و محروم ایلام

استان ایلام علاوه بر ظرفیت‌های بارزی که در زمینه گردشگری بواسطه برخورداری از یک میلیون و ۷۰۰ هزار هکتار مرتع و جنگل دارد دارای موهبت‌های خدادادی و چشم‌اندازهای زیبای طبیعی، خاک حاصلخیز و منابع آب مناسب است. مساحت مراتع استان یک میلیون و ۱۱۲ هزار و ۳۵۸ هکتار (معادل ۱۰۳ درصد کل مراتع کشور)، رتبه ۲۵ کشور، مساحت جنگل‌های استان ۶۳۴ هزار و ۴۶۱ هکتار (معادل ۴۴ درصد کل جنگل‌های کشور)، رتبه ۹ کشور، سطح کل اراضی قابل کشاورزی استان ۳۳۶ هزار هکتار است که از این مقدار ۷۲ هزار و ۵۰۰ هکتار اراضی کشت آبی است. پتانسیل آب‌های سطحی استان ۳۰۷ میلیارد متر مکعب که ۵۵۰ میلیون متر مکعب در بخش کشاورزی مصرف می‌شود. پتانسیل آب‌های زیرزمینی استان ۴۰۰ میلیون متر مکعب که ۲۵۰ میلیون متر مکعب در بخش کشاورزی مصرف می‌شود. مسئله‌ای که در سال‌های اخیر در پایداری محیط زیست مناطق استان ایلام با توجه به توسعه صنایع نفت و گاز بروز کرده است، انواع آلودگی‌های محیطی و تخریب زیست بوم منطقه‌ای است. علاوه بر آن پدیده فرونشست زمین با توجه به ناترازی استخراج منابع آب زیرزمینی آینده دشت‌های این منطقه را تهدید می‌کند. بر این مبنا با توجه به ظرفیت‌های سرمایه‌گذاری اقتصادی در حوزه‌های نفت و گاز و پتروشیمی که از صنایع با آثار تخریبی محیطی بالا هستند، توجه به رعایت الزامات و استانداردهای محیطی بیش از پیش حائز اهمیت است. بر این اساس دو سیاست شناسایی و طرح‌های متناسب با اجرای این سیاست‌ها بر مبنای صیانت از منابع طبیعی در دو محور منابع سطحی آب و صیانت از منابع زیرزمینی آب و اراضی، مراتع و جنگل‌ها و پیشگیری از پدیده فرونشست زمین با توجه به استخراج نفت و گاز و برداشت‌های بیش از حد آب زیرزمینی که پیش‌بینی می‌شود در آینده با توجه به برنامه‌های توسعه منطقه‌ای تشدید خواهد شد، طراحی شد.

سیاست سرمایه‌گذاری در توسعه بهره‌وری منابع آب در راستای مدیریت عرضه منابع آب سطحی و تقاضای منابع آب در بخش کشاورزی و صنعت نفت و گاز و صیانت از منابع آب زیرزمینی با در نظر گرفتن طرح‌های اجرایی مورد تایید منابع طبیعی استان شامل:

- احداث سد مخزنی چناره: برآورد سرمایه: ۱۵۰۰۰ میلیارد ریال
- احداث سد مخزنی سیکان: برآورد سرمایه ۷۰۲۰ میلیارد ریال
- احداث تصفیه‌خانه و شبکه آب تجدیدپذیر: برآورد ۳۸۰۰۰ میلیارد ریال
- ارائه تسهیلات دولتی به سامانه‌های نوین آبیاری (برآورد اجرای سامانه‌های نوین آبیاری برای هر هکتار حدود ۲۰۰ میلیون ریال و ۱۵۰ هزار هکتار اراضی: ۳۰۰۰۰ میلیارد ریال)
- ارائه سیاست‌های تشویقی در بهره‌وری آب در صنعت نفت، گاز و پتروشیمی
- اجرای پروژه‌های ذخیره-بازیافت سفره‌های آب زیرزمینی

سیاست افزایش نظارت بر اجرای الزامات و استانداردهای محیط زیستی و اعمال جرایم محیط زیستی و الزام به رفع آثار تخریب محیطی توسعه صنعتی در راستای جلوگیری از تخریب جنگل‌ها و مراتع استان و فرونشست زمین با در نظر گرفتن طرح های اجرایی مورد تایید سازمان محیط زیست و منابع طبیعی استان شامل:

- مسدود کردن حلقه‌های چاه غیرمجاز به منظور جلوگیری از برداشت های بی رویه از سفره‌های آب زیرزمینی
- اعمال جرایم محیط زیستی سنگین برای بهره برداران توسعه صنعتی منطقه
- الزام به انتشار گزارش پایداری شرکت‌های صنعت نفت، گاز و پتروشیمی
- الزام به مشارکت بهره برداران توسعه صنعتی در اجرای طرح‌های آبخیزداری مانند ایجاد پوشش گیاهی به منظور جلوگیری از فرسایش خاک و فرونشست زمین

جدول (۴) دسته سیاست‌ها و تغییرات اعمال شده در مدل هر یک از سیاست و توضیحات مربوط به برآورد سرمایه و اطلاعات تکمیلی را به صورت خلاصه ارائه کرده است.

جدول (۴) خلاصه استراتژی‌ها و سیاست‌های محرومیت زدایی و توسعه پایدار منطقه ای استان ایلام

استراتژی	سیاست	تغییرات مدل	توضیحات
پایداری اقتصادی	تامین منابع مالی دولتی و غیردولتی و سرمایه گذاری در توسعه منطقه‌ای و محرومیت زدایی مناطق محروم و کمتربرخوردار استان ایلام	افزایش ۲ برابری منابع مالی دولتی و افزایش ۲ برابری منابع مالی سایر نهادها و تحقق ۳ درصد منابع مالی حاصل از درآمد صنعت نفت و گاز به توسعه مناطق محروم نفت خیز استان	منابع مالی دولتی در راستای سیاست های تشویقی و مشارکت های مالی و پرداخت تسهیلات به بخش خصوصی به منظور جذب سرمایه در توسعه منطقه
	متناسب سازی سیاست های حمایتی و پرداخت یارانه در مناطق روستایی و شهری متناسب با میزان فقر و محرومیت شهری و روستایی و خط فقر شهری و روستایی	متناسب سازی پرداخت یارانه به ازای افزایش هر واحد فقر روستایی و فقر شهری و نیز اعمال ضریب تغییر میزان یارانه متناسب با خط فقر روستایی و شهری	تغییر در مبلغ یارانه های پرداختی به خانوارها با توجه به میزان هزینه های خانوارهای شهری و روستایی و متناسب سازی هر چه بیشتر جهت توزیع عادلانه ثروت در منطقه
	سرمایه گذاری بر روی فرصت های شغلی صنعت نفت و گاز و افزایش شاغلان بخش صنعت نفت و گاز	افزایش منابع مالی توسعه و محرومیت زدایی و تخصیص آن به سرمایه گذاری ۸۰ هزار میلیارد ریالی در طول ۴ سال در صنعت نفت و گاز	- احداث واحد اتیلن ونیل استات (EVA) صنعت نفت، گاز و پتروشیمی : برآورد سرمایه: ۱۵۰۰۰ میلیارد ریال - طرح احداث واحد اتیلن پروپیلن دی ان مونومر (EPDM) صنعت نفت، گاز و پتروشیمی : برآورد سرمایه: ۱۲۰۰۰ میلیارد ریال

توضیحات	تغییرات مدل	سیاست	استراتژی
<p>- طرح احداث واحد اتیلن اکساید، اتوکسیلات و اتانول آمین: صنعت نفت، گاز و پتروشیمی: برآورد سرمایه: ۲۳۴۶۰ میلیارد ریال</p> <p>- اجرای خط تغذیه گازرسانی وتست خط توزیع: برآورد سرمایه: ۶۷ میلیارد ریال</p> <p>- احداث ساختمان گاز ناحیه دهلران: برآورد سرمایه: ۲۸ میلیارد ریال</p> <p>- احداث ایستگاه تقلیل فشار و تست و ترمیم شبکه گازرسانی: برآورد سرمایه: ۸۳ میلیارد ریال</p>			
<p>- احداث گلخانه کشاورزی: برآورد سرمایه: ۴۳۰ میلیارد ریال</p> <p>- احداث پرورش گاو شیری: برآورد سرمایه ۲۹۰ میلیون ریال</p> <p>- احداث پرورش مرغ مادر و جوجه کشی: برآورد سرمایه: ۸۵ میلیون ریال</p> <p>- احداث سورتینگ و بسته بندی محصولات کشاورزی: برآورد سرمایه: ۸۰ میلیارد ریال</p> <p>- احداث تولید اسانس و عرقیات گیاهی: برآورد سرمایه ۱۵۰ میلیارد ریال</p>	<p>افزایش منابع مالی توسعه و محرومیت زدایی و تخصیص آن به سرمایه گذاری ۱ هزار میلیارد ریالی در طول ۳ سال در بخش کشاورزی در استان ایلام</p>	<p>سرمایه گذاری بر روی فرصت های شغلی کشاورزی و افزایش شاغلان بخش کشاورزی</p>	
<p>- احداث شبکه ریلی اتصال ایلام به شبکه ریلی کشور: برآورد سرمایه : ۱۲۰۰۰ میلیون ریال</p> <p>- احداث آزادراه دهلران-نجف: برآورد سرمایه ۱۷۷۵۰ میلیارد ریال</p> <p>- احداث آزادراه ایلام-مرز مهران: برآورد سرمایه: ۱۸۲۴۰ میلیارد ریال</p> <p>- احداث هتل و مجتمع های رفاهی و گردشگری: برآورد سرمایه: ۳۷۰ میلیارد ریال</p>	<p>افزایش منابع مالی توسعه و محرومیت زدایی و تخصیص آن به سرمایه گذاری ۴۰ هزار میلیارد در طول ۴ سال</p>	<p>سرمایه گذاری بر روی فرصت های شغلی گردشگری و گمرک مرز بین المللی و افزایش شاغلان بخش خدمات</p>	
<p>- درصد شفافیت با توجه به نمره شاخص فساد درک شده سازمان شفافیت بین المللی در نظر گرفته شده است.</p> <p>- طراحی سامانه های اطلاعاتی و انتشار گزارش های شفافیت مالی</p>	<p>تغییر در پاسخگویی و شفافیت به صورت ۱۵ درصد سالیانه در طول مدت ۴ سال برنامه توسعه منطقه ای از ۳۰ درصد به ۹۰ درصد ایده آل شفافیت</p>	<p>افزایش پاسخگویی و شفافیت در راستای مبارزه با فساد سیاسی و نفوذ قدرت در تخصیص منابع دولتی به</p>	<p>پایداری اجتماعی</p>

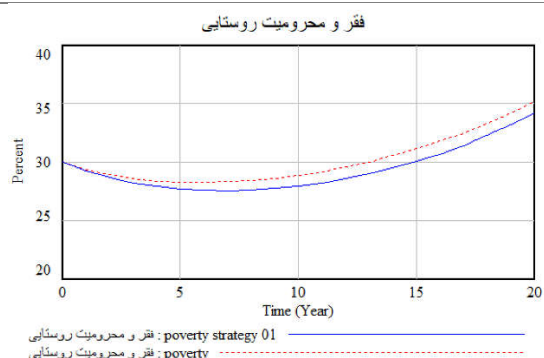
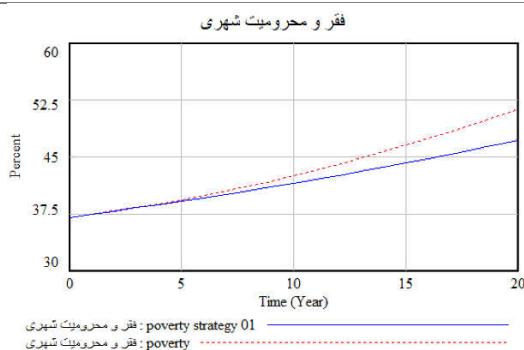
توضیحات	تغییرات مدل	سیاست	استراتژی
		استان و کاهش اقدامات ضد توسعه	
<p>-آموزش توسعه کسب و کار و هدایت دانشجویان دانشکده کشاورزی دانشگاه ایلام در مسیر کارآفرینی در بخش کشاورزی</p> <p>-آموزش‌های کارودانش و فنی حرفه‌ای با مشارکت سازمان جهاد کشاورزی استان ایلام</p> <p>-آموزش بهره برداران سنتی در فرآیند ایجاد نظام نوین ترویج کشاورزی: برآورد سرمایه ۲۰ میلیارد ریال سالیانه</p>	<p>افزایش ۳ برابری تخصیص سالیانه منابع مالی به توسعه زیرساخت‌های آموزش و نسبت ۲۵ درصدی آموزش نیروی کار کشاورزی و ضریب افزایشی سرانه تولید محصولات کشاورزی با توجه به آموزش‌های نوین ترویج کشاورزی شامل (اصلاح بذر، کود و روش‌های بهبود عملکرد زمین)</p>	<p>توانمندسازی نیروی کار بخش کشاورزی متناسب با فرصت‌های شغلی در دسترس بخش کشاورزی</p>	
<p>-برنامه ریزی آموزشی دانشگاه‌های منطقه و مراکز فنی و حرفه ای متناسب با تخصص‌های مورد نیاز صنعت نفت و گاز و نظارت بر اجرای اولویت استخدامی افراد بومی در منطقه: برآورد سرمایه: ۴۰ میلیارد ریال سالیانه</p>	<p>تخصیص ۳ برابری منابع مالی به توسعه زیرساخت‌های آموزش و نسبت ۵۰ درصدی آموزش نیروی کار بومی متناسب با فرصت‌های شغلی در صنعت نفت، گاز و پتروشیمی</p>	<p>توانمندسازی نیروی کار بخش صنعت نفت و گاز متناسب با فرصت‌های شغلی در دسترس بخش صنعت نفت و گاز در راستای کاهش استخدام غیربومی</p>	
<p>-برنامه ریزی آموزشی دانشگاه‌ها و مراکز فنی و حرفه ای و کار و دانش متناسب با تخصص‌های مورد نیاز: برآورد سرمایه‌ای ۲۰ میلیارد ریال سالیانه</p>	<p>تخصیص ۳ برابری منابع مالی به توسعه زیرساخت‌های آموزش و نسبت ۲۵ درصدی آموزش نیروی کار بومی متناسب با فرصت‌های شغلی بخش خدمات گردشگری</p>	<p>توانمندسازی نیروی کار بخش خدمات متناسب با فرصت‌های شغلی گردشگری و گمرک مرزبین‌المللی</p>	
<p>-احداث سد مخزنی چناره: برآورد سرمایه: ۱۵۰۰۰ میلیارد ریال</p> <p>-احداث سد مخزنی سیکان: برآورد سرمایه ۷۰۲۰ میلیارد ریال</p> <p>-احداث تصفیه خانه و شبکه آب تجدیدپذیر: برآورد ۳۸۰۰۰ میلیارد ریال</p> <p>-ارائه تسهیلات دولتی به سامانه های نوین آبیاری (برآورد اجرای سامانه های نوین آبیاری برای هر هکتار)</p>	<p>تخصیص ۸۰ هزار میلیارد ریال منابع مالی توسعه زیرساخت بخش کشاورزی به بهره‌وری آب و اجرای طرح‌های مدیریت منابع آب زیرزمینی در طول ۴ سال</p>	<p>سرمایه‌گذاری در بهره‌وری منابع آب در راستای مدیریت تقاضای منابع آب در بخش کشاورزی و صنعت نفت و گاز و سیانت از منابع آب زیرزمینی</p>	<p>پایداری محیطی</p>

توضیحات	تغییرات مدل	سیاست	استراتژی
حدود ۲۰۰ میلیون ریال و ۱۵۰ هزار هکتار اراضی: (۳۰۰۰۰ میلیارد ریال) -ارائه سیاستهای تشویقی در بهره‌وری آب در صنعت نفت، گاز و پتروشیمی --اجرای پروژه های ذخیره-بازیافت سفره های آب زیرزمینی	-افزودن متغیر نظارت بر اجرای الزامات و استانداردهای محیط زیستی و تغییر از ۲۰ درصد به ۸۰ درصد و تاخیر زمانی ۳ ساله و اثر آن بر کاهش ضریب تاثیر استخراج نفت و گاز بر تخریب جنگل ها و مراتع و فرونشست زمین	افزایش ۴ برابری نظارت بر اجرای الزامات و استانداردهای محیط زیستی و اعمال جرایم محیط زیستی و الزام به رفع آثار تخریب محیطی توسعه صنعتی در راستای جلوگیری از تخریب جنگل ها و مراتع استان و فرونشست زمین	
-مسدود کردن حلقه‌های چاه غیرمجاز به منظور جلوگیری از برداشت های بی رویه از سفره‌های آب زیرزمینی -اعمال جرایم محیط زیستی سنگین برای بهره برداران توسعه صنعتی منطقه -الزام به انتشار گزارش پایداری شرکت‌های صنعت نفت، گاز و پتروشیمی -الزام به مشارکت بهره برداران توسعه صنعتی در اجرای طرح‌های آبخیزداری مانند ایجاد پوشش گیاهی به منظور جلوگیری از فرسایش خاک و فرونشست زمین			

در ادامه با اعمال هر یک از استراتژی‌ها به صورت جداگانه و مقایسه‌ای مورد تحلیل قرار می‌گیرد.

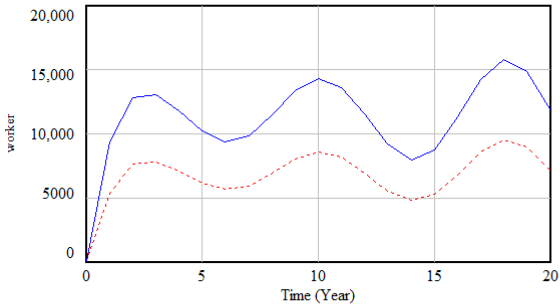
استراتژی پایداری اقتصادی: همان‌طور که در نمودارهای شکل (۱۰) مشاهده می‌شود با اعمال سیاست‌های این استراتژی اگر چه فرصت‌های شغلی در صنعت نفت و گاز ایجاد شد اما با توجه به استخدام افراد غیر بومی در منطقه و مهاجرت‌ها از استان ایلام به سایر نقاط کشور و نیز عدم توجه به منابع طبیعی آب و اراضی، فرصت‌های بخش کشاورزی از دست خواهد رفت. می‌توان نتیجه گرفت با نگاه اقتصادی و توسعه صنعتی به مناطق محروم به تنهایی موفق به کاهش فقر در منطقه نخواهیم بود.

رفتار متغیرهای کلیدی مدل تحت استراتژی پایداری اقتصادی

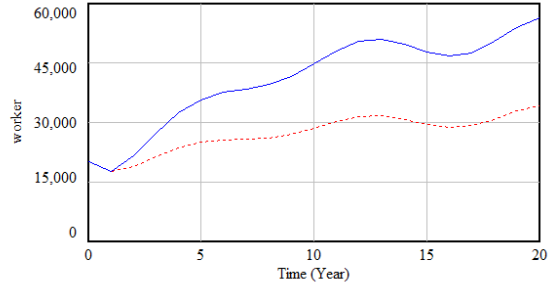
رفتار متغیرهای کلیدی مدل تحت استراتژی پایدار اقتصادی

فرصت شغلی صنعت نفت و گاز

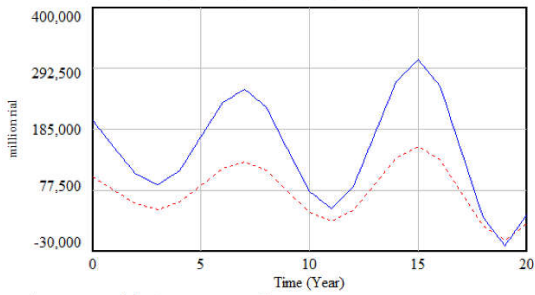
فرصت شغلی صنعت نفت و گاز : poverty strategy 01
فرصت شغلی صنعت نفت و گاز : poverty

شاغلان بخش صنعت نفت

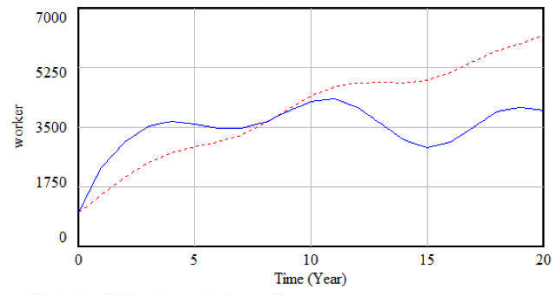
شاغلان بخش صنعت نفت : poverty strategy 01
شاغلان بخش صنعت نفت : poverty

منابع مالی توسعه و محرومیت زدایی

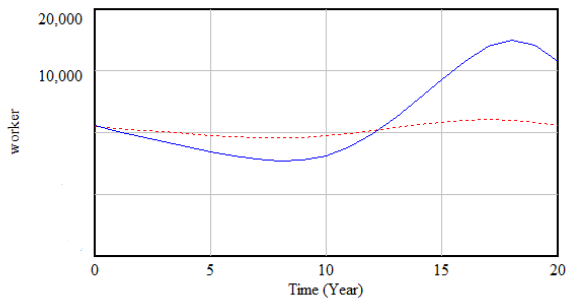
منابع مالی توسعه و محرومیت زدایی : poverty strategy 01
منابع مالی توسعه و محرومیت زدایی : poverty

فرصت شغلی بخش خدمات

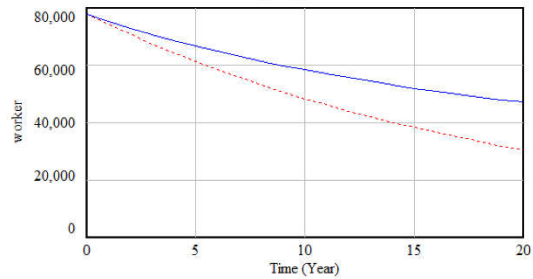
فرصت شغلی بخش خدمات : poverty strategy 01
فرصت شغلی بخش خدمات : poverty

فرصت شغلی کشاورزی

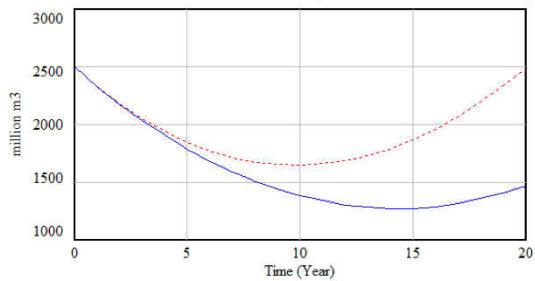
فرصت شغلی کشاورزی : poverty strategy 01
فرصت شغلی کشاورزی : poverty

شاغلین بخش خدمات

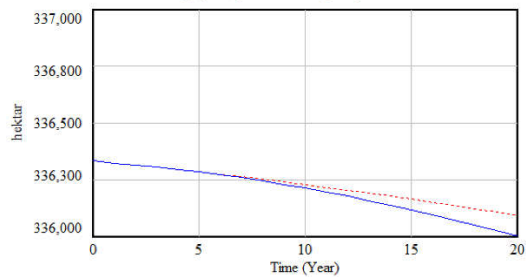
شاغلین بخش خدمات : poverty strategy 01
شاغلین بخش خدمات : poverty

منابع آب در دسترس

منابع آب در دسترس : poverty strategy 01
منابع آب در دسترس : poverty

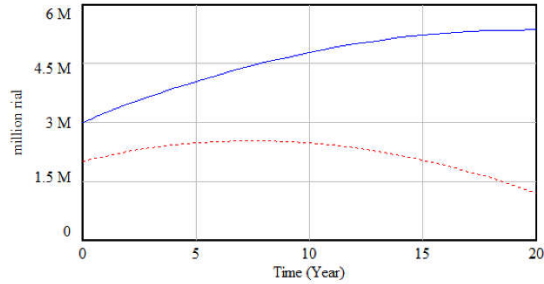
اراضی قابل کشت در دسترس

اراضی قابل کشت در دسترس : poverty strategy 01
اراضی قابل کشت در دسترس : poverty

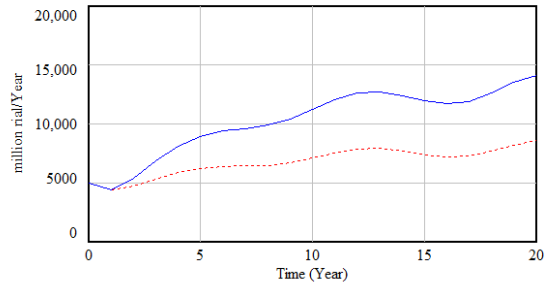
رفتار متغیرهای کلیدی مدل تحت استراتژی پایدار اقتصادی

منابع مالی دولتی

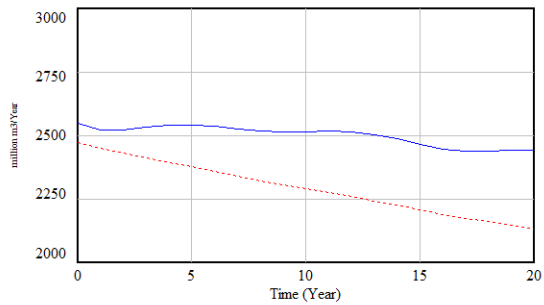
منابع مالی دولتی: poverty strategy 01
 منابع مالی دولتی: poverty

درآمد صنعت نفت و گاز

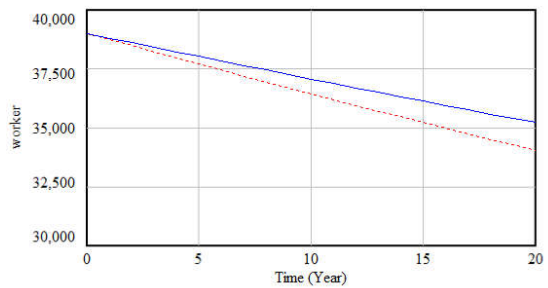
درآمد صنعت نفت و گاز: poverty strategy 01
 درآمد صنعت نفت و گاز: poverty

برداشت های بی رویه از منابع آب زیرزمینی

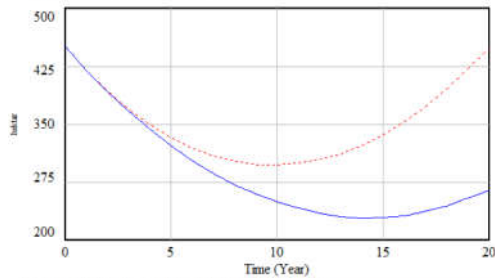
برداشت های بی رویه از منابع آب زیرزمینی: poverty strategy 01
 برداشت های بی رویه از منابع آب زیرزمینی: poverty

شاغلین بخش کشاورزی

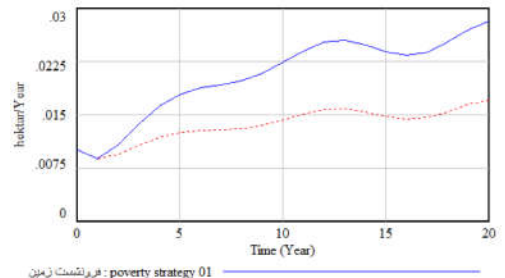
شاغلین بخش کشاورزی: poverty strategy 01
 شاغلین بخش کشاورزی: poverty

اراضی قابل کشت با منابع آب در دسترس (فرصت های بالقوه بخش کشاورزی)

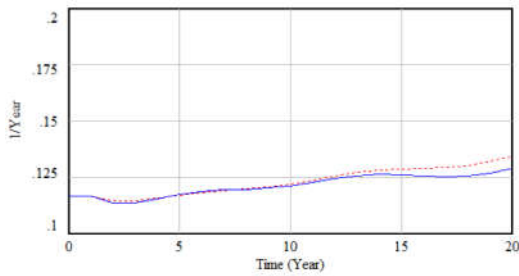
اراضی قابل کشت با منابع آب در دسترس (فرصت های بالقوه بخش کشاورزی): poverty strategy 01
 اراضی قابل کشت با منابع آب در دسترس (فرصت های بالقوه بخش کشاورزی): poverty

فرو نشست زمین

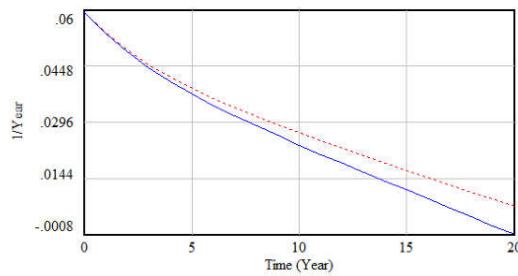
فرو نشست زمین: poverty strategy 01
 فرو نشست زمین: poverty

نرخ بیکاری شهری

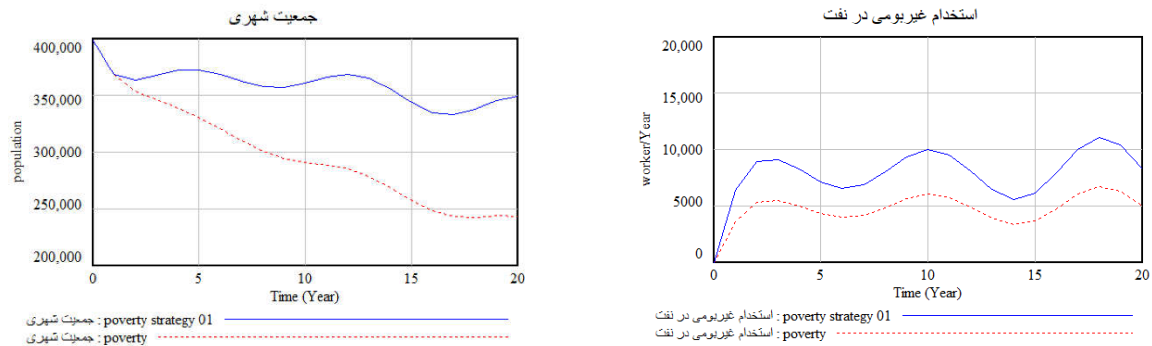
نرخ بیکاری شهری: poverty strategy 01
 نرخ بیکاری شهری: poverty

نرخ بیکاری روستایی

نرخ بیکاری روستایی: poverty strategy 01
 نرخ بیکاری روستایی: poverty

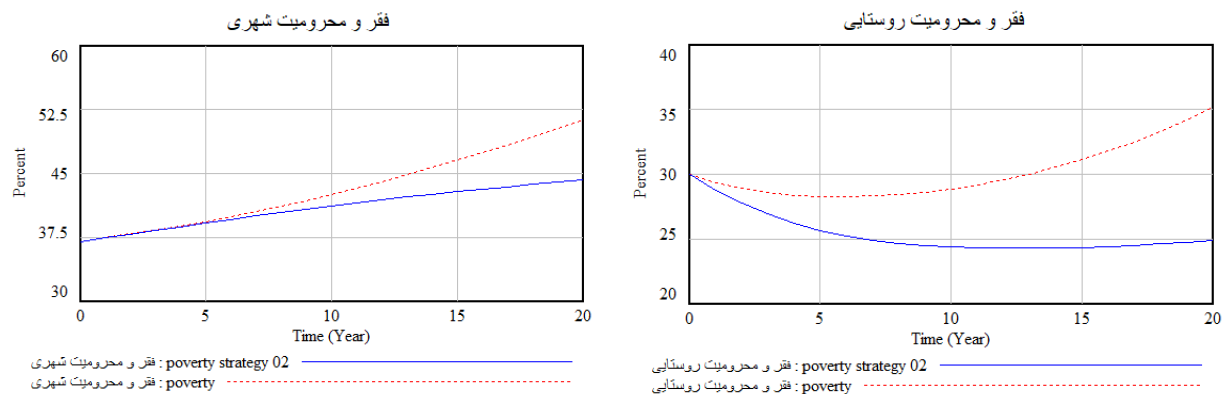
رفتار متغیرهای کلیدی مدل تحت استراتژی پایدار اقتصادی

شکل (۱۰) نمودار رفتار متغیرهای کلیدی مدل تحت استراتژی پایدار اقتصادی

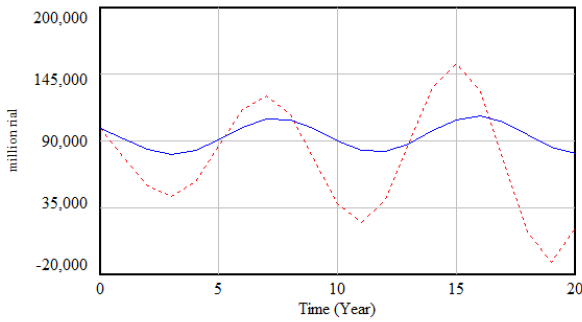
استراتژی پایداری اجتماعی: همان‌طور که در نمودارهای شکل (۱۱) مشاهده می‌شود با اعمال سیاست‌های این استراتژی از میزان فقر و محرومیت روستایی به میزان مطلوبی کاسته شد. در واقع توانمندسازی و آموزش نیروی کار روستایی موتور محرک بخش اقتصاد روستایی است و باعث افزایش سطح درآمد خانوار روستایی و کاهش فقر و افزایش رضایتمندی و امید به زندگی روستایی خواهد شد. این استراتژی در کاهش فقر شهری به اندازه فقر روستایی موفق نبوده است اگر چه از سال‌های دهم به بعد کاهش مناسبی از فقر شهری را نیز شاهد هستیم. سیاست‌های شفافیت و پاسخگویی و مبارزه با فساد و نیز توانمندسازی نیروی کار شهری در خدمات و صنعت نفت و گاز موجب بهبود وضعیت فقر و محرومیت در شهر شده است. با توجه به تأخیر زمانی اجرای این راهکارها آثار بهبود از سال پنجم به بعد قابل مشاهده است. به طور کلی می‌توان نتیجه گرفت سیاست‌های پایداری اجتماعی در راستای کاهش فقر مناطق محروم استان ایلام قابل توجه است.

رفتار متغیرهای کلیدی مدل تحت استراتژی پایدار اجتماعی

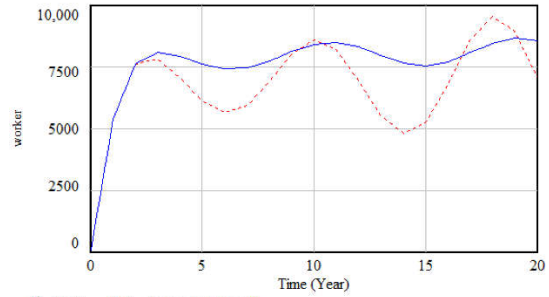
رفتار متغیرهای کلیدی مدل تحت استراتژی پایدار اجتماعی

منابع مالی توسعه و محرومیت زدایی

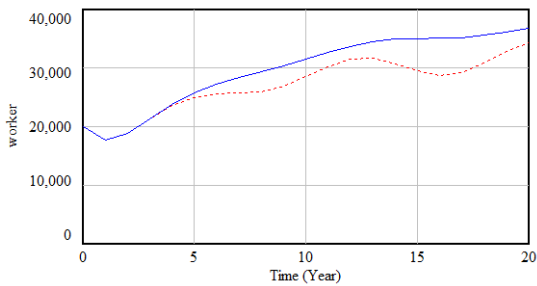
منابع مالی توسعه و محرومیت زدایی: poverty strategy 02
 منابع مالی توسعه و محرومیت زدایی: poverty

فرصت شغلی صنعت نفت و گاز

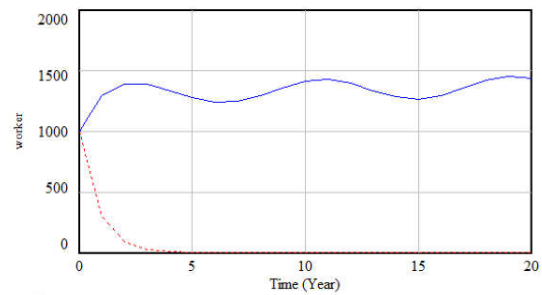
فرصت شغلی صنعت نفت و گاز: poverty strategy 02
 فرصت شغلی صنعت نفت و گاز: poverty

شاغلان بخش صنعت نفت

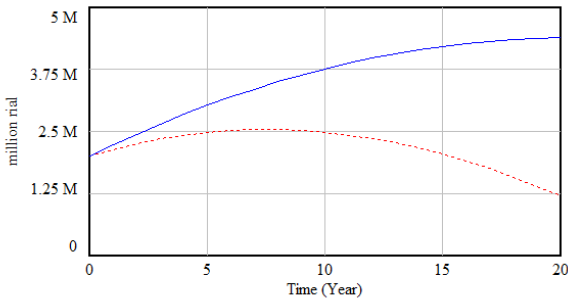
شاغلان بخش صنعت نفت: poverty strategy 02
 شاغلان بخش صنعت نفت: poverty

نیروی کار توانمند بخش صنعت و گاز

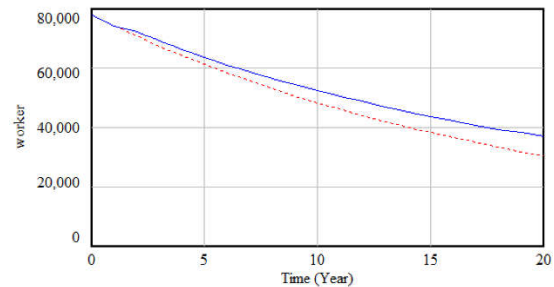
نیروی کار توانمند بخش صنعت و گاز: poverty strategy 02
 نیروی کار توانمند بخش صنعت و گاز: poverty

منابع مالی دولتی

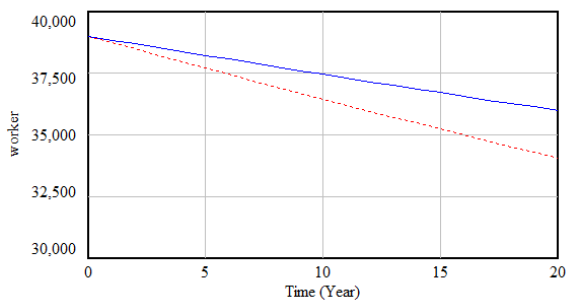
منابع مالی دولتی: poverty strategy 02
 منابع مالی دولتی: poverty

شاغلین بخش خدمات

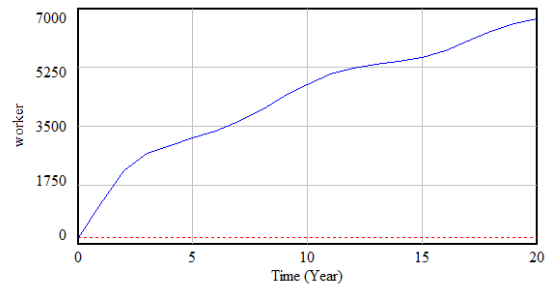
شاغلین بخش خدمات: poverty strategy 02
 شاغلین بخش خدمات: poverty

شاغلین بخش کشاورزی

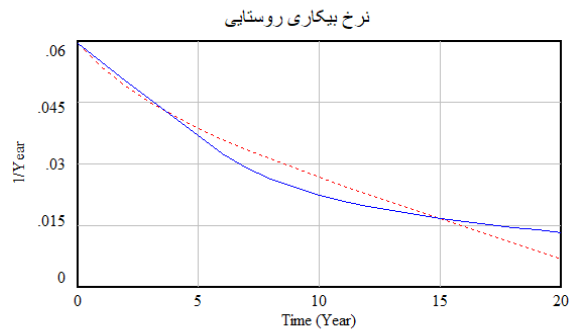
شاغلین بخش کشاورزی: poverty strategy 02
 شاغلین بخش کشاورزی: poverty

نیروی کار توانمند بخش خدمات

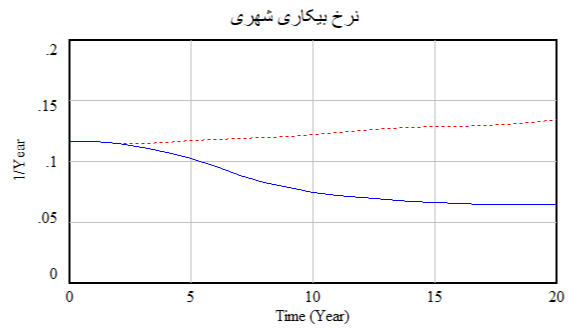

نیروی کار توانمند بخش خدمات: poverty strategy 02
 نیروی کار توانمند بخش خدمات: poverty

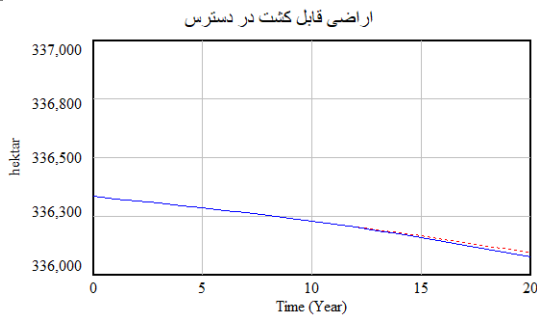
رفتار متغیرهای کلیدی مدل تحت استراتژی پایدار اجتماعی

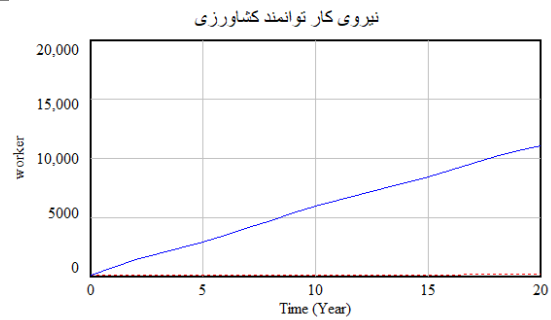
نرخ بیکاری روستایی : poverty strategy 02
 نرخ بیکاری روستایی : poverty

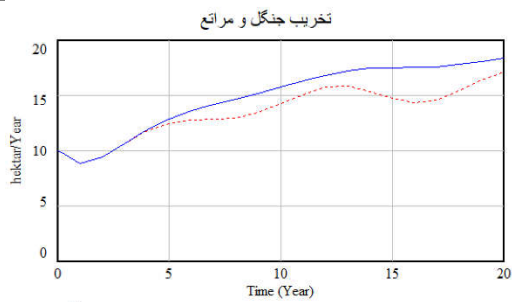
نرخ بیکاری شهری : poverty strategy 02
 نرخ بیکاری شهری : poverty

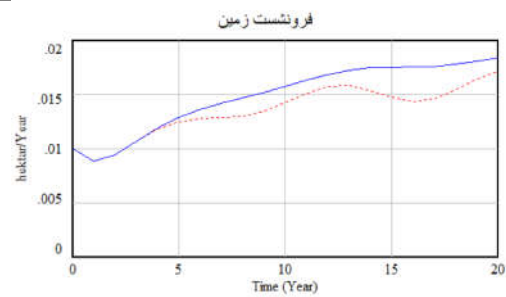
اراضی قابل کشت در دسترس : poverty strategy 02
 اراضی قابل کشت در دسترس : poverty

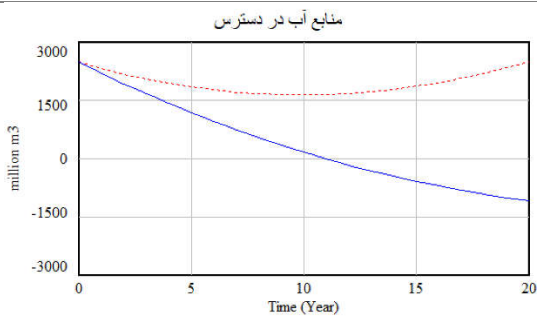
نیروی کار توانمند کشاورزی : poverty strategy 02
 نیروی کار توانمند کشاورزی : poverty

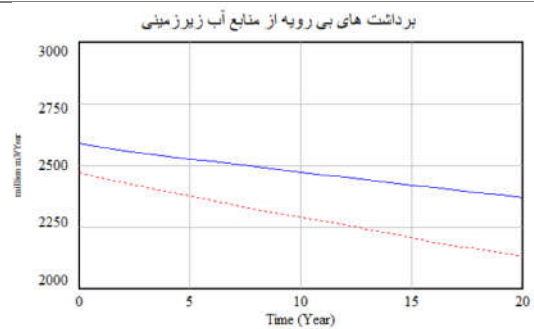
تخریب جنگل و مراتع : poverty strategy 02
 تخریب جنگل و مراتع : poverty

فروتنست زمین : poverty strategy 02
 فروتنست زمین : poverty

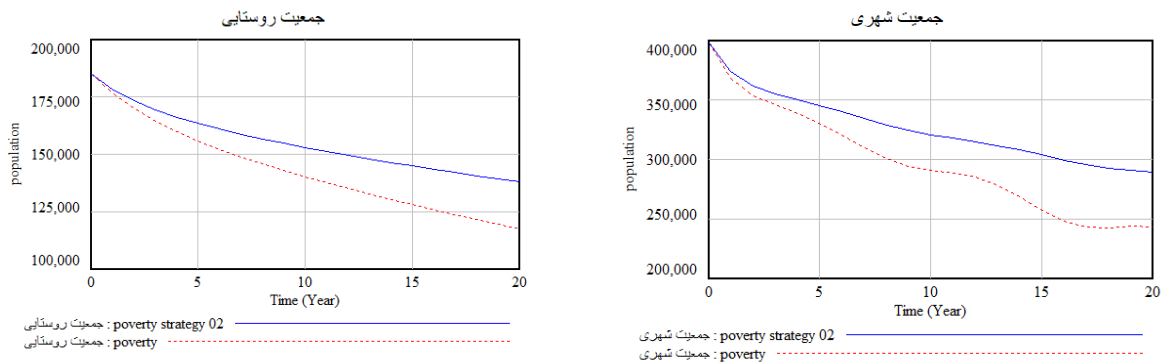

منابع آب در دسترس : poverty strategy 02
 منابع آب در دسترس : poverty

برداشت های بی رویه از منابع آب زیر زمینی : poverty strategy 02
 برداشت های بی رویه از منابع آب زیر زمینی : poverty

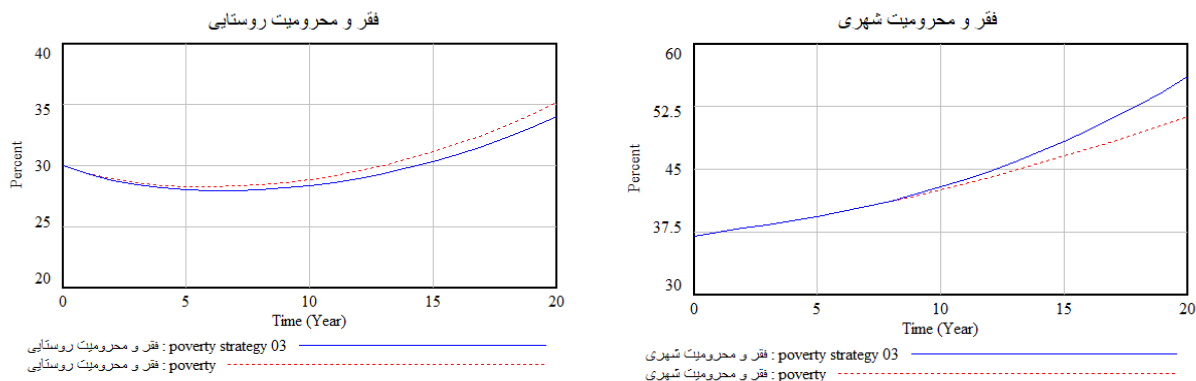
رفتار متغیرهای کلیدی مدل تحت استراتژی پایدار اجتماعی

شکل (۱۱) نمودار رفتار متغیرهای کلیدی مدل تحت استراتژی پایدار اجتماعی

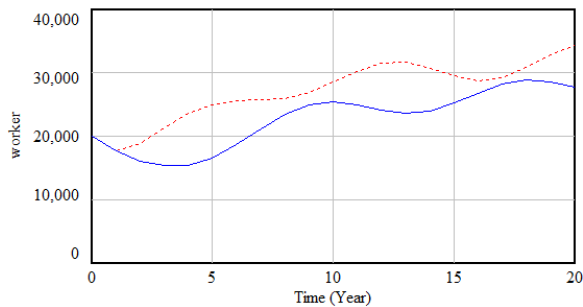
استراتژی پایداری محیطی: همان طور که در نمودارهای شکل (۱۲) مشاهده می شود با اعمال سیاست های این استراتژی از میزان فقر و محرومیت روستایی و شهری به میزان اندک کاسته شد. به طور کلی با توجه به تمرکز این استراتژی بر روی پایداری منابع آب و اراضی؛ جمعیت روستایی در افق شبیه سازی افزایش یافته است و شاغلین بخش کشاورزی نیز افزایش یافتند و در کل مقدار کمی از فقر روستایی که ناشی از کمبود منابع طبیعی محیطی بود جبران شود. با این حال در فقر شهری این استراتژی پس از گذشت هشت سال موجب افزایش فقر شهری شده است. در واقع با عدم سرمایه گذاری اقتصادی در پروژه های صنعتی شاغلان بخش صنعت نفت و گاز کاهش یافته و موجب افزایش فقر شهری شده است. پیش بینی می شود جمعیت شهری با توجه به میزان فقر و افزایش نرخ بیکاری شهری به سایر نقاط کشور مهاجرت خواهند کرد و همانطور که مشاهده می شود جمعیت شهری کاهش یافته است. به طور کلی این استراتژی نیز به تنهایی نمی تواند به منظور توسعه پایدار منطقه ای در نظر گرفته شود.

رفتار متغیرهای کلیدی مدل تحت استراتژی پایدار محیطی

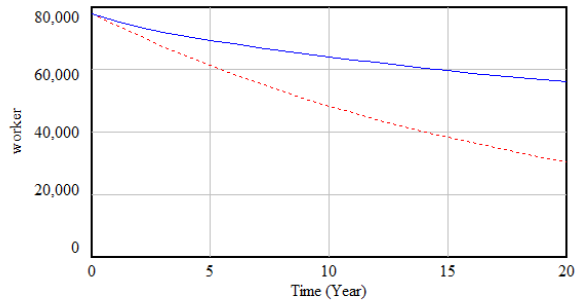
رفتار متغیرهای کلیدی مدل تحت استراتژی پایدار محیطی

شاغلان بخش صنعت نفت

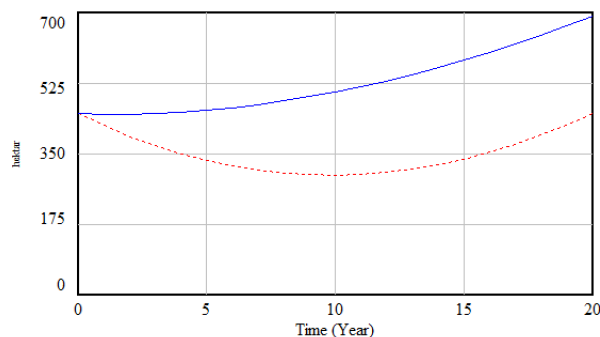
شاغلان بخش صنعت نفت : poverty strategy 03
شاغلان بخش صنعت نفت : poverty

شاغلین بخش خدمات

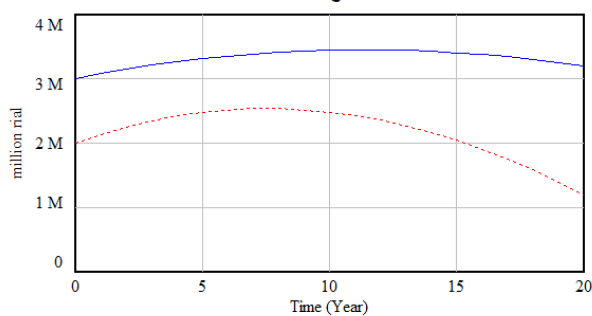
شاغلین بخش خدمات : poverty strategy 03
شاغلین بخش خدمات : poverty

اراضی قابل کشت با منابع آب در دسترس (فرصت های بالقوه بخش کشاورزی)

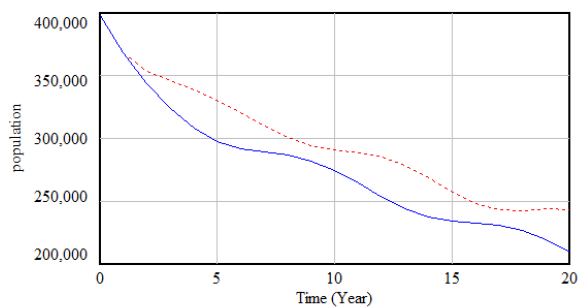
اراضی قابل کشت با منابع آب در دسترس (فرصت های بالقوه بخش کشاورزی) : poverty strategy 03
اراضی قابل کشت با منابع آب در دسترس (فرصت های بالقوه بخش کشاورزی) : poverty

منابع مالی دولتی

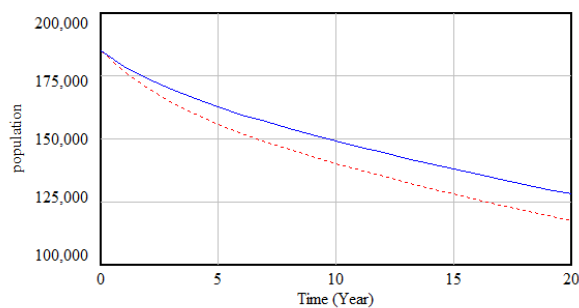
منابع مالی دولتی : poverty strategy 03
منابع مالی دولتی : poverty

جمعیت شهری

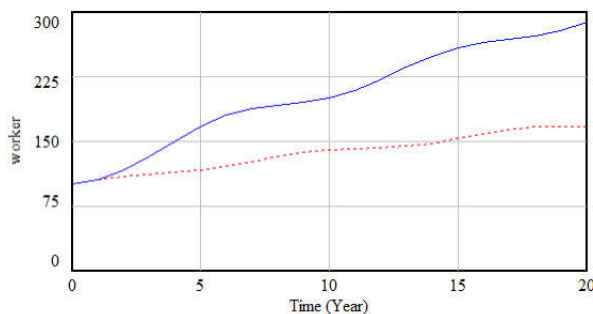
جمعیت شهری : poverty strategy 03
جمعیت شهری : poverty

جمعیت روستایی

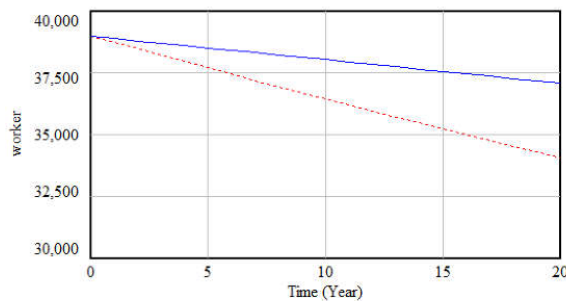
جمعیت روستایی : poverty strategy 03
جمعیت روستایی : poverty

نیروی کار توانمند کشاورزی

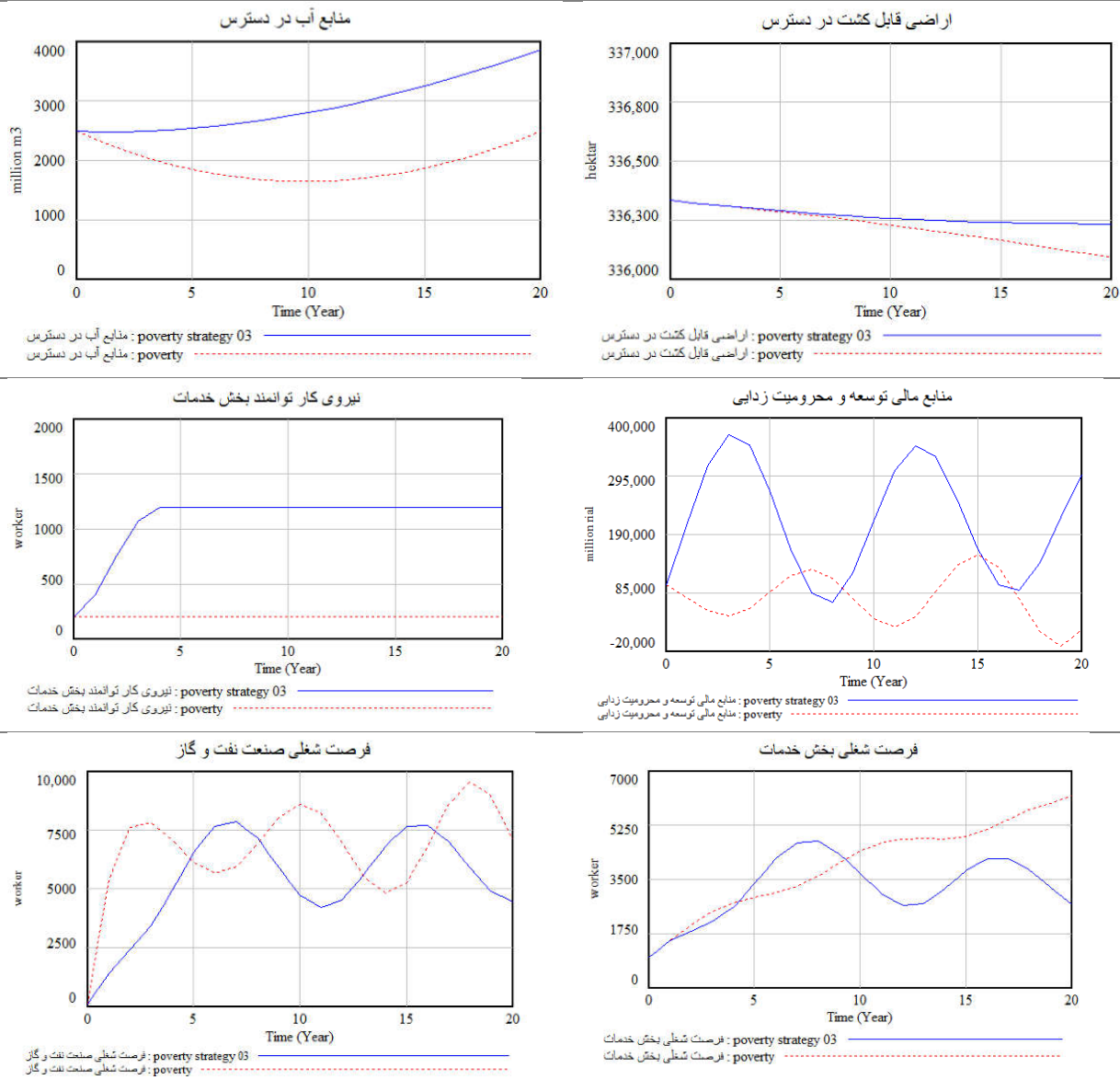
نیروی کار توانمند کشاورزی : poverty strategy 03
نیروی کار توانمند کشاورزی : poverty

شاغلین بخش کشاورزی

شاغلین بخش کشاورزی : poverty strategy 03
شاغلین بخش کشاورزی : poverty

رفتار متغیرهای کلیدی مدل تحت استراتژی پایدار محیطی

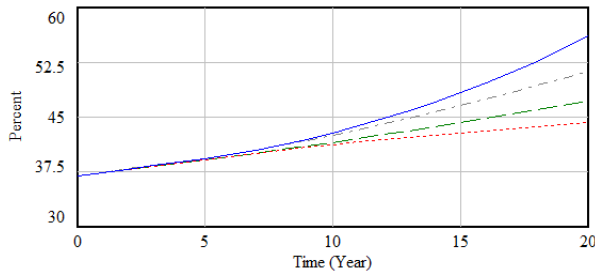
شکل (۱۲) نمودار رفتار متغیرهای کلیدی مدل تحت استراتژی پایدار محیطی

مقایسه استراتژی‌های پایداری منطقه‌ای: در شکل (۱۳) رفتار متغیرهای کلیدی مدل به منظور مقایسه سه استراتژی پایداری اقتصادی، پایداری اجتماعی و پایداری محیطی ارائه شده است.

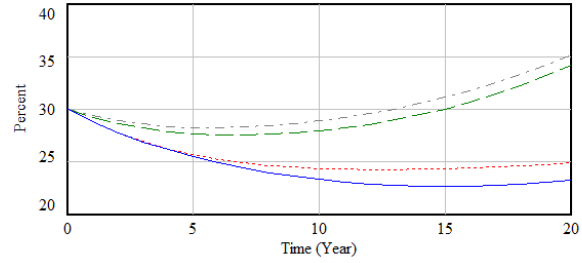
مقایسه سه استراتژی پایداری اقتصادی، پایداری اجتماعی و پایداری محیطی

فقر و محرومیت شهری

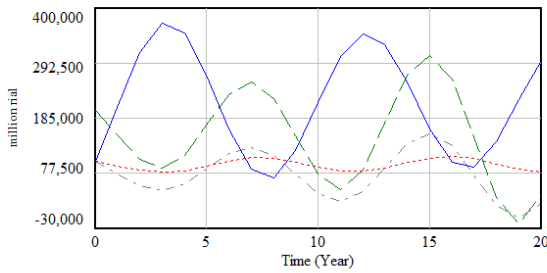
poverty strategy 03 : فقر و محرومیت شهری
 poverty strategy 02 : فقر و محرومیت شهری
 poverty strategy 01 : فقر و محرومیت شهری
 poverty : فقر و محرومیت شهری

فقر و محرومیت روستایی

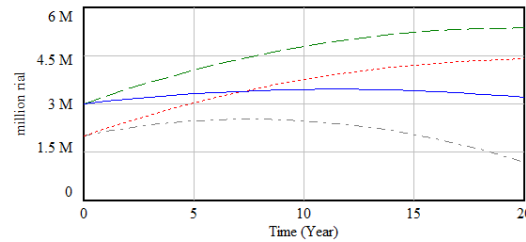
poverty strategy 03 : فقر و محرومیت روستایی
 poverty strategy 02 : فقر و محرومیت روستایی
 poverty strategy 01 : فقر و محرومیت روستایی
 poverty : فقر و محرومیت روستایی

منابع مالی توسعه و محرومیت زبانی

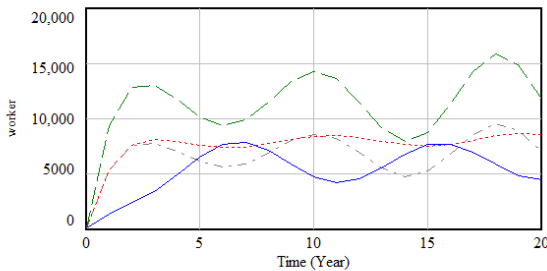
poverty strategy 03 : منابع مالی توسعه و محرومیت زبانی
 poverty strategy 02 : منابع مالی توسعه و محرومیت زبانی
 poverty strategy 01 : منابع مالی توسعه و محرومیت زبانی
 poverty : منابع مالی توسعه و محرومیت زبانی

منابع مالی دولتی

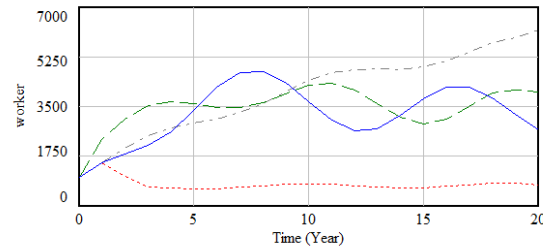
poverty strategy 03 : منابع مالی دولتی
 poverty strategy 02 : منابع مالی دولتی
 poverty strategy 01 : منابع مالی دولتی
 poverty : منابع مالی دولتی

فرصت شغلی صنعت نفت و گاز

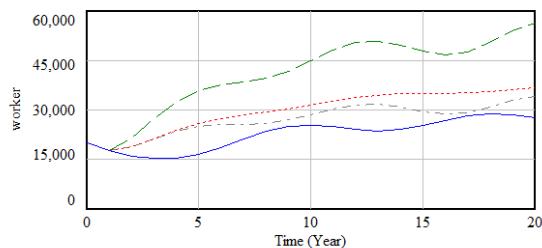
poverty strategy 03 : فرصت شغلی صنعت نفت و گاز
 poverty strategy 02 : فرصت شغلی صنعت نفت و گاز
 poverty strategy 01 : فرصت شغلی صنعت نفت و گاز
 poverty : فرصت شغلی صنعت نفت و گاز

فرصت شغلی بخش خدمات

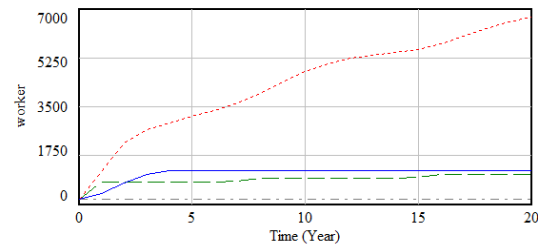
poverty strategy 03 : فرصت شغلی بخش خدمات
 poverty strategy 02 : فرصت شغلی بخش خدمات
 poverty strategy 01 : فرصت شغلی بخش خدمات
 poverty : فرصت شغلی بخش خدمات

شاغلان بخش صنعت نفت

poverty strategy 03 : شاغلان بخش صنعت نفت
 poverty strategy 02 : شاغلان بخش صنعت نفت
 poverty strategy 01 : شاغلان بخش صنعت نفت
 poverty : شاغلان بخش صنعت نفت

نیروی کار توانمند بخش خدمات

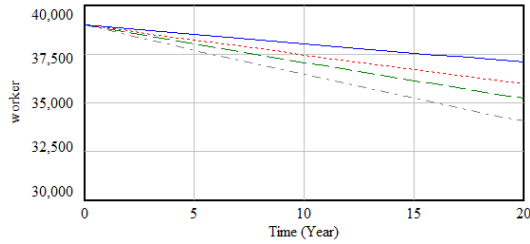

poverty strategy 03 : نیروی کار توانمند بخش خدمات
 poverty strategy 02 : نیروی کار توانمند بخش خدمات
 poverty strategy 01 : نیروی کار توانمند بخش خدمات
 poverty : نیروی کار توانمند بخش خدمات

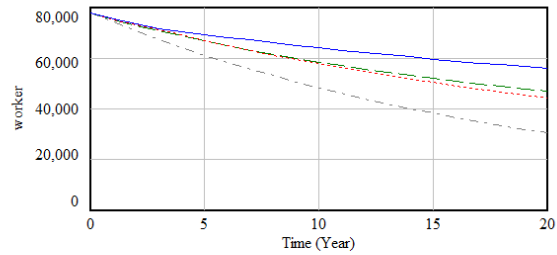
مقایسه سه استراتژی پایداری اقتصادی، پایداری اجتماعی و پایداری محیطی

شاغلین بخش کشاورزی

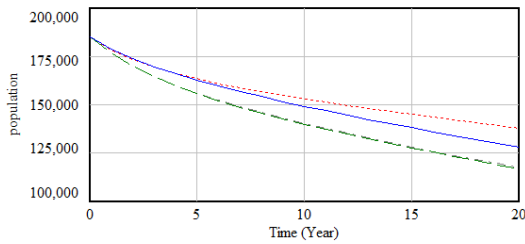
شاغلین بخش کشاورزی : poverty strategy 03
شاغلین بخش کشاورزی : poverty strategy 02
شاغلین بخش کشاورزی : poverty strategy 01
شاغلین بخش کشاورزی : poverty

شاغلین بخش خدمات

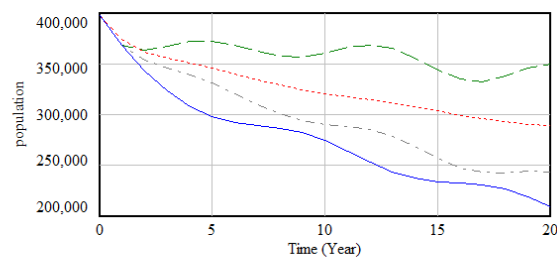
شاغلین بخش خدمات : poverty strategy 03
شاغلین بخش خدمات : poverty strategy 02
شاغلین بخش خدمات : poverty strategy 01
شاغلین بخش خدمات : poverty

جمعیت روستایی

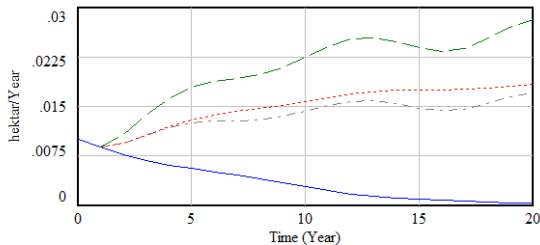
جمعیت روستایی : poverty strategy 03
جمعیت روستایی : poverty strategy 02
جمعیت روستایی : poverty strategy 01
جمعیت روستایی : poverty

جمعیت شهری

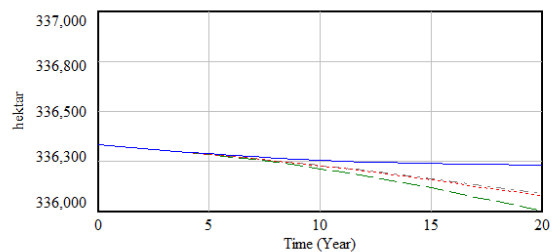
جمعیت شهری : poverty strategy 03
جمعیت شهری : poverty strategy 02
جمعیت شهری : poverty strategy 01
جمعیت شهری : poverty

فروشنست زمین

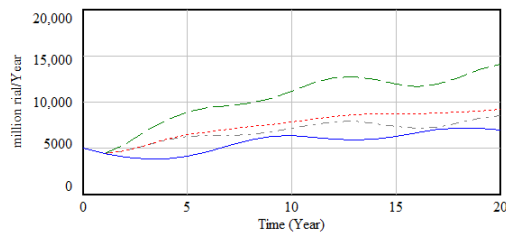
فروشنست زمین : poverty strategy 03
فروشنست زمین : poverty strategy 02
فروشنست زمین : poverty strategy 01
فروشنست زمین : poverty

اراضی قابل کشت در دسترس

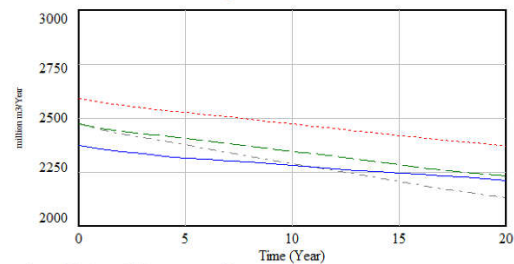
اراضی قابل کشت در دسترس : poverty strategy 03
اراضی قابل کشت در دسترس : poverty strategy 02
اراضی قابل کشت در دسترس : poverty strategy 01
اراضی قابل کشت در دسترس : poverty

درآمد صنعت نفت و گاز

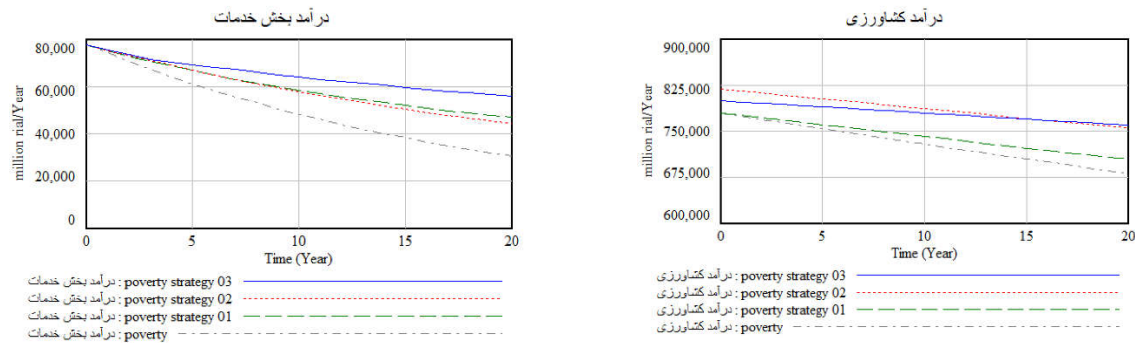
درآمد صنعت نفت و گاز : poverty strategy 03
درآمد صنعت نفت و گاز : poverty strategy 02
درآمد صنعت نفت و گاز : poverty strategy 01
درآمد صنعت نفت و گاز : poverty

برداشت های بی رویه از منابع آب زیرزمینی

برداشت های بی رویه از منابع آب زیرزمینی : poverty strategy 03
برداشت های بی رویه از منابع آب زیرزمینی : poverty strategy 02
برداشت های بی رویه از منابع آب زیرزمینی : poverty strategy 01
برداشت های بی رویه از منابع آب زیرزمینی : poverty

مقایسه سه استراتژی پایداری اقتصادی، پایداری اجتماعی و پایداری محیطی

شکل (۱۳) مقایسه سه استراتژی پایداری اقتصادی، پایداری اجتماعی و پایداری محیطی

استراتژی ترکیبی از منتخب سیاست‌ها: با توجه به اینکه استراتژی‌های اقتصادی، اجتماعی و محیطی به تنهایی منجر به کاهش فقر شهری و روستایی به صورت پایدار نشدند. استراتژی ترکیبی در نظر گرفته شد. با توجه به آنکه سیاست‌های ترکیبی امکان تداخل سیاست‌ها و تناقض در اعمال سیاست بر روی مدل ایجاد می‌کرد؛ از برنامه‌ریزان توسعه منطقه‌ای خواسته شد، ترکیبی از سیاست‌ها را با در نظر گرفتن اولویت‌های پروژه‌های اقتصادی زود بازده از منظر سرمایه‌گذاری مالی و عملیات اجرایی و نیز سیاست‌های اجتماعی و محیطی که بیشترین امکان‌پذیری فرهنگی و عملیاتی با توجه به محدودیت‌های اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی وضعیت موجود توسعه منطقه‌ای را انتخاب تا به عنوان استراتژی ترکیبی بر روی مدل اعمال شود. جدول (۵) استراتژی منتخب ترکیب سیاست‌های اقتصادی، اجتماعی و محیطی توسعه منطقه‌ای استان ایلام را نشان می‌دهد.

جدول (۵) استراتژی ترکیبی منتخب سیاست‌های توسعه پایدار منطقه نفت خیز و محروم ایلام

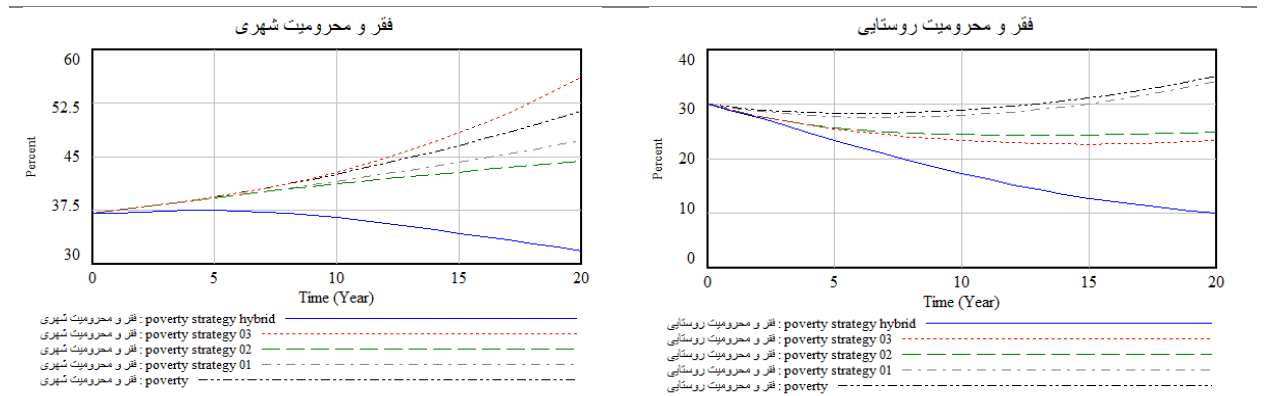
توضیحات	تغییرات مدل	سیاست	استراتژی
منابع مالی دولتی در راستای سیاست‌های تشویقی و مشارکت‌های مالی و پرداخت تسهیلات به بخش خصوصی به منظور جذب سرمایه در توسعه منطقه	افزایش ۲ برابری منابع مالی دولتی و افزایش ۲ برابری منابع مالی سایر نهادها	تامین منابع مالی دولتی و غیردولتی و سرمایه‌گذاری در توسعه منطقه‌ای و محرومیت زدایی مناطق محروم و کمتر برخوردار استان ایلام	پایداری اقتصادی
- احداث واحد اتیلن و نیل استات (EVA) صنعت نفت، گاز و پتروشیمی: برآورد سرمایه: ۱۵۰۰۰ میلیارد ریال - اجرای خط گازرسانی و تست خط توزیع: برآورد سرمایه: ۶۷ میلیارد ریال - احداث ساختمان گاز ناحیه دهلران: برآورد سرمایه: ۲۸ میلیارد ریال	افزایش منابع مالی توسعه و محرومیت زدایی و تخصیص آن به سرمایه‌گذاری ۱۵۳۰۰ میلیارد ریالی در طول ۴ سال در صنعت نفت و گاز	سرمایه‌گذاری بر روی فرصت‌های شغلی صنعت نفت و گاز و افزایش شاغلان بخش صنعت نفت و گاز	پایداری اجتماعی

توضیحات	تغییرات مدل	سیاست	استراتژی
- احداث ایستگاه تقلیل فشار و تست و ترمیم شبکه گازرسانی: برآورد سرمایه: ۸۳ میلیارد ریال			
- احداث گلخانه کشاورزی: برآورد سرمایه: ۴۳۰ میلیارد ریال	افزایش منابع مالی توسعه و محرومیت زدایی و تخصیص آن به سرمایه گذاری ۷۵۰ میلیارد ریالی در طول ۳ سال در بخش کشاورزی در استان ایلام	سرمایه گذاری بر روی فرصت های شغلی کشاورزی و افزایش شاغلان بخش کشاورزی	
- احداث سورتینگ و بسته بندی محصولات کشاورزی: برآورد سرمایه: ۸۰ میلیارد ریال			
- احداث تولید اسانس و عرقیات گیاهی: برآورد سرمایه ۱۵۰ میلیارد ریال			
- احداث آزادراه ایلام-مرز مهران: برآورد سرمایه: ۱۸۲۴۰ میلیارد ریال	افزایش منابع مالی توسعه و محرومیت زدایی و تخصیص آن به سرمایه گذاری ۲۰ هزار میلیارد در طول ۴ سال	سرمایه گذاری بر روی فرصت های شغلی گردشگری و گمرک مرز بین المللی و افزایش شاغلان بخش خدمات	
- احداث مجتمع های گردشگری: برآورد سرمایه: ۱۵۰ میلیارد ریال			
- درصد شفافیت با توجه به نمره شاخص فساد درک شده سازمان شفافیت بین المللی در نظر گرفته شده است.	تغییر در پاسخگویی و شفافیت به صورت ۱۵ درصد سالیانه در طول مدت ۴ سال برنامه توسعه منطقه‌ای از ۳۰ درصد به ۹۰ درصد ایده آل شفافیت	افزایش پاسخگویی و شفافیت در راستای مبارزه با فساد سیاسی و نفوذ قدرت در تخصیص منابع دولتی به استان و کاهش اقدامات ضد توسعه	پایداری اجتماعی
- طراحی سامانه های اطلاعاتی و انتشار گزارش های شفافیت مالی			
- آموزش توسعه کسب و کار و هدایت دانشجویان دانشکده کشاورزی دانشگاه ایلام در مسیر کارآفرینی کشاورزی	افزایش ۳ برابری تخصیص سالیانه منابع مالی به توسعه زیرساخت های آموزش و نسبت ۲۵ درصدی آموزش نیروی کار کشاورزی و ضریب افزایشی سرانه تولید محصولات کشاورزی با توجه به آموزش های نوین ترویج کشاورزی	توانمندسازی نیروی کار بخش کشاورزی متناسب با فرصت های شغلی در دسترس بخش کشاورزی	
- آموزش های کارودانش و فنی حرفه ای با مشارکت سازمان جهاد کشاورزی			
- آموزش بهره برداران سنتی در فرآیند ایجاد نظام نوین ترویج کشاورزی: برآورد سرمایه ۲۰ میلیارد ریال سالیانه			
- برنامه ریزی آموزشی دانشگاه های منطقه و مراکز فنی و حرفه ای متناسب با تخصص های مورد نیاز صنعت نفت و گاز و نظارت بر	تخصیص ۳ برابری منابع مالی به توسعه زیرساخت های آموزش و نسبت ۵۰ درصدی آموزش نیروی	توانمندسازی نیروی کار بخش صنعت نفت و گاز متناسب با فرصت های	

توضیحات	تغییرات مدل	سیاست	استراتژی
اجرای اولویت استخدامی افراد بومی در منطقه: برآورد سرمایه: ۴۰ میلیارد ریال سالیانه	کار بومی متناسب با فرصت‌های شغلی در صنعت نفت، گاز و پتروشیمی	شغلی در دسترس بخش صنعت نفت و گاز در راستای کاهش استخدام غیربومی	
برنامه ریزی آموزشی دانشگاه‌ها و مراکز فنی و حرفه‌ای و کار و دانش متناسب با تخصص‌های مورد نیاز: برآورد سرمایه‌ای ۲۰ میلیارد ریال سالیانه	تخصیص ۳ برابری منابع مالی به توسعه زیرساخت‌های آموزش و نسبت ۲۵ درصدی آموزش نیروی کار بومی متناسب با فرصت‌های شغلی بخش خدمات گردشگری	توانمندسازی نیروی کار بخش خدمات متناسب با فرصت‌های شغلی گردشگری و گمرک مرزبین‌المللی	
احداث سد مخزنی سیکان: برآورد سرمایه ۷۰۲۰ میلیارد ریال ارائه تسهیلات دولتی به سامانه‌های نوین آبیاری (برآورد اجرای سامانه‌های نوین آبیاری برای هر هکتار حدود ۲۰۰ میلیون ریال و ۱۵۰ هزار هکتار اراضی: ۳۰۰۰۰ میلیارد ریال)	تخصیص ۳۷ هزار میلیارد ریال منابع مالی توسعه زیرساخت بخش کشاورزی به بهره‌وری آب و اجرای طرح‌های مدیریت منابع آب زیرزمینی در طول ۴ سال	سرمایه‌گذاری در بهره‌وری منابع آب در راستای مدیریت تقاضای منابع آب در بخش کشاورزی و صنعت نفت و گاز و صیانت از منابع آب زیرزمینی	پایداری محیطی
اعمال جرایم محیط زیستی سنگین برای بهره‌برداران توسعه صنعتی منطقه الزام به انتشار گزارش پایداری شرکت‌های صنعت نفت، گاز و پتروشیمی	افزودن متغیر نظارت بر اجرای الزامات و استانداردهای محیط زیستی و تغییر از ۲۰ درصد به ۸۰ درصد و تاخیر زمانی ۳ ساله	افزایش ۴ برابری نظارت بر اجرای الزامات و استانداردهای محیط زیستی و اعمال جرایم محیط زیستی	

شکل (۱۴) نتیجه اعمال استراتژی ترکیب سیاست‌های منتخب را نشان می‌دهد. همان‌طور که مشاهده می‌شود این استراتژی به عنوان بهترین مسیر توسعه پایدار و متوازن منطقه‌ای در نظر گرفته می‌شود.

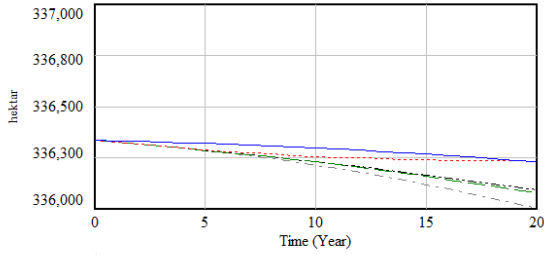
استراتژی ترکیب سیاست‌های منتخب توسعه پایدار منطقه‌ای استان ایلام

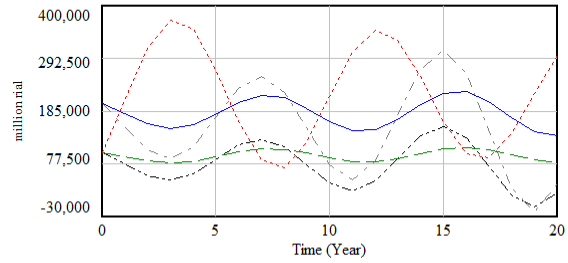
استراتژی ترکیب سیاست‌های منتخب توسعه پایدار منطقه‌ای استان ایلام

اراضی قابل کشت در دسترس

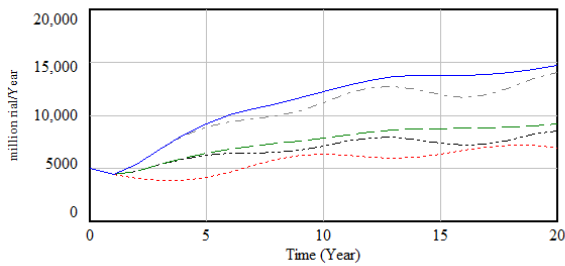
اراضی قابل کشت در دسترس : poverty strategy hybrid
اراضی قابل کشت در دسترس : poverty strategy 03
اراضی قابل کشت در دسترس : poverty strategy 02
اراضی قابل کشت در دسترس : poverty strategy 01
اراضی قابل کشت در دسترس : poverty

منابع مالی توسعه و محرومیت زدایی

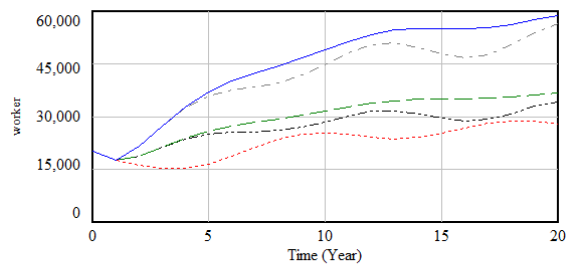
منابع مالی توسعه و محرومیت زدایی : poverty strategy hybrid
منابع مالی توسعه و محرومیت زدایی : poverty strategy 03
منابع مالی توسعه و محرومیت زدایی : poverty strategy 02
منابع مالی توسعه و محرومیت زدایی : poverty strategy 01
منابع مالی توسعه و محرومیت زدایی : poverty

درآمد صنعت نفت و گاز

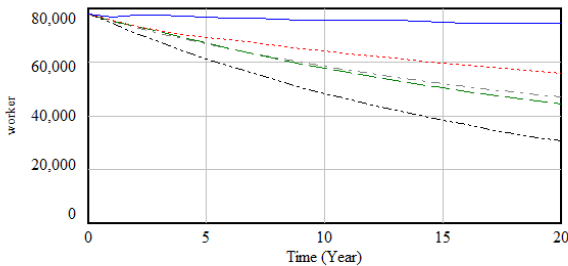
درآمد صنعت نفت و گاز : poverty strategy hybrid
درآمد صنعت نفت و گاز : poverty strategy 03
درآمد صنعت نفت و گاز : poverty strategy 02
درآمد صنعت نفت و گاز : poverty strategy 01
درآمد صنعت نفت و گاز : poverty

شاغلان بخش صنعت نفت

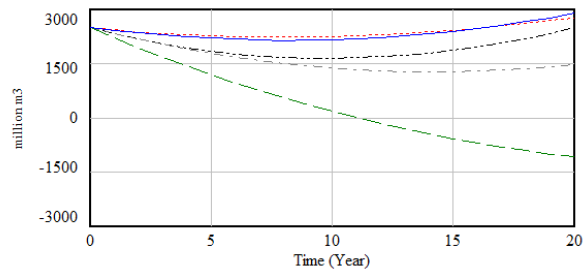
شاغلان بخش صنعت نفت : poverty strategy hybrid
شاغلان بخش صنعت نفت : poverty strategy 03
شاغلان بخش صنعت نفت : poverty strategy 02
شاغلان بخش صنعت نفت : poverty strategy 01
شاغلان بخش صنعت نفت : poverty

شاغلین بخش خدمات

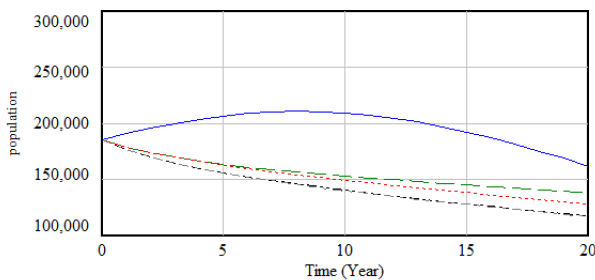
شاغلین بخش خدمات : poverty strategy hybrid
شاغلین بخش خدمات : poverty strategy 03
شاغلین بخش خدمات : poverty strategy 02
شاغلین بخش خدمات : poverty strategy 01
شاغلین بخش خدمات : poverty

منابع آب در دسترس

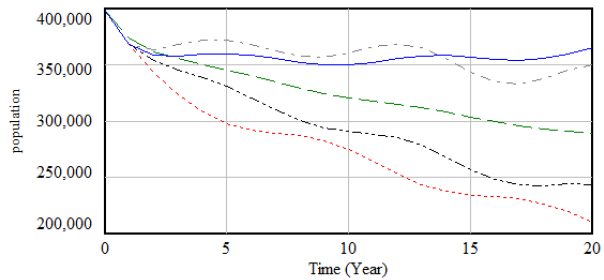
منابع آب در دسترس : poverty strategy hybrid
منابع آب در دسترس : poverty strategy 03
منابع آب در دسترس : poverty strategy 02
منابع آب در دسترس : poverty strategy 01
منابع آب در دسترس : poverty

جمعیت روستایی

جمعیت روستایی : poverty strategy hybrid
جمعیت روستایی : poverty strategy 03
جمعیت روستایی : poverty strategy 02
جمعیت روستایی : poverty strategy 01
جمعیت روستایی : poverty

جمعیت شهری

جمعیت شهری : poverty strategy hybrid
جمعیت شهری : poverty strategy 03
جمعیت شهری : poverty strategy 02
جمعیت شهری : poverty strategy 01
جمعیت شهری : poverty

شکل (۱۴) استراتژی ترکیب سیاست‌های منتخب توسعه پایدار منطقه‌ای استان ایلام

۶- نتیجه‌گیری و پیشنهادات

پژوهش حاضر با طرح مداخله سیستمی به مدیریت پیچیدگی مسئله فقر مبتنی بر توسعه پایدار مناطق محروم و نفت خیز و گاز خیز استان ایلام با استفاده از رویکرد پویایی سیستم پرداخته و سیاست‌های محرومیت‌زدایی را مبنی بر نظریه توسعه و آزادی سن (۱۹۹۹) و مشارکت گروهی و توافق دیدگاه سیاست‌گذاران توسعه مناطق محروم کشور و برنامه‌ریزان توسعه استان ایلام شناسایی کرده است که در ادامه به‌طور مختصر ارائه شده است:

- تامین منابع مالی دولتی و سرمایه‌گذاری در توسعه منطقه‌ای و محرومیت‌زدایی مناطق محروم ایلام در توسعه زیرساخت‌ها و در راستای سیاست‌های تشویقی و مشارکت‌های مالی و پرداخت تسهیلات به بخش خصوصی به منظور افزایش جذابیت سرمایه‌گذاری در طرح‌های توسعه اقتصادی منطقه؛
- افزایش پاسخگویی و شفافیت در راستای مبارزه با فساد سیاسی و نفوذ قدرت در تخصیص منابع دولتی به استان در زمینه تخصیص درآمدهای حاصل از صادرات نفت و گاز به توسعه استان؛
- کاهش اقدامات ضد توسعه با طراحی سامانه‌های اطلاعاتی کارآمد و انتشار گزارش‌های شفافیت مالی طرح‌های توسعه‌ای؛
- سرمایه‌گذاری بر روی فرصت‌های شغلی صنعت نفت و گاز به منظور افزایش شاغلان بخش صنعت نفت و گاز با اولویت طرح‌های توسعه‌ای پروژه‌های احداث واحد اتیلن ونیل استات صنعت نفت، گاز و پتروشیمی؛ اجرای خط گازرسانی و تست خط توزیع؛ احداث ساختمان گاز ناحیه دهلران؛ احداث ایستگاه تقلیل فشار و تست و ترمیم شبکه گازرسانی؛
- سرمایه‌گذاری بر روی فرصت‌های شغلی کشاورزی و افزایش شاغلان بخش کشاورزی با اولویت طرح‌های توسعه‌ای احداث گلخانه کشاورزی؛ احداث پرورش مرغ مادر و جوجه‌کشی؛ احداث سورتینگ و بسته‌بندی محصولات کشاورزی؛ احداث تولید اسانس و عرقیات گیاهی؛
- سرمایه‌گذاری بر روی فرصت‌های شغلی گردشگری و گمرک مرز بین‌المللی و افزایش شاغلان بخش خدمات با اولویت طرح‌های توسعه‌ای احداث آزادراه ایلام-مرز مهران و احداث مجتمع‌های گردشگری؛
- توانمندسازی نیروی کار بخش کشاورزی متناسب با فرصت‌های شغلی در دسترس بخش کشاورزی با اولویت طرح‌های توسعه‌ای آموزش توسعه کسب و کار و هدایت دانشجویان دانشکده کشاورزی دانشگاه ایلام در مسیر کارآفرینی کشاورزی؛ آموزش‌های کارودانش و فنی حرفه‌ای با مشارکت سازمان جهاد کشاورزی و آموزش بهره‌برداران سنتی در فرآیند ایجاد نظام نوین ترویج کشاورزی؛
- توانمندسازی نیروی کار بخش صنعت نفت و گاز متناسب با فرصت‌های شغلی در دسترس بخش صنعت نفت و گاز در راستای کاهش استخدام غیربومی با اولویت طرح‌های توسعه‌ای برنامه‌ریزی آموزشی دانشگاه‌های منطقه و مراکز فنی و حرفه‌ای متناسب با تخصص‌های مورد نیاز صنعت نفت و گاز و نظارت بر اجرای اولویت‌های استخدامی افراد بومی در منطقه؛
- توانمندسازی نیروی کار بخش خدمات متناسب با فرصت‌های شغلی گردشگری و گمرک مرز بین‌المللی با اولویت طرح‌های توسعه‌ای برنامه‌ریزی آموزشی دانشگاه‌ها و مراکز فنی و حرفه‌ای و کار و دانش متناسب با تخصص‌های مورد نیاز؛

- سرمایه‌گذاری در بهره‌وری منابع آب در راستای مدیریت تقاضای منابع آب در بخش کشاورزی و صنعت نفت و گاز و صیانت از منابع آب زیرزمینی با اولویت طرح‌های توسعه‌ای احداث سد مخزنی سیکان و ارائه تسهیلات دولتی به سامانه‌های نوین آبیاری؛

- افزایش نظارت بر اجرای الزامات و استانداردهای محیط زیستی و اعمال جرایم محیط زیستی با اعمال جرایم محیط زیستی سنگین برای بهره‌برداران توسعه صنعتی منطقه و الزام به انتشار گزارش پایداری شرکت‌های صنعت نفت، گاز و پتروشیمی.

پژوهش حاضر در راستای اولویت پنجم کمیسیون توسعه پایدار، محیط زیست و آب با عنوان ترویج رویکردهای سیستمی حل مسائل پیچیده توسعه پایدار مطرح شده است و کاربردی از پیاده‌سازی مدل‌سازی پویایی سیستم در سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی توسعه پایدار مناطق محروم و کمتر توسعه‌یافته کشور را ارائه داده است. مدل پیشنهادی کاربردی از سیاست‌گذاری فقرزدایی توسعه پایدار مناطق محروم کشور است و کارایی آن با توجه مناطق نفت خیز و محروم ایلام نشان داده شده است.

در این پژوهش سعی بر آن بوده که علاوه بر افزودن به دانش موجود در زمینه سیاست‌گذاری کاهش فقر مناطق محروم کشور، پیش زمینه مناسبی نیز برای مطالعات آتی فراهم گردد. در این زمینه با توجه به این که مدل ارائه شده برای مناطق محروم ایلام شبیه‌سازی شده است، پیشنهاد می‌شود برای افزایش کارایی مدل، سیستم توسعه پایدار منطقه‌ای با جزئیات بیشتر شبیه‌سازی گردد. به طوری که تمرکز بر استفاده حداکثری از پتانسیل منطقه و توسعه پایدار در حوزه‌های بهداشت عمومی، فقر غذایی و ... مطرح گردد.

در بررسی شاخص‌های اجتماعی نیز علاوه بر شاخص‌های جمعیت و مهاجرت، فساد، تبعیض و طلاق می‌توان به متغیرهای جرایم و هزینه‌های رسیدگی به جرایم قضایی، خودکشی، اعتیاد، کودکان کار، زنان سرپرست خانوار و ... پرداخت. پیشنهاد می‌شود با توجه به گستردگی، پیچیدگی و تنوع شاخص‌های پایداری اجتماعی، این شاخص‌ها بر حسب نقش و عملکردشان مورد توجه قرار گیرند و از طرفی می‌توان موانع پیاده‌سازی راه‌کارهای شناسایی شده را در بخش ارزیابی سیاست‌ها افزود. علاوه بر آن می‌توان مرزهای مدل را با مدل‌های توسعه منطقه‌ای و نیز مدل‌های مفهومی پایداری در حوزه‌های خدمات اکوسیستم گسترش داد و یا برآوردهای دقیق‌تری از برخی متغیرها که به صورت ثابت در مدل هستند، ارائه داد. به عنوان مثال متوسط تولید بخش کشاورزی را با توجه به محصولات منطقه و درآمدهای حاصل از محصولات مختلف قابل گسترش است. همچنین انواع فرصت‌های شغلی در سه بخش صنعت، کشاورزی و خدمات با توجه به ظرفیت‌های منطقه با جزئیات بیشتری می‌تواند وارد مدل شود. در حوزه پایداری محیطی با توجه به آنکه در این مدل به اراضی و تخریب جنگل و مراتع و نیز منابع آب و فرورانش زمین پرداخته شده است، می‌توان گستره بیشتری از پایداری محیطی را در نظر گرفت. مباحث آلودگی آب‌ها ناشی از فعالیت صنایع نفت و گاز، تغییر کاربری اراضی و نیز اثرات تغییرات اقلیمی بر روی میزان بارندگی و منابع آب در دسترس را می‌توان در پژوهش‌های آتی مورد تجزیه و تحلیل قرار داد. با توجه به نقش بسیار با اهمیت حکمرانی توسعه مبنی بر مشارکت ذی‌نفعان در پیشبرد اهداف توسعه‌ای مناطق محروم کشور، پیشنهاد می‌شود در پژوهش‌های آتی حکمرانی شبکه‌ای توسعه منطقه‌ای مورد بررسی قرار گیرد و با استفاده از رویکردهای تفکر سیستمی نرم سیاست‌های مورد توافق کنشگران کلیدی حکمرانی توسعه منطقه‌ای شامل نهادهای دولتی، سرمایه‌گذاران بخش خصوصی و مشارکت مردمی شناسایی گردد. به طور کلی استنباط می‌شود دستیابی به توسعه پایدار مناطق محروم با بهره‌برداری از فرصت‌های توسعه اقتصادی و اجتماعی و بدون تخریب محیطی و در نظر گرفتن ارتباط علی بین عوامل فقر و تحلیل سیاست‌های توسعه پایدار منطقه‌ای در طول زمان با نگاهی کل‌نگر و سیستمی فراهم می‌شود که در نظام برنامه‌ریزی توسعه و برقراری عدالت منطقه‌ای مورد غفلت واقع شده است.

منابع

- اسدی، علی و اسماعیلی، سید میثم (۱۳۹۲). تاثیر شاخص توسعه انسانی بر رشد اقتصادی در قالب روش مارکوف سوئیچینگ. فصلنامه علمی پژوهشی پژوهش های رشد و توسعه اقتصادی، دوره ۳، شماره ۱۲، ۸۹-۱۰۴
- اطلس مناطق محروم کشور. سطح بندی و پهنه بندی مناطق محروم کشور و مزیت های نسبی این مناطق، (۱۳۹۶). بنیاد برکت ستاد اجرایی فرمان امام (ره). تهران.
- بالوش، معصومه . شیانی، ملیحه . موسایی، میثم. (۱۳۹۶). تحلیل عوامل اقتصادی - اجتماعی موثر بر فقر و نابرابری حوزه سلامت طی سالهای ۱۳۹۴ - ۱۳۹۰ رفاه اجتماعی. دوره ۱۷. شماره ۶۷. ۷۱-۱۰۸
- بانک مرکزی جمهوری اسلامی (۱۳۸۴) ابعاد گوناگون فقر در ایران. مجموعه پژوهش های اقتصادی.
- عینیان، مجید و سوری، داوود. (۱۳۹۵). فقر و نابرابری، رفتار پس انداز خانواده، تورم دهک ها. موسسه آموزش عالی مدیریت و برنامه ریزی. معاونت پژوهشی ریاست جمهوری.
- فیض پور، محمد علی و سامان پور، زهره. ۱۳۹۶. توسعه صنعتی و محرومیت در مناطق ایران. فصلنامه تحقیقات جغرافیایی. دوره ۳۲. شماره ۱۲۴. ۵۱-۶۳
- گزارش محرومیت زدایی مناطق کمتر توسعه یافته کشور-استان ایلام، (۱۳۹۶).
- مصطفائی، شعبان. خداداد کاشی، فرهاد. موسوی جهرمی، یگانه. (۱۳۹۹). تأثیر توسعه صنعتی بر کاهش فقر در استان های پژوهش های رشد و توسعه اقتصادی.
- مایرجی اچ (۱۳۸۵) پیشگامان توسعه، علی اصغر هدایتی، تهران، سمت.
- مرکز آمار ایران. (۱۳۹۹). شاخص های اهداف توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی کشور ۱۳۹۰-۱۳۹۵
- مصطفائی، شعبان، خداداد کاشی، فرهاد، موسوی جهرمی، یگانه. (۱۳۹۹). تأثیر توسعه صنعتی بر کاهش فقر در استان های پژوهش های رشد و توسعه اقتصادی.
- مصطفوی ثانی علی، نعمتی محمد. تحلیل آسیب شناسانه توسعه متوازن منطقه ای در برنامه های توسعه کشور. فصلنامه سیاست های مالی و اقتصادی. ۱۳۹۸؛ (۷): ۲۶-۳۱
- Blank, R. M. (2003). Selecting among anti-poverty policies: can an economist be both critical and caring? *Review of Social Economy*, 61(4), 447-469.
- Masys, A. J. (2016). *Applications of Systems Thinking and Soft Operations Research in Managing Complexity from Problem Framing to Problem Solving*. Springer.
- Streimikiene, D. (2014). Comparative assessment of environmental indicators of quality of life in Romania and Lithuania. *Economics & Sociology*, 7(1), 11.
- Streimikienė, D., Strielkowski, W., Bilan, Y., & Mikalauskas, I. (2016). Energy dependency and sustainable regional development in the Baltic States: A review. *Geographica Pannonica*, 20(2), 79-87.
- Sterman, J.D., 2000. *Business Dynamics: Systems Thinking and Modeling for a Complex World*. McGrawHill, USA.
- Amartya Kumar sen, Development as Freedom, (Oxford University Press, 1999).